

tv-15 naš TOVARIS

Št. 42
8. novembra 1984
Leto XXII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Ponovno smo z bolečino in žalostjo, obenem pa s ponosom postali pred številnimi spomeniki. Urh, Gramozna jama, grobnica narodnih herojev, Žale, Mengeš, Škofja Loka, Muljava, Lendava. Povsod in po vsej Sloveniji so se minuli teden zvrstile številne žalne slovesnosti ob dnevu mrtvih.

...Tudi danes ne bomo pozabili spopada s podivjanimi švabskimi, laškimi, bolgarskimi in madžarskimi fašističnimi tolpmi in njihovimi podrepani – našimi izdajalci in kvistlingi vseh vrst. Ne bomo pozabili njihovih grozodejstev v Gramozni jami, na Urhu, v Begunjah, na Kozari, v Jasenovcu, na Šumarici, Kadinjači in drugod širom po naši domovini, kjer so te zveri v človeški podobi delale vso to morijo. Ne bomo pozabili švabskih in drugih fašističnih taborišč v zamejstvu, v Dachau, Mauthausnu, Ravensbrücku, na Rabu in še drugod, kjer so umirali naši najboljši borci in borce, žene, matere in otroci za jutrišnji boljši dan, daleč proč od svoje domovine – goli med volkovi, lačni in sestradani do smrti.

Mi živi, ki smo ostali, se moramo zavedati naših dolžnosti in obveznosti in moramo storiti vse, da bodo tudi naši prihodnji rodovi vedeli in se zavedali, kakšne so bile žrtve v slavni NOV in ljudski revoluciji... je med drugim dejal Lojze Šonc iz krajevne skupnosti Komandant Stane II. na spominski slovesnosti na dravljem pokopališču v Ljubljani ob spomeniku padlim, od koder je tudi naš posnetek.

Jože Čurin

Našli so ostanke helikopterja

Vojaški helikopter, ki je izginil med službenim poletom od Črnomlja do Postojne in v katerem so bili poveljnik Teritorialne obrambe Slovenije generalpodpolkovnik Radislav Klanjšček, upokojeni polkov-

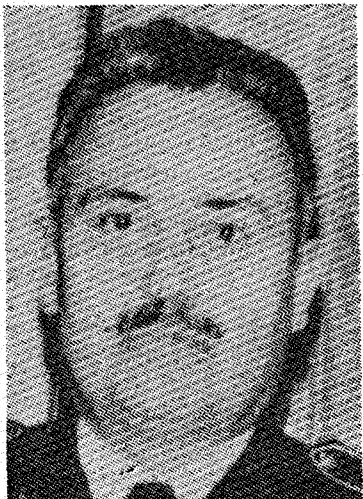
nik Ivan Rom in poročnik pilot Gordan Pekić, so našli v nedeljo, 4. novembra, na Rezinskem, na območju Velike gore – Turna južno od Ribnice. Oba potnika in pilot so v nesreči izgubili življenje.

Ob tragični nesreči je bila v zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo v Beogradu komemoracija, ki so se je udeležili naši najvišji vojaški voditelji. O osebnostih umrlih starešin naših oboroženih sil je govoril generalpolkovnik Veljo Kadjević.

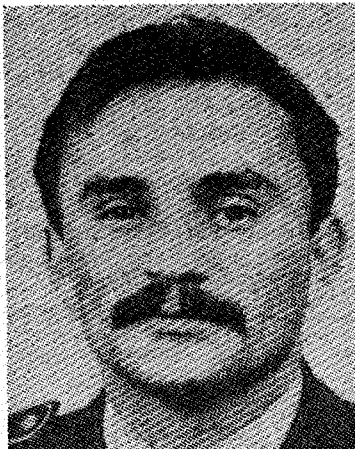
Komemoracije v Domu JLA v Ljubljani pa so se poleg svojcev, prijateljev in sodelavcev udeležili tudi najvišji predstavniki družbenopolitičnega življenja naše republike. O delu in življenju Radislava Klanjščka, Ivana Roma in Gorana Pe-

Generalpodpolkovnik RADISLAV KLANJŠČEK se je rodil 1925. leta v Števerjanu, slovenski vasi v Italiji. V začetku leta 1942 se je vključil v delo Osvobodilne fronte. Kot aktivist je delal vse do februarja 1943, ko se je pred italijansko mobilizacijo umaknil v partizane. Postal je borec druge čete Briškega bataljona Severnoprimskega odreda. Iz te enote se je kasneje razvila Gradnikova brigada, katere borec je bil tudi Radislav Klanjšček. V tej enoti je začel kot borec, osvoboditev pa je dočakal kot njen komandant. Po vojni je opravljal vrsto dolžnosti v jugoslovanski ljudski armadi. Bil je poveljnik oklepne brigade, predavatelj na višji vojaški akademiji, načelnik štaba oklepne divizije, namestnik načelnika in načelnik uprave oklepnih enot v generalštabu JLA, načelnik Vojaške akademije kopenske vojske, načelnik armade in namestnik poveljnika Ljubljanskega armadnega območja. Nazadnje pa je bil poveljnik Teritorialne obrambe Slovenije.

Upokojeni polkovnik IVAN ROM se je rodil 1926. leta v Obrhu pri Novem mestu. Med vojno je opravljal obveščevalno delo, 1947. leta pa je končal vojaško akademijo. Opravljal je razne poveljniške, štabne in predavateljske naloge. Po nadaljnjem šolanju v letih 1962–1964 in do upokojitve je bil na dolžnostih v pehotnem šolskem centru in poveljstvu Ljubljanskega armadnega območja. Za svoje delo je prejel številna odlikovanja.

Poročnik pilot GORDAN PEKIĆ se je rodil v Belem Manastiru. Po končani osnovni šoli se je vpisal na letalsko vojaško gimnazijo Maršal Tito v Mostarju, ki jo je končal 1978. leta. Takrat se je vpisal tudi na letalsko vojaško akademijo in jo 1981. leta uspešno končal.

kiča je govoril poveljnik Ljubljanskega armadnega območja generalpolkovnik Branko Jerkić, ki je med drugim poudaril, da so vsi trije tragično umrli v trenutku, ko so bili vsem nam še kako potrebni.

Z minuto molka so počastili spomin na umrle starešine tudi člani komiteja za SLO in DS SR Slovenije, ki so obravnavali in sprejeli informacijo o možnih vzrokih za helikoptersko nesrečo in o organiziranem iskanju pogrešanih tovarišev. V akciji je sodelovalo več kot 35 tisoč delovnih ljudi in občanov, med njimi pripadniki TO, JLA, civilne in narodne zaščite, lovci, gozdarji in drugi. Za požrtvovalno sodelovanje pri tej akciji jim je komite za SLO in DS izrazil posebno pohvalo.

Družine in svojci umrlih prejemale številne sožalne brzojavke, ki so jih med drugimi poslali Veselin Djuranović, Marjan Rožič, Dušan Alimpić, Branko Mamula, Vinko Hafner in drugi.

Pogrebne slovesnosti bodo danes, 8. novembra 1984.

B. K.

Odšla je znamenita indijska predsednica

Indira Gandhi

Kdor presoja ustoličenja predsednikov, njihovo prihajanje in odhajanje s svetovnega prizorišča kot zgolj ozko politično kolesje z vsem potrebnim strankarskim in drugim aparatom, je nadvse enostranski. Ob smrti indijske predsednice Indire Gandhi je bilo takšnih in podobnih pogledov na zadnje indijsko dogajanje precej. Že res, da je predsedovala deželi, kjer so se zlasti v zadnjem času nagrmadile verske, strankarske in številne druge nasprotnosti, vendar se zaostritve do tako skrajne meje, da sežejo po življenjih predsednikov, dogajajo tudi v deželah, ki veljajo za mnogo višje razvite in se ne otepajo s tako silnimi apokaliptičnimi jezdec, kot so lakota, smrt in beda.

V deželi, kjer živijo nedotakljivi, najrevnejši med najrevnejšimi, kjer so najstrožja pravila vernikov različnih veroizpovedi še vedno trdni, čeprav nevidni zidovi med ljudmi, v deželi, kjer je živina sveta, ljudje pa še vedno umirajo na cestnem prahu, ni lahko stati na krmilu. Vse, česar se je lotevala kot političarka in kot predsednica vlade, je bilo podrejeno ciljem modernizacije indijske družbe. Njena načela, ki izvirajo iz onih, ki jih je začrtal že Mahatma Gandhi in kasneje nadaljeval njen oče Džavarharlal Nehru, so bila: demokracija v sekularizmu (enakopravnost veroizpovedi in posvetnost oblasti), socializem in neuvrčenost v mednarodni politiki. Kako pa so se lahko uresničevala v živopisnosti razlik in zakoreninjenosti razslojene družbe, je drugo vprašanje. Morda bo zgodovinski pogled na današnje in včerajšnje dogajanje v tej azijski deželi pokazal, kako daljnovidne in v globino indijske duše pronicajoče poglede je imel o tem veliki mislec Mahatma Gandhi. Vsekakor pa je nasilna smrt Indire Gandhi vrelščna stopnja v zaostritvi notranjih nasprotij v deželi.

Indira Gandhi Pryadarshini se je rodila leta 1917 v Allahabadu v državi Uttar Pradesh. Njeno prvo javno nastopanje je povezano s socialnim in kulturnim gibanjem. Od leta 1936 je bila osebna spremljevalka svojega očeta Džavarharlala Nehruja. Britanske oblasti (Indija je bila takrat še angleška) so jo preganjale in zapirale. Leta 1938 se je pridružila indijskemu narodnostnemu gibanju, leta 1955 pa je vstopila v vodstvo stranke. Leto dni (1959–60) je bila njena predsednica, nato dve leti v kabinetu predsednika Shastrija kot ministrica za informacije in po njegovi smrti predsednica indijske vlade.

Petnajst let je bila na krmilu dežele, ki si je pridobivala v svetu vse večji ugled. Njena pot se je končala ob indijski sveti reki Džamuni, kjer so upepelili njene posmrtno ostanke. Pogrebnih slovesnosti se je udeležilo mnogo uglednih državnikov z vseh strani sveta, na ulicah glavnega mesta Indije pa je več kot dvamilijonska množica počastila njen spomin.

Jugoslovansko delegacijo sta na pogrebnih slovesnostih v New Delhiju vodila predsednik predsedstva SFRJ Veselin Djuranović in predsednica zveznega izvršnega sveta Milka Planinc.

Zadnje dejanje je potekalo po tamkajšnjih običajih, lafeto s pokojničnimi ostanki je zasulo cvetje množic. Sprevod se je ustavil v vrtu miru po triurni poti skozi delhijske ulice.

Z molitvijo, poroča Tanjug, so simbolično pozvali stotine milijonov Indijcev k spravi in miru. Ko je sonce tonilo na zahodu, je bilo pogrebnih slovesnosti konec.

V dneh hudih nemirov, ki so zajeli Indijo, je, kot poročajo svetovne agencije, umrlo okoli petsto ljudi, položaj pa se, kot tudi poročajo, umirja. Je to le zatišje ali znamenje novega upanja, da se bodo ljudje te velike prija-teljske dežele pretreseni ustavili v medsebojnih stoletnih nesoglasjih in verskih nestrpnostih?

Kaj je Indira Gandhi dejansko storila za svojo domovino, bodo ocenjevali poznavalci Indije in razmer v njej; da pa so bila načela, za katera se je zavzemala, v duhu velikega očeta vseh Indijcev, ji priznavajo celo sovražniki.

Pire, še zmeraj brez masla in smetane

Na mize republiških velmož, ki imajo pri takšni stvari navadno prvo, ne pa vedno tudi zadnjo besedo, je kot vroč krompir prišlo gradivo, ki naj bi bilo osnutek resolucije o družbenogospodarskem razvoju in ekonomski politiki Jugoslavije v prihodnjem letu. Gre za gradivo, ki naj bi – potem ko bo iz predloga postalo dokument – odgovorilo na vprašanje, kako bomo živeli prihodnje leto, kakšne so možnosti, da bi živeli bolje, in ne nazadnje, kaj smo sami pripravljene storiti, da bi nam bilo bolje in lepše.

Republiška stabilizacijska komisija, ki je zbrala može iz vlade, pametne, gospodarsko in gospodarno misleče ljudi iz zbornice, sindikatov, socialistične zveze, zveze komunistov, znanosti in univerze, je ob prvem branju presodila, da so zvezni načrtovalci tokrat svoje delo opravili nekoliko bolje, kot je bilo prej v navadi. Resda ni mogoče natanko ugotoviti, kakšne družbene račune bo treba poravnati, da se nam bo godilo tako dobro, kot ugibajo, resda so našli veliko nalog in dali slutiti še več ukrepov, vendar so glavne točke preboja, napredka, razvoja in najrazličnejših vrst rasti (in sem in tja kakega padca) skrite za meglico obilice besed, ki lepo zvenijo, a malo povedo.

Z letošnjimi uspehi (ko proizvodnja raste, ko je poraba zmernejša, razmerja med ponudbo in povpraševanjem skladnejša, ko je nekaj več izvoza, pa čeprav premalo in manj, kot smo si obetali, ko so amortizacija, obresti, tečaj dinarja in še kaj realnejši) se gradivo malo hvali in prav je tako. Narasle inflacije se boji kot hudič križa (pa čeprav pogumneje kot miška vihti nad njo meč odrešenja in poravnave), in prav zato zabrede v težave, iz katerih se, vsaj takšno, kakršno je, ne bo zlahka izklopalo. Tako se

lahko neukemu in nepoučenemu zazdi, da so zvezni načrtovalci iz vreče, katere dna niso hoteli ne videti ne otipati, najprej vzeli toliko, kot je treba, da se inflacija zasiti, potem nekaj prgišč denarja za uvoz zaradi izvoza, potem nekaj šopov bankovcev, menic in tujih posojil za naložbe v razvoj, pa še 700 milijonov dolarjev, kolikor bi plačali glavnice, pa toliko sto tisoč za reprogramirane zapadle obveznosti v tujini, pa nekaj sto milijard za kritje notranje nelikvidnosti, pa za dvig življenjskega standarda in realnih osebnih dohodkov vsaj v gospodarstvu, saj drugače ne bo motiva za boljše delo, pa za splošno in skupno porabo, pa za zvezni proračun, ki je vedno enako lačen, ne glede na možnosti gospodarstva, da bi mu dalo žreti, pa za manj in še manj razvite, pa še tiste, ki dokazujejo, da postajajo manj razviti... Potem pa se vrli načrtovalci na lepem močno začudijo, kako to, da je vreča polna papirnatih obetov, o trdnih, zelenih ali sivih bankovcih pa ni več ne duha ne sluha, kako to, da so dali toliko dela tiskarni primarne, neustvarjene emisije denarja.

Za zadnji dve leti tega srednjeročnega razvojnega obdobja, za letošnje in prihodnje leto, smo rekli, da sta leti, ko bomo storili vse za izboljšanje kakovosti gospodarjenja, za rast izvoza in proizvodnje; leti, ko bomo ustvarili takšne ekonomske pogoje, da bo inflacija res mogoče obvladovati; leti, ko realni osebni dohodki tistih ljudi, na katerih znanje, ustvarjalnost in mišice računamo, ne bodo več padali. Letošnja inflacija nas prepričuje, da zmožljivosti še niso zadosti izrabljene, da se stroški kar naprej kopičijo, da niso zadosti izrabljene, da se stroški kar naprej kopičijo, da so vsakršni primanjkljaji vse pogostejši, da realni osebni dohodki padajo, da so naložbe v razvoj,

v jutri, realno manjše, da se zaostrujejo problemi brezposelnosti in druga socialna vprašanja, kar je mogoče spoznati že po tem, da je vsa ekonomska politika vse bolj socialna in vse manj gospodarska.

Upravičene zahteve, da bi gospodarstvu, ki naj bi prihodnje leto za petino več izvozilo, omogočili, da bi brez posegov države lahko – vsaj v tistem znesku deviznega priliva, ki mu ostane – uvozilo tehnologijo, opremo, repromaterial, nadomestne dele, da bi ga manj molzli in večkrat napojili s spodbudami in stvarnejšimi pogoji dela in obstoja, da ne bi le v pisarnah odločali o tistem, kar nastaja za stroji, ponekod označujejo in razlagajo, kot nekakšno slovensko posebnost, pa čeprav gre za ekonomske zakone, katerih zmaga nad papirnatiimi odloki lahko vsemu gospodarstvu v državi omogoči stabilnejše in realnejše razmere.

Tako so usmeritve, naloge in cilji le navidez takšni, za kakršne smo se dogovorili v dolgoročnem programu gospodarske stabilizacije. Med vrsticami pa se skrivajo stare želje in poti po cesiji deviz, po vsiljeni delitvi dohodka, po administrativnem urejanju življenja in dela, pa tudi očitki, da so izvozniki monopolisti, svete krave, ki živijo na račun tuje akumulacije. Takšni natolcevalci pa se kaj malo vprašajo, kdo bo vrnil tujini tiste dolarje, ki so jih tudi sami veselo jemali in zapravljali, zdaj pa jih ne znajo, ne morejo ali nočejo vrniti.

Morebiti res ni vse tako črno, morda so se zvezni načrtovalci le uštelili. Konec koncev je vroč krompir šele osnutek. Iz njega bomo pire stisnili vsi skupaj.

Ivan Vidic

Indija bez Indire

Ni se zgodilo prvič, da je bil visoki državni voditelj žrtev atentata. Toda teroristični napad na predsednico indijske vlade Indiro Gandhi je kot redkokateri podoben dogodek do globin pretresel ne le indijsko, pač pa celotno svetovno javnost.

Indira Gandhi je sodila tako po svojem družinskem izvoru kot po državniškem delu, ki ga je opravljala, vsekakor med take državničke sodobne Indije, ki jih gre šteti med osrednje zgodovinske osebnosti te dežele v obdobju po postavitvi njene neodvisnosti leta 1947. Gandhi, Nehru, Indira, to so imena, s katerimi sta povezana tako nastanek kot razvoj te velike večmilijonske države, ki zajema kar celo podcelino azijskega prostanstva.

Pri Indiri Gandhi gre pa še za dosti več kot zgolj za naslednico njenega slavnega očeta Nehruja na vodstvu države in nadaljevalko njegovega dela pri gradnji napredne Indije. Gre tudi za eno najvidnejših osebnosti v neuvrščenem gibanju, odkar je to gibanje izgubilo s smrtjo jugoslovanskega predsednika enega izmed ustanoviteljev gibanja in člana velike trojice neuvrščenih državnikov Tita, Nehruja, Naserja. Indira je šla tudi v tem pogledu po očetovih stopinjah. Strelj terorističnih zarotnikov niso zato pomenili le napad na ugledno državnico, katere pomen bi se osredotočal zgolj na politično življenje same Indije, marveč neposredno tudi napad na neuvrščeno gibanje, katerega voditeljica je bila Indira od zadnje konference voditeljev neuvrščenih držav v New Delhiju sep-

tembra. Ni torej samo Indija izgubila svoje voditeljice in prve državnice, celotno neuvrščeno gibanje je izgubilo svojo koordinatrico celotnega delovanja neuvrščenih držav.

Roka atentatorja je nasilno pretrgala življenje predsednice indijske vlade v trenutku, ko je notranje življenje te velike azijske dežele vstopilo morda v najbolj kočljivo obdobje njenega notranjega razvoja. Hkrati pa je neuvrščeno gibanje z Indiro Gandhi izgubilo svojo voditeljico v trenutku, ko se pred celotnim neuvrščenim svetom nakazuje obdobje izjemno pomembnega dela in boja za mir na svetu in za odpravo težavnih razmer, v katere je vse dežele v razvoju pahnila ena nhujših in hkrati najbolj vseobsežnih gospodarskih kriz.

Indira Gandhi je postala žrtev atentata v času, ko so velika notranja nasprotja – gospodarska, socialna, politična, verska – začela, kot še nikoli doslej, pretresati veliko indijsko državo prav do temeljev. Pravzaprav je že nastanek neodvisne Indije prinesel s seboj vrsto zarodkov prihodnjih nasprotij in težav. Redko je na svetu dežela, ki bi bila tako rekoč nabita z nasprotji in napetostmi, kot to velja za Indijo. Dolgotrajna kolonialna oblast je zapustila mnogotera nerazrešena vprašanja, kot so razlike v gospodarski razvitosti posameznih delov države, etnična in verska nasprotja, razdelitev celotne indijske družbe na kaste, ki z vso silo pritiskajo na notranje življenje in skorajda onemogočajo skladen razvoj dežele.

Čimbolj si je dežela prizadevala za napredek, čimbolj je skušala osvojiti sodobno tehnologijo, tembolj so se pojavljale in večale razpoke v gospodarski razvitosti med posameznimi deli države in socialnimi plastmi mnogoplastne indijske družbe. Očitno je, da je prevzem zahodne, se pravi britanske oblike parlamentarne vladavine, spričo socialne in verske razslojenosti indijske družbe postajal čedalje bolj neprimeren tujek, česar se je zavedala tudi Indira Gandhi.

Vodilne politične sile, ki so prevzele nase odgovornost za usodo dežele, niso bile kos mnogoterim notranjim političnim, družbenim, verskim krizam, ki so pretresale deželo, pa se je vrhovna oblast – spričo nemoči pred vso težo sporov – zatekla pogosto k uporabi sile v obliki razglasjanja obsednega stanja pa vse do posegov vojske v razreševanje političnih, socialnih, verskih in etničnih sporov, kar je pokazal požig svetega hrama upornih Sikhov. Zdi se, ko da se je vsa jeza posameznih skupin, ki so bile nezadovoljne s sedanjimi razmerami in s politiko vlade, osredotočila na tisto edino osebnost, ki je predstavljala vrhovno oblast, na Indiro Gandhi. Strelj zarotnikov naj bi pomenili hkrati konec vseh težav, krivic in neskladij. Ali pa so morda imeli drugačen namen – vreči državo v splošni kaos nemirov, neredov, sporov, pobojev in nasilja, ki naj bi omajal same temelje Indije, kakršna se pojavlja v mednarodnem življenju. Taka pot nikakor ne odpravlja težav, le še bolj jih poglablja.

Drago Košmrlj

V Prečniku odkrili nov spomenik padlim borcem

V Prečniku, vasi devinsko-nabrežinske občine, so v nedeljo, 28. oktobra, odkrili spomenik osim borcem in borkam, ki so v boju proti nacifašizmu padli ali tragično umrli po osvoboditvi. Spomenik iz repenskega kamna, ki simbolizira trpljenje slovenskega naroda, so postavili domačini s triletnim udarniškim delom. Potrebna finančna sredstva si je pripravljalni odbor, ki mu je predsedoval Ludvik Mokole, priskrbel z nabiranjem prostovoljnih prispevkov in prirejanjem vaških partizanskih praznikov, pri katerih je sodelovala celotna krajevna vaška skupnost. Načrt za spomenik je izdelal geometer Stanislav Hrovatin po zamisli Stanka Zidariča.

Na slavnosti ob odkritju spomenika je bila velika množica protifašistov iz domačega kraja in bližnje okolice. Po uvodnem pozdravu novoizvoljenega devinsko-nabrežinskega župana Pavla

Fonde, ki je poudaril potrebo po ustvarjanju ozračja sožitja in razumevanja med tu živječima narodoma, so prinesli priložnostni pozdrav tudi predsednik krajevne sekcije VZPI-ANPI Alojz Marković, predstavnik zveze borcev pobratene občine Ilirska Bistrica Jože Vičič in zastopnik obmejnih krajevnih skupnosti Gorjanski, Komen in Brestovica Janez Dokič. Slavnostna govornika sta bila predsednik in tajnik pokrajinskega odbora borčevske organizacije VZPI-ANPI Arturo Calabria in Dušan Košuta. Oba sta poleg zgodovinskega okvira obravnavala tudi trenutni splošen položaj in se dotaknila nekaterih aktualnih tem. Tako sta večji del govora posvetila položaju slovenske narodnostne skupnosti v Italiji in utrjevanju prijateljskih ter dobrih sosedskih odnosov med Italijo in Jugoslavijo. Zelo kritično sta se obregnila ob nekatere netoč-

ne izjave ministrskega predsednika Craxija, ki je dva dni prej na proslavi v Trstu ob 30-letnici priključitve Trsta Italiji v svojem govoru predstavil v zgrešeni luči nekatere dogodke iz predvojne in povojne tržaške zgodovine.

Te netočnosti o partizanskem gibanju in odporu na tržaškem Krasu ter o osvoboditvi Trsta bo treba razčistiti in posredovati javnemu

mnenju zgodovinsko resnico.

Udeleženci slavnosti, med katerimi so bili tudi ugledni gostje, kot generalni konzul SFRJ v Trstu Drago Mirošić, devinsko-nabrežinski župan Pavel Fonda, sekretarka Jelka Gerbec in predsednik SKGZ Boris Race, so lahko prisluhnili tudi lepemu kulturnemu programu. Sodelovali so godba na pihala iz Nabrežine, ki jo vodi Stanko Mislej, Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič pod taktirko Oskarja Kjudra in ob sodelovanju recitatorjev Staneta Ratzesena in Al-da Preslja in vaški šoloobvezni otroci.

Spomin na padle za svobodo

Tudi letos so se v zamejstvu spomnili ob 1. novembru padlih borcev za svobodo. Borčevske organizacije, SKGZ, občinske uprave, šolska mladina in posamezni državljani so se pred vsemi partizanskimi obeležji na Tržaškem poklonili padlim in polagali vence ter cvetje. Tako ostaja slej ko prej živ spomin na junaški delež padlih borcev in se utrjujejo ideali NOB, ki se prenašajo na mlajšo generacijo.

Jugoslovanski konzulat v Trstu je položil vence k vsem spomenikom padlim v NOB! Posebna spominska slovesnost je bila v Gonarsu, kjer je bilo vojno taborišče za jugoslovanske internirance, pa tudi v tržaški Rižarni in na vojaškem pokopališču.

Predsednik vlade Craxi sprejel enotno slovensko delegacijo

Trst je konec oktobra proslavljal 30-letnico priključitve k Italiji. Nekateri pobude italijanskih nazadnjaških krogov so bile izrazito nacionalistično obarvane, treba pa je priznati, da so se uradni krogi precej odmaknili od takega histeričnega pristopa. Tako je pri maši zadržani tržaški škof Bellomi ostro obsodil netenje vsakršnih nacionalističnih sporov.

Osrednje proslave na trgu Unità se je udeležil tudi ministrski predsednik Bettino Craxi, ki je na široko obravnaval odnose med Italijo in Jugoslavijo, ki sta na tem območju »znali zglediti spore in sta ustvarili mirljubno, prosto in odprto mejo.« Pri navajanju zgodovinskih podatkov pa so bile določene netočnosti, ki so imele dokajšen nacionalistični zven. Craxi je poudaril, da na Tržaškem ni nikakršnih incidentov, da »slovanske manjšine na italijanskih tleh in italijanske manjšine na jugoslovanskih nimajo nobenih bolečih odprtih problemov« in je tako stanje označil za »zglede, kako lahko dober čut in dobra volja popravita napake in tudi največja nerazumevanja«. Predsednik vlade je tudi podčrtal, da je »za priznanje in strogo zaščito pravic manjšin«, očitno pa je spregledal, da slovenska narodnostna skupnost v Italiji še nima globalnega zaščitnega zakona.

To nedoslednost pa je Craxi popravil takoj potem, ko je na tržaški prefekturi sprejel enotno slovensko delegacijo, ki so jo sestavljali zastopniki treh političnih strank in organizacij iz tržaške, goriške in videmske pokrajine. Ti so predsedniku vlade nazorno orisali položaj slovenske narodnostne skupnosti kot nedeljive celote in so poudarili potrebo hitre zakonitve globalne zaščite. Craxi se je strinjal z zahtevami enotne slovenske delegacije, pozanimal se je za nekatere odprta vprašanja ter je obljubil, da bo posredoval za pospešitev parlamentarne razprave. Zahtevo po zakonski zaščiti so Craxiju posredovali tudi slovenski župani.

Boris Simoneta

Quo vadis Indija?

Ko svetovno politično prizorišče zapuščajo velike osebnosti, človeka neusmiljeno zagrabi tesnoba, ki je toliko bolj moreča takrat, ko življenjsko črto pretrga nasilno dejanje. Nemogoče je dati končno sodbo ali oceno, kaj sta svet in zlasti indijska skupnost izgubila s smrtjo Indire Gandhi, kajti čas in razvoj dogodkov bosta dopolnila njen življenjski mozaik in delo. Dejanje sikhovskih ekstremistov je ne glede na takšne ali drugačne motive eksekutorjev umazan zločin in nesprejemljivo dejanje. Dejstvo je toliko bolj tragično, kajti ministrska predsednica se je v duhu očeta moderne Indije Mahatme Gandhija zavzemala za uresničitev politike nenasilja (Satjagraha) in za usklajevanje heterogenih interesov. Žal se je z nekaterimi političnimi dejanji in, kot je dejala, zaradi objektivnih okoliščin še zlasti v letošnjem letu oddaljila od mirnega urejanja in sporazumevanja o žgočih zadevah indijske skupnosti. Med najbolj kričečimi ostaja v spominu poseg indijske armade v sikhovskem Zlatem templju, ki je samo spodbudil zastavljeno sikhovsko zaroto proti ministrski predsednici. Nenazadnje je atentat samo tragično dejanje po večmesečnih grožnjah in streženju po Indirinem življenju.

Indira Gandhi, ki so jo številni radi označevali za azijsko Roso Luxemburg ali Klaro Zetkin, je s svojim delom in aktivnostjo tako znotraj indijskih meja kot zunaj njih rušila predsodke in mnenja, ki so zlasti v Aziji še vedno aktualna, ko govorijo o ženski vlogi in mestu v svetu. Edina hčer prvega indijskega premierja Džavaharlala Nehruja, učenka Nobelovega nagradjenca Rabindranata Taghoreja in briljantna študentka oxfordskega vseučilišča se je do leta 1966 močno aktivirala v socialnem in političnem delu na indijski podcelini. Premierski sedež, ki ga je zasedla kot prva ministrska predsednica leta 1966, je v sicer blesteči politični karieri, ki pa je poleg vzponov poznala tudi padce, s prekinitvijo od leta 1977 do 1980, zadržala vse do tistega tragičnega jutra zadnjega oktobrskega dne. Njen ugled, s tem pa tudi ugled Indije so morali hoče nočeš priznati celo njeni nasprotniki, kajti veljala je za izjemno sposobno, vztrajno in spoštovanja vredno politično osebnost. Še zlasti pa v trenutkih največjih izzivov in izkušenj na domačem političnem prizorišču. V najnovejšem obdobju ni manjkalo teh izzivov, v mnogočem pa zrcalijo tudi premike v sodobni indijski družbi, zlasti pa v njenem sistemu parlamentarne demokracije.

Velika duša Indije, Mahatma Gandhi je nekoč dejal, da je Indija dežela paradoksov. Misel utegne najverjetneje in spričo dogodkov, ki pretresajo indijsko stvarnost, veljati tudi danes. Toliko bolj, če se zavedamo, da gre za državo s trideset milijarde prebivalcev, za unijo 22 zveznih držav in devetih zveznih ozemelj, od katerih so nekatere večje kot največje evropske države. V tej državi, ki jo mnogi označujejo kar s podcelino zaradi heterogenih interesov, največkrat dvigajo glasove glede verskih, kastnih, etničnih, plemenskih, ekonomskih in socialnih kot pa glede strogo nacionalnih zahtev. V takšnem sistemu in sredo-bežnih sil je pot za zagotovitev parlamentarne demokracije (in Indijci se radi pohvalijo, da je Indija sinom za največjo demokracijo na svetu) strma in nadvse naporna.

To se je Indira Gandhi nedvomno zavedala, zato je vseskozi poudarjala indijsko enotnost in seveda zaščito indijske nedotakljivosti. Indijski pluralizem

je v minulih treh in pol desetletjih, ob občasnih pretresih, ki so bili priložnost za sproščanje regionalnih nezadovoljstev, izpolnjeval pričakovanje ljudskih množic, vendar s številnimi kazalci in še bolj posledicami kaže, da westminstrski sistem parlamentarne demokracije Indiji morada ne ustreza več.

Številni poznavalci indijskih notranjih razmer so že pred časom opozarjali na krizo parlamentarne demokracije, še bolj pa ponavljali misel in zahtevo Mahatme Gandhija, da morajo v Indiji začeti razvijati lasten in Indiji primeren sistem demokracije, ki bi temeljil na neposredni demokraciji vaških svetov (pančajatov) in drugih vzvodih demokratske vladavine.

Indira Gandhi nikakor ne gre odrekati nesporne vloge in zasluga, ki jih je imela pri razvoju in oblikovanju takšne Indije, kot jo poznamo danes. Prav tako ji gre vse priznanje za njeno vlogo kot predsedujoče v gi-

V obdobju njene vladavine so poletele prve indijske rakete velikega dosega in prvi indijski sateliti, strokovnjaki pa danes zagotavljajo, da bodo z razvito satelitsko tehniko pripomogli k napovedovanju monsunov, ki imajo v indijskem kmetijstvu še vedno odločilno vlogo. Prav pod Indirino taktirko so začeli znanost pospešeno uvajati v gospodarske panoge, še zlasti pa v kmetijstvo. Indira Gandhi je po razcepu v kongresu v zgodnjih sedemdesetih letih napovedala boj proti lakoti in začela z uresničevanjem obetajoče »zelene revolucije«, ki je bila zamišljena tudi kot zemljiška reforma. To bi dejansko pomenilo razlastitev in nacionalizacijo neizmernega premoženja številnih maharadž, ostankov fevdalne ureditve, a hkrati še vedno trdovirnih mehanizmov, ki so močno vplivali na zastavljeno politiko. Čeprav so v državi pridelali rekordnih 140 milijonov ton žit, pa zaradi ohranjenih nasprotij iz

okrepila nekatera prizadevanja po spremembi odnosov na relaciji center – zvezne vlade. Gre namreč za množico emancipacijskih prizadevanj, ki jih lahko razumemo kot logično posledico političnega oza-veščanja in gospodarske rasti v posameznih zveznih državah, hkrati tudi s še jasnejšo željo proti krepitvi enostranskega sistema, se pravi proti krepitvi pozicij vladajoče Kongresne stranke. Prvi, žal so bili to krvavi dogodki, so januarja leta 1983 opozorili, da je indijska demokracija resno načeta. Mimogrede lahko priključimo v spomin besede priznanega kongresnega voditelja, sicer dobrega prijatelja D. Nehruja. Krišna Menon je namreč pred leti dejal, da je za Indijo najprimernejši sistem parlamentarne demokracije, a da ga žal ne izvajajo. Krvavi pokoli in obračuni med Hinduji in bengalskimi priseljenci v Assamu, nato politične mahinacije v lokalnem parlamentu v Džamuju in Kašmirju, pa nemiri in grožnje v Punjabu ter neurejeno manjšinsko vprašanje na indijskem jugu so bili dogodki, ki so kruto opozarjali, da se znotraj indijskih meja zapleta stvar, ki lahko vsak čas silovito izbruhnejo na površje. Letošnji spopadi med punjabskimi Sikhi in Hinduji v Harijani, nato krvavi poseg proti »sikhovskemu terorizmu« v Zlatem templju, pa politične špekulacije v zvezi z lokalnimi voditelji v južni državi Andra Pradeš kot tudi odstavitev kašmirskega voditelja Faruka Abdulaha so napovedovali, da je indijska demokracija hudo načeta. Brez dvoma ni lah-

dijskih meja so za zdaj negotove. Vojska je v stalni pripravljenosti, novi premier Radživ Gandhi pa poziva prebivalstvo, naj ohrani dostojanstvo in naj opusti nasilje. Kljub temu sta v minulih dneh medverska in medetična nestrpnost terjali skoraj tisoč življenj in vprašanje je, ali je indijska boginja nasilja Kali sita krvi.

Brez dvoma je, da brez stabilne Indije ne bo miru v tem delu sveta, in to se zavedajo tudi veselile. Odnosi z indijskimi sosedami so z občasnimi izboljšavami žal zapleteni in celo zaostreni vse od razglasitve indijske neodvisnosti. Odhod tako spretno in daljnovidno politične osebnosti, kot je bila Indira Gandhi, še zlasti pa objektivne okoliščine dopuščajo možnosti njihovega poslabšanja. Glede na to da je sedanjí premier Radživ pred meseci izjavil, da je še do konca tega leta pričakovati napad pakistanske vojske in glede na okrepljeno puškarjenje na indijsko-pakistanski meji se zastavlja vprašanje, ali je puškarjenje še razumeti kot prenapihnjene novice za preusmeritev pozornosti tako indijske in pakistanske javnosti od notranjih razmer. Ni neutemeljena domneva, da bi utegnil Pakistan (spričo že treh pakistansko-indijskih vojn) izrabiti sedanje razmere v Indiji, še zlasti pa zunanje politično neizkušenost sedanjega premiera. Dejstvo je, da Indija še dolgo ne bo imela tako prepričljive in politično podkovane osebnosti, ki bi lahko kot Indira Gandhi suvereno in kadar koli odgovorila na možne pakistanske zahteve ali prizadevanja. Ne gre samo za neporavnane račune glede še vedno spornega Kašmirskega, temveč tudi za dejstvo, da Pakistan uživa vse večjo podporo Reaganove administracije, hkrati pa tudi za poskuse, kako ga vrniti v zahodno interesno sfero.

Glede indijske sosedske politične strategije do Bangladeša in Šri Lanke je mogoče ugotoviti, da se utegnejo ti odnosi zaradi nerešenih manjšinskih vprašanj in zaradi še vedno živih spominov na klanje v Assamu in na indijskem jugu močno ohladiti.

Varnost in mir na indijski podcelini sta logično povezana z mirom v Indijskem oceanu. Indira Gandhi je med drugim odločno zagovarjala, naj Indijski ocean ostane območje miru. Zavedala se je njegove povezanosti s svetovnim mirom. Radživ Gandhi ima izjemno težko vlogo, saj bo moral dokazati, da je v usodnih trenutkih za vso indijsko skupnost sposoben potez, ki Indijo rešujejo. Verjetno bo moral pokazati še več. Njegova zaprisega za novega premeira pa tudi razglasitev za osrednjo osebnost vladajoče Kongresne stranke je presenetila. Gotovo pomeni prav tisto, kar je pokojna Indira zanikala, namreč očitno željo po ustoličenju družine Nehrujev oziroma Gandhijev. V Kongresni stranki so se spričo bilihajočih se volitev in razpoloženja volilcev očitno odločili, da lahko dedova in seveda materina karizma novemu premieru samo koristijo. Najverjetneje so premišljali tako daleč, da se utegnejo bližajoče se volitve, ki naj bi bile januarja prihodnje leto, spremeniti v pravcati plebiscit hindujske večine za nadaljevanje Indirine politike in seveda za obstoj Kongresa na oblasti.

Boj nikakor ne bo lahek. Indija res potrebuje močno osrednjo osebnost in notranjo stabilnost. Imenovanje Radživa Gandhija za ministrskega predsednika, ki je številne presenetil s svojo mirnostjo, pa se lahko izkaže kot hudo dvorezen meč, ki ga bo poskusila izrabiti opozicija. Radživ, kot neizkušen politik, se ji utegne zdeti lažji plen, hkrati pa je lahko dodatna spodbuda za boj proti »monarhiji« Gandhijev. To bi hkrati pomenilo potrditev tistih izjav opozicijskih politikov, ki rešitev indijske demokracije vidijo ravno v nadaljnji regionalizaciji in decentralizaciji oblasti.

Razmere v Indiji se morajo urediti tako zaradi samih Indijcev kot zaradi svetovnega miru. Naj nas bogata kulturna zgodovinska dediščina in dejstvo, da so Indijci sami tudi v najbolj kritičnih trenutkih znali najti rešitev, navdajata z optimizmom.

Miha Lamprecht

banju neuvrščeni, ki jih je ravno ona s svojo politično modrostjo rešila iz prenekaterih zagat, prav tako pa se je med prvimi postavila po robu sedanji mednarodni ekonomski ureditvi in se zavzela za poglobljen dialog med državami bogatega Severa in revnega Juga.

Kar zadeva njeno vlogo v indijskih notranjih razmerah, lahko zapišemo, da je bolj kot kdo pred njo zastavila pritisk gospodarske logike iz minulih stoletij. Odprla je poti moderni industriji. Indijo je kljub številnim protislovjem vrnila v »klub« desetih industrijsko najrazvitejših držav, znanstveni krog indijskih raziskovalcev pa je postal najštevilnejši na svetu.

preteklosti zelena revolucija in geslo »Garibi hatao – Iztrebimo lakoto«, nista v celoti uspela.

Za novejšo zgodovino odnosov znotraj indijskih meja velja poudariti še nekatere druge pozitivne elemente Indirine politike. Poleg že navedenih novih perspektiv v kmetijstvu in industriji je povečala pomoč nekaterim nerazvitim zveznim državam, hkrati pa je podprla socialno-ekonomski načrt dvajsetih točk in imenovala komisijo za revizijo odnosov med centralno vlado in zveznimi središči. Ob vsem tem pa ne moremo zatisniti oči pred dejstvom, da so se v minulih štirih letih, odkar je Indira Gandhi leta 1980 ponovno zmagala na volitvah, v indijski skupnosti

ko voditi države, kjer se prepletajo tako različni interesi, vendar so se tako številni indijski kot tudi tuji komentatorji spraševali, ali je Indira Gandhi dejansko izčrpala vse ustavne poti in mehanizme, ki omogočajo dialog o spornih vprašanjih in iskanje najboljših rešitev v pluralizmu interesov.

Indira Gandhi je glede indijske zunanje politične orientacije nenehno poudarjala, da Indija ne sme biti ne proameriška, ne prosovjetska, temveč samo proindijska. Razmere in zaporedje dogodkov bodo pokazali, koliko se bo ta ideja uresničevala tudi v prihodnje, kajti dejstvo je, da je indijska zunanja politika tesno povezana z notranjo. Razmere znotraj in-

Nadaljevanje iz pregleda komisije za politična in organizacijska vprašanja pri ZO ZZB NOV o delovanju organov in organizacij

Tudi borci prihajajo v leta

V številčno manjših občinah in krajevnih borčevskih organizacijah je temu primerno manjša tudi borčevska aktivnost, ki se ozi predvsem na vprašanja borčevsko-invalidskega varstva ter na nekatere komunalne akcije, ki jih sprostajo in vodijo krajevne SZDL in krajeвне skupnosti. Zlasti to velja za tiste krajevne organizacije, ki pokrivajo področje več krajevnih skupnosti in se zato borci teže ter bolj poredko sestajajo.

V splošnem pa velja, da je k obravnavanju perečih problemov spodbujala vrsta koordinacijskih sestankov s predstavniki borčevskih organizacij, ki je prispevalo tudi k sodelovanju le teh z drugimi organizacijami.

Poročilo med pomanjkljivosti v delu šteje nekatera časovna neskladja v obravnavanju posameznih tem, preredko sklicevanje republiških, pokrajinskih in zveznega odbora (pri čemer pomanjkanje sredstev ne bi smel biti odlični razlog). Za uspešno se je pokazalo delo v tistih borčevskih organizacijah, kjer delegate, zlasti članke predsedstev občasno zadolžijo za usmerjanje aktivnosti (zlasti krajevnih združenj) k uresničevanju lastnih programov in sklepov. Dodajajo pa, da se kaže potreba po še bolj razgibanem organiziranju kadrovske sestave organov ZZB NOV na vseh ravneh. Takšno delo je treba omogočiti tistim, ki so voljni delati, in jim to dopuščajo tudi leta ter

zdravje.

V delu delegatov in delegacij ZZB NOV so bili doseženi začetni rezultati, boljše pa je ta podoba delegatkega dela v družbenopolitičnih zborih skupščin občin in republik ter pokrajin. V zadnjem času, navaža poročilo, je opazna tudi vidnejša aktivnost delegatov v SZDL, pri čemer pa so še vedno tudi takšni delegati, ki ne pri našajo poročil o svojem delu in o delu delegatskih teles. Za obrambo pa so zapisali, da se delegati vse prepogosto še vedno prebijajo skozi obsežna in nepregledna gradiva, v katerih se včasih preprosto ne znajdejo. Če dodamo temu še dejstvo, da te naloge opravljajo pogosto delegati, ki imajo več funkcij in zadolžitve hkrati, lahko skle-

pamo, da imajo za opravljanje svoje delegatke dolžnosti tudi premalo časa.

Pregled dejavnosti borčevskih organizacij tudi poudarja, da je obveščanje pomemben dejavnik za delovanje, česar se vse borčevske organizacije dobro zavedajo. Zato postajajo te oblike obveščanja vse bolj raznolike. V tisku in drugih sredstvih javnega obveščanja pa prispevki o delu borčevskih organizacij vse bolj kažejo, da ta organizacija pridobiva moč kot frontna sila. Temu še posebej prispeva svoj delež borčevski tisk: »Četrti jul« (glasilo ZZB NOV Jugoslavije), »TV 15« (glasilo ZZB NOV Slovenije) in »Poruka borca« (glasilo občinskih odborov ZZB NOV Dalmacije).

Pogovor s partizanskim zdravnikom

Mariborski dr. Valenti

Tudi danes je skromen, požrtvovalen in human. Njegov življenjski jubilej je bil priložnost, vendar ne edina, za ta pogovor. Ni težko uganiti, da gre za dr. Davorina Valentija, ki živi danes v Mariboru v pokoju. Kljub temu pa je še vedno aktiven in po potrebi priskoči na pomoč zdravnikom v dispanzerju za borce pri ZD Maribor, kjer je še ne tako dolgo tega aktivno deloval. Če ga potrebujejo dr. Valenti prav rad pomaga. Toda v današnjem pogovoru smo začeli z vprašanjem iz partizanskih dni.

Kako ste prišli k partizanom?

Z ženo sva že od 1942. leta sodelovala z OF v Ljubljani. Dobila sva obvestilo, naj greva čimprej v partizane, ker da nama grozi aretacija. Tako sva se na hitro in brez vsake poveza ve podala na pot.

Kje pa sta potem dobila zvezo?

Dobila sva jo v Zlebah pri Medvodah, na transportni karavli Gorenjskega odreda. Preden sem šel v partizane, sem delal v ljubljanski bolnišnici za ženske bolezni in sem od tam spravljal zdravila za partizane ter opravljal obveščevalno službo. Razumljivo je, da so bili partizani sprva do naju nezaupljivi, saj nisva imela s sabo nikakršnih dokumentov. Niso verjeli, da sva prišla s pošteni nameni. Hitro sem ocenil, da nama utegne trda prest, saj so naju imeli za gestapovska vohuna. Iz zagate pa naju je rešil moj nekdanji sokolski naraščajnik (iz šišenskega Sokola) Stane Runko-Mišo, ki je ravno prišel mimo in je bil tedaj pomočnik šefa obveščevalnega centra pri glavnem štabu Slovenije. Vračal se je s Koroške na Dolenjsko. Takoj je posredoval in jamčil zame in za ženo.

Bili ste tudi v partizanski bolnišnici Franji?

Bil sem v postojanki Pokljuka - O v Divači, vendar le nekako deset dni, v času, ko je bila upravna dr. Franja, na posvetovanju zdravnikov Devetega korpusa. Potem so me poslali

v 30. divizijo, kjer sem bil zadolžen za ustanovitev premične bolnišnice na Predmeji nad Ajdovščino. Ta bolnišnica je morala zaradi pogostih sovražnikovih hajk menjavati prostor.

Dr. Davorin Valenti

Najpogostejše smo se z bolniki umikali v Kozje stene v Trnovskem gozdu.

Kam pa vas je vodila nadaljnja pot partizanskega zdravnika?

V zadnji nemški ofenzivi na enote Devetega korpusa (ob koncu marca 1945.) sem bil pomočnik šefa sanitetnega oddelka vojaške oblasti tega korpusa. Takrat sem bil skupaj s komisarjem te oblasti zadolžen, naj pomagam pri evakuaciji treh premičnih bolnišnic z okoli 270 ranjenic in osebjem. Deveti korpus je bil stisnjen v obroč s premerom nekaj kilometrov ravno na območju Kozjih sten v Trnovskem gozdu. Trideseta divizija se je prebijala proti Vojskemu, Enatrideseta pa proti Piv-

ki. Bolnišnice so se pomikale v spremstvu dveh brigad in štaba 31. divizije v nenehnem maršu okoli Idrijskega Loga, prek ceste Godovič-Črni vrh na Javornik in naprej na Pivko.

Je v vašem spominu ostalo kaj s te poti?

Po strminah smo se pomikali v temi in nismo videli ničesar okrog sebe. Nenadoma je del ranjencev s kolono obstal. Izgubil je stik s drugimi. Nad nami na cesti je bilo slišati nemške glasove. Mi pa nismo imeli pri sebi niti zemljevida niti kompasa. Takrat sem bil resnično v škrp-cih, saj sem bil odgovoren za varen prehod ranjencev. K sreči je štab divizije opazil, da smo izginili in je poslal obveščevalce, ki so nas popeljali naprej.

Ste v partizanih srečevali znance iz predvojnih let?

Sem. V bolnišnici Franji sem na primer srečal ranjenega borca Eda Klemenčiča, nekdanjega gimnazijskega sošolca. Spominjam se tudi srečanja z drugim sošolcem, profesorjem zgodovine Lojzeto Dolencom. Bilo je na Lokvah. Takrat sem bil sanitetni referent v Kosovelovi brigadi, in pa komisar v Briško-beneškem odredu.

Ste bili dolgo v Kosovelovi?

Avgusta 1944. sem bil premeščen v štab 9. korpusa. V začetku septembra so me skupaj s korpusnim higieničarjem poslali v Dobrnberk z nalogo, naj raziščeva, kakšna nalezljiva bolezen se širi v tem kraju. Govorilo se je o koleri, ki je terjala več človeških življenj. Po pogovorih z ljudmi in na osnovi bolezenskih znakov pa sva ugotovila, da gre za hujše primere griže.

Od spomladi 1945. pa

sem delal pod vodstvom dr. Aleksandra Gale.

Kje ste delali po vojni?

Bil sem v Trstu pomočnik šefa sanitetne službe komande mesta Trst. Od tam so me premestili v Rimske Toplice, kjer sem ustanovil bolnišnico za fizikalno terapijo. Leta 1947 sem prišel v Maribor, kjer sem bil načelnik sanitetne službe v diviziji in nato upravnik vojaške bolnišnice v Mariboru. V sanatoriju Pohorski dvor sem delal dvajset let, upokojil sem se pa kot pomočnik direktorja mariborske bolnišnice leta 1974.

Pred mnogimi leti sem začel delati v dispanzerju za borce pri ZD Maribor in sem bil na začetku edini zdravnik za borce. Moram povedati, da ima za ustanovitev tega dispanzerja velike zasluge takratni direktor zdravstvenega doma v Mariboru dr. Adolf Dolenc. Do današnjih dni se je ta dispanzer razvil in ima tri ordinacije za potrebe borcev. Vedno sem rad delal tam in še grem rad k njim, če me le potrebujejo. Lahko rečem, da je ta borčevski dispanzer eden od najboljše organiziranih in ne skrbi le za zdravljenje bolnih borcev, temveč tudi za preventivne akcije. Sistematični pregledi borcev so redni in nadvse koristni za pravočasno ugotavljanje bolezni in tako tudi uspešnejše zdravljenje.

Sodelujete tudi pri delu za zbornik o partizanski saniteti?

Sem član uredniškega odbora za zbornik dokumentov o razvoju partizanske sanitete v Sloveniji. Doslej so izšle že tri knjige na 2000 straneh. V njih so zbrani dokumenti od 1941. leta naprej. V četrti knjigi, ki je že v tisku, bo obdelano obdobje do konca vojne, v peti knjigi pa ponatisnjen partizanski vestnik, strokovni časopis, ki je izhajal med NOB za potrebe partizanske sanitetne službe. Dodana bo še bibliografija o sanitetni službi v NOV (do leta 1983 na Slovenskem).

M. Kos

Tovariške vezi med vojaki in družbenopolitičnimi organizacijami iz Nove Gorice

V spomin Sergeju Mašeri

Že vrsto let obstajajo tovariške in prijateljske vezi med vojašnico narodnega heroja Sergeja Mašere v Pulju in družbenopolitičnimi organizacijami v Novi Gorici ter z delovnimi organizacijami, zlasti z novogoriško Iskro. Za medsebojna srečanja skupaj načrtujejo in pripravljajo kulturne programe, pripravljajo športna srečanja, poleg tega pa se mladi Novogoričani seznanjajo z življenjem in delom v vojaški mornarici. Vsako leto na dan junaške smrti narodnega heroja Sergeja Mašere in Milana Spasića povabijo vojak iz puljske vojašnice na obisk delegacije iz Nove Gorice in vsi skupaj se udeležijo kome-moracije ob spomeniku heroja Mašere.

Letos so prišle v puljsko mornariško vojašnico prvič tudi ženske, ki se sposablajo za mornariški vojaški poklic. Te mladinke so bile pri polaganju venca k spomeniku Sergeja Mašere tudi v Novi Gorici in so se poklonile padlim pri spomeniku v Trnovem. Ob tej priložnosti je zbranim spregovoril nekdanji starešina iz vojašnice Sergeja Mašere v Pulju, zdaj pa uslužbenec novogoriške Iskre, Alojz Birska. Spomnil je na dogodke iz leta 1941, ko sta Mašera in Spasić minirala rušilec Zagreb in skupaj z njim raje umrli, kakor da bi dobil ladjo sovražnik.

Istega dne so se zbrali ob spomeniku v Novi Gorici nekdanji vojaški mornariški kolegi iz sedme generacije Pomorske vojne akademije (bivše JVM), ki so prišli na srečanje od blizu in daleč. Srečali so se v Kopru ob proslavi triinpetdesetletnice končnega šolanja na vojaški akademiji.

Jože Pretnar

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Ljubljana - Priznanja in medalje za sodelovanje

Ljubljanska sekcija skupnosti borcev Gregorčičeve brigade je pripravila 25. oktobra v ljubljanskem domu JLA tovariško srečanje, združeno s podelitvijo priznanj in spominskih medalj borcem 5. Gregorčičeve brigade in 17. brigadi Simona Gregorčiča za njihovo bojno sodelovanje v obeh brigadah med NOV.

Na srečanju je bilo prek 80 borcev in bork, ki jih združuje ljubljanska sekcija te skupnosti. Predsednik Srečko Berlić je spregovoril o delu odbora, ki je bilo posebno v zadnjih dveh letih zelo uspešno. Postavili so vrsto spominskih obeležij, uspešno izvedli spominske pohode in izdali značke brigade. Posebno pozornost posvečajo zdaj evidenci vseh borcev, posebno tistih v 17. brigadi. Glavna naloga pa je zdaj zbiranje dokumentacije in spominov borcev za monografijo o 17. brigadi Simona Gregorčiča, saj je arhivska dokumentacija štaba brigade dokaj pomanjkljiva. Zbrali so že več kakor sto izjav borcev, ki bodo prav gotovo velika pomoč dr. Antonu Ferencu na Institutu za zgodovino delavskega gibanja, ki bo avtor monografije in je bil avtor že tudi obširne monografije 5. Gregorčičeve brigade.

Na srečanju je spregovoril tudi zadnji komisar brigade Franc Cernugelj-Zorko, ki je na kratko orisal uspehe in tudi neuspehe 17. brigade in pozval vse borce, naj pomagajo pri zbiranju dokumentacije in podatkov za monografijo. Vsem navzočim je čestital ob podelitvi medalj, ki jih - kot je dejal - lahko brez sramu in s ponosom nosijo na prsih. Borci so na koncu sklenili, da bodo njihova srečanja pogostejša.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

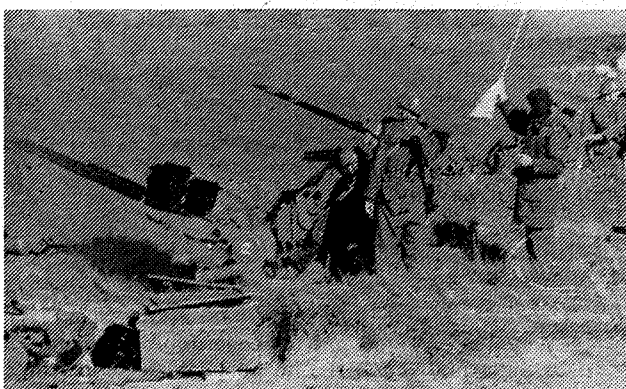
Ob 40-letnici artilerijsko-raketnih enot protizračne obrambe Svobodno nebo je v varnih rokah

V spomin na 10. november 1944, ko je bil z ukazom vrhovnega štaba ustanovljen 1. protiletalski polk NOV in POJ, namenjen za protizračno obrambo Beograda, slavijo svoj praznik pripadniki artilerijsko-raketnih enot protizračne obrambe. Letos bodo svoj praznik proslavili še bolj slovesno, saj mineva štirideset let od njihove ustanovitve.

Protiletalci se že od sredi-
ne petdesetih let vsako jesen
zbirajo na poligonih za stre-
ljanja na zračne cilje, kjer
preverjajo svojo izurjenost
in usposobljenost. Obiskali
smo enote protizračne
obrambe iz Ljubljanskega
armadnega obočja, ki s svoji-
mi protiletalskim topovi in
lanserji raket zasedli rt Ka-
menjak pri Pulju. Videli smo
njihov ognjeni krst. V petde-
setih letih je bilo to pravza-
prav tekmovanje, najboljši
protiletalske baterije iz posa-
meznih armadnih območij
so se pomirile med seboj, da
bi izbrale najboljšo. Sedaj ne
gre več za tekmovanje, toda
vsaka posadka, vsaka enota
prizadevno vadi ve leto, da
bi na poligonu dosegla na-
jboljše rezultate, želja kake-
ga protiletalca je, da bi nje-
gova enota zadela tarčo in
osvojila prehodno zastavico.

Enote protizračne obram-
be se pred prihodom na poli-
gon urijo v spremljanju zrač-
nih ciljev, pri čemer si naprej
pomagajo z miniaturnimi
maketami letal, najprej na
žičnih poligonih in potem z
radijsko vodenimi modeli.
Zelo dobro sodelujejo tudi z
aeroklubi, na poligonu pa se
prvič srečajo z vojaškimi le-
tali.

Tabor v borovem gozdič-
ku, le dober lučaj od morja,
kjer taborijo vojaki, je dobro
urejen. Pred odhodom na te-
ren so se vsi dobro pripravili,
tako da kasarniškega življe-
nja skoraj ne pogrešajo. Če-
prav letos niso imeli prave
sreče z vremenom, ki zna tod
okoli biti še kako muhasto,
ni nihče resneje zbolel in so
vse naloge pravočasno opravi-
li. Za taborni ogenj med
suhimi borovimi iglicami si-
cer ni prostora, a za veselo

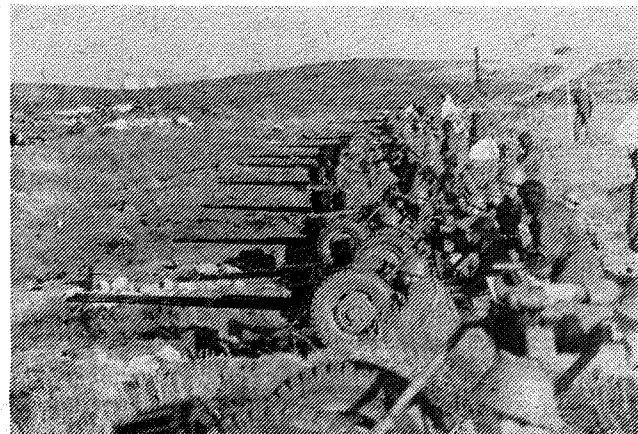
Ob znamenju za začetek ognja se je dolga vrsta topov spremenila v nevidno fronto, iz katere švigajo ognjene strele proti nebu

pesem iz mladih grl taborne-
ga ognja pač ni reba, fantje
se radi zberejo pod večer in
spregovorijo o novih izkuš-
njah, ki jih je prinesel mine-
vajoči dan, in še raje o izzivu,
ki ga ponuja jutrišnji. Danes
so bili trije mladi tovariši
sprejeti v zvezo komunistov.
Ta sprejem pod platneno
streho, ko si burja žvižgaje
utira pot med borovi in čez
kraško kamenje, ne bodo ni-
koli pozabili in juri, za jutri
je sklenjeno, da bo vsakdo
storil vse, kar zna in mor, da
bi bila njegova enota najbolj-
ša. V taboru kar ne morejo
dočakati jutra novega dne.

Danes so vsi vstali malo
prej, treba je še zdanjč pre-
gledati orožje. Ko bo šlo za-
res, ne bo časa za to, vsaka,
še tako majhna napaka, po-
meni zamujeno priložnost,
zavrženih več mesecev trde-
ga dela. Kamniti rt, na kate-
rem so v več dolgih vrstah
postavljeni protiletalski to-
povi, v nizkem letu preleti
galeb G4, temna žrela topov-
skih cevi mu tesno sledijo,
sledi še en prelet in potem se
iz njegovega trupa izvije

zračna tarča. S prostim oče-
som jo je komaj mogoče vi-
diti, ko na nevidni žici drsi
za letalom, v njej je skrit mi-
krofoni, ki sproti zapisuje na-
tančnost zadetkov. DTopni-
čarji jo imajo na muhi, še
preden prileti v sektor. Ob
znaku za začetek ognja se
dolga vrsta topov spremeni v
nevihtno fronto, iz katere
švigajo ognjene strele proti
nebu, tarča zažari, ko jo za-
dene izstrelki, in še preden
se letalo skrije za obzorje,
protiletalci že vedo, da so
svoj ognjeni krst dobro pre-
stali. Topovi so spet onemeli,
oddaljene eksplozije samo-
likvidacije granat se mešajo
z veselimi vzkliki topničar-
jev. Najbolj veseli so seveda
tisti, ki so zadeli tarčo nepo-
sredno. V tem renutku so
vzljubili svoje topove, s kate-
rimi so se družili dolge mese-
ce in pridobili novo zaupanje
vase. Tudi letos, ko slavijo
štiridesetletnico svojega ro-
du, so znova dokazali, da je
varstvena našega neba v zane-
sljivih rokah. In še dolgo bo-
do z radostjo obujali spomi-
ne na današnji dan.

BorutGREE

Dolga vrsta protiletalskih topov čaka nalet zračne tarče

Brez olupševanja

Glavna tema nedavnega
sestanka komiteja ZKJ v
enoti, ki ji poveljuje Radomir
Lazić, so bila vprašanja orga-
niziranja in uspešnega za-
ključevanja razprav o pred-
logu sklepov 13. seje CK
ZKJ v osnovnih organizaci-
jah.

Te so o predlogu sklepov
razpravljale na treh sestan-
kih, ki so bili septembra in v
začetku oktobra. Na prvih
sestankih se je pokazalo, da
je dokumente 13. seje indivi-
dualno in po skupinah pre-
delalo nekaj več kot 97 od-
stotkov starešin in 76 odstot-
kov vojakov - članov ZK,
navzočnost na sestankih pa je
bila skoraj stoođstotna. Ko-
munisti, osnovne organizaci-
je in komite odločno zaheva-
jo, da se opravljajo napake in
se zaostri osebna odgovor-
nost komunistov, in da se
začne ukrepati proti članom
ZK, ki so na ta ali drug način
kršili načela demokratične-
ga centralizma ali kako dru-
gače kršili statut zveze ko-
munistov.

V razpravah so vztrajali pri
uresničevanju dolgoročnega
programa gospodarske sta-
bilizacije, ki pomembno
vpliva na usodo celotne
družbe. Temu vprašanju so
namenili največ pozornosti,
ki so jo podkrepili z jasnimi
podatki in kazalci v svojem
okolju. Toda, kot pravi pred-
sednik komiteja Ramiz Du-
raković, se tudi pri njih kaže-
jo dobro znani problemi.
Sklepov in dobrih stališč ne
manjka, vendar jih ne ure-
sničujejo dosledno.

Na sestanku so kritično

spregovorili tudi o svojem
delu, delu organov in organi-
zacij ZK v armadi, saj želijo
doseči še boljše rezultate pri
krepitvi bojne pripravljenosti
svojih enot in poveljstev.
Prav tako zahtevajo odgo-
vornejši odnos do pouka in
vzgoje, discipline in aktiv-
nejše delo komunistov pri
usposabljanju enot in pri do-
grajevanju in krepitvi siste-
ma varovanja državne meje;
pri uresničevanju dolgoro-
čnega programa gospodarske
stabilizacije v armadi, zlasti
pa v vojaških kolektivih last-
ne enote.

V eni izmed osnovnih orga-
nizacij, v kateri so bile tu-
dido zdaj določene slabosti,
razprava ni bila tako kritič-
na, kot bi morala biti, toda
tisto kar ni naredila osnovna
organizacija, so naredili nje-
ni člani na seji komiteja ZK.

Vsi sestanki so pokazali
vsestransko demokratičnost
razprave, kritičen in samo-
kritičen odnos komunistov
do svojih napak in napak
drugih. Na podlagi takšnih
razprav so osnovne organizaci-
je ZK omočile svoje pro-
bleme, sprejele sklepe in z
njimi dopolnile svoje programe
dela, na katerih bo teme-
ljila dejavnost komunistov v
prihodnjem obdobju.

Komite organizacije ZK v
enoti, ki ji poveljuje Ratmir
Lazić je na seji soglasno
sprejel prdloge in sklepe
osnovnih organizacij ZK z
zahtevo, da jih ????? CK
ZKJ, ker so, kot pravijo od-
sev dejanskega stanja in
mnenja komunistov v bazi.

Mile Gojković

Obrambni krožki in ZRVS

Kljub ugotovitvi, da je delo z mladimi vse boljše, saj se
rezervni vojaški starešine organizirano vključujejo v
obrambne krožke na osnovnih šolah, pomagajo pri izvedbi
obrambnih dni na mladinskih delovnih akcijah, akcijah
zveze prijateljev mladine, na pohodih in drugod, ocena še
vedno ni tako ugodna, kot bi si želeli. Pri tem zlasti iz-
stopa problem mentorskega dela rezervnih vojaških stare-
šin v obrambnih krožkih.

Po podatkih občinskih organizacij ZRVS je v Sloveniji usta-
novljenih 475 obrambnih krožkov, v katerih deluje več kot 1400
rezervnih vojaških starešin. Preseneča pa podatek, da je manj
kot osem odstotkov pedagoških delavcev, vsi drugi pa so RVS,
ki so jih iz svojih vrst izbrale krajevne organizacije ZRVS.
Mentorji obrambnih krožkov so večinoma prepuščenki sami
sebi, tako pri izbiri vsebine dela, zagotavljanju materialnih in
učnih sredstev ter pripomočkov.

V ZRVS pa se hkrati zavedajo, da je delo mentorja pomembno,
saj je namen dela v krožku privzgojiti mladim zavest, da sta
obramba in samozaščita sestavni del dela in življenja vsakogar,
in jih usmeriti tudi v vojaške in obrambne poklice. Mentorji
povečini obvladajo vojaško-strokovno področje, vendar se pri
njihovem delu čuti pomanjkanje pedagoškega znanja, saj ni-
majo ustreznih strokovnih znanj na tem področju. To skušajo
nadomestiti z ljubiteljstvom in neposrednimi stiki z mladimi.

Pri delu krožkov seveda sodelujejo tudi mentorji planinske,
taborniške, radioamaterske organizacije in drugih družbenih
organizacij ter društev, ki imajo možnosti utrjevanja in poglob-
ljanja svojih znanj. Na podlagi tega dobijo nazive mentorja,
inštruktorja, specialista in druge ter so tako usposobljeni za
mentorsko delo v svojih organizacijah in zunaj njih. Mentorji iz
vrst ZRVS pa so vezani le na teme za obrambne krožke, ki jih
objavlja revija Naša obramba. Uredništvo revije skupaj s sode-
lavci že dalj časa pripravlja priročnik za delo in organiziranje
obrambnih krožkov, ki naj bi kmalu zagledal luč sveta.

Čeprav je izvenšolska dejavnost mladih zelo pomembna, pa
vprašanje mentorstva in mesta mentorjev niso rešena, ne na
šolah ne v drugih oblikah organiziranja mladih v prostem času.
Mentor lahko navduši mlade za tehniko, kulturo, modelarstvo,
fotografijo, računalništvo, šport in jih celo usmerja v poklice.
Mentorji pa se srečujejo z različnimi problemi. Velikokrat šola
ne more zagotoviti materialnih sredstev za delo krožkov, men-
torji imajo težave z navzočnostjo učencev, saj je njihova dejav-
nost po pouku, vendar še vedno v delovnem času.

Čeprav podatki kažejo, da so obrambni krožki eno od jeder,
iz katerih se kadrujejo prihodnji pripadniki stalne sestave obo-
roženih sil, milice in drugih obrambnih poklicev, jim kljub temu
namenjamo premalo pozornosti, tako družbeno-politične organi-
zacije kot tudi ustanove, ki bi za to morale skrbeti.

Vojko Š.

Ob prvem prvenstvu ostrorelcev

Težave s streliščem

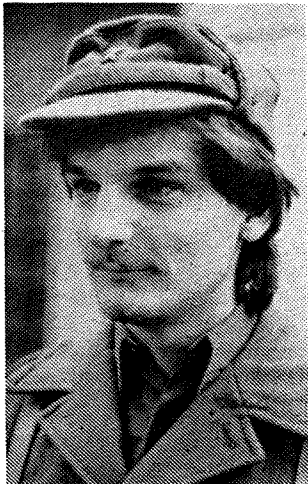
Ostrorelstvo je zvrst strelstva, ki dobi pravi pomen
v vojni. Nobena skrivnost ni, da imajo ostrorelce vse
armade sveta, in da namenljajo njihovu usposablja-
nju veliko pozornosti. Tudi pri nas imamo ostrorelce,
ki bi imeli v obrambni vojni pomembne naloge. Naši
ostrorelci so do zdaj samo pridno vadili. Repu-
bliški štab teritorialne obrambe Slovenije pa se je
odločil, da organizira prvenstvo, na katerem bi se po-
merili ostrorelci iz TO, JLA, organov za notranje
zašede, lovskih društev, strelske zveze in drugih orga-
nizacij ter društev. Po tekmovanju, ki je bilo na strel-
išču ob Dolenjski cesti v Ljubljani, smo se pogovarjali z
nekaterimi tekmovalci.

Zvone Kolenc iz Grosup-
ljege: »Kot strelce tekmu-
jem že štirinajst let, dve leti
pa tudi kot ostrorelce. Pri
nas v občini ni primernege
strelišča, zato streljam z
ostrorelno puško samo
enkrat ali dvakrat na leto.
Prepričan sem, da je to od-
ločno premalo. Imamo tudi
eno samo osrorelno pu-

pa se vadba začne v učilni-
ci, kjer obdelujemo teore-
tični del streljanja. Imamo
tudi neke vrste stimulator-
ja, tako da še preden dobi-
mo v roke ostrorelno pu-
ško, vemo, kako bomo stre-
ljali. Sicer pa postaneš član
te sekcije tako, da se moraš
izkazati pri drugih vrstah
streljanja. V šoli začnemo
najprej streljati z zračno
puško, nato z malokalib-
sko in s polavtomatsko pu-
ško.

S svojo ostrorelno pu-
ško sem zelo zadovoljen in
menim, da sodim sam vrh
tovrstnega orožja na svetu.
Sicer pa sta prišli na to pr-
venstvo dve ekipi iz naše
šole. V eni smo kadeti, v
drugi pa naši učitelji n
mentorji.

*Rudi Matko, mlajši, Tr-
bovlje: »Z ostrorelstvom
sem se začel ukvarjati v ju-
goslovanski ljudski arma-
di, na tečaju za ostrorel-

Zvone Kolenc

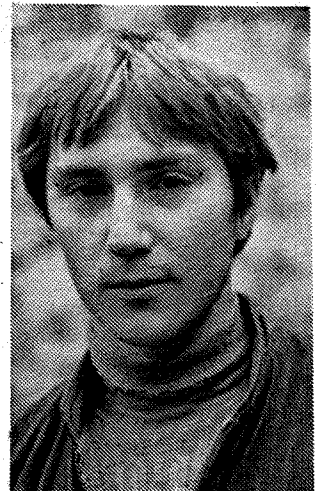
ško, tako da nas z njo vadi
več strelcev. Vsak strelce
pa ve, da je najbolj zanes-
ljiv s tisto puško, s katero
vadi sam in sam skrbi tudi
za njeno vzdrževanje. Za to
prvenstvo pa menim, da bo
dalo nov zagn tej vrsti stre-
ljanja, in da bodo tudi raz-
mere za delo boljše.

Marko Penček drugi let-
nik Kadetske šole za milič-
nike IC RSNZ: »Na naši
šoli deluje ostrorelska

Marko Penček

sekcija. Dvakrat na teden
vadimo na našem strelišču,
ki izpolnjuje vse pogoje za
takšno streljanje. Vendar

Rudi Matko, mlajši

ce. Mislim, da mi bo zna-
nje, ki sem si ga pridobil,
veliko koristilo tudi v pri-
hodnje, tako pri delu v TO
kot v strelski družini Aloj-
za Hohkrauta. V občini si-
cerše nimamo primernege
strelišča za usposabljanje
ostrorelcev, vendar bomo
to uredili že v prihodnjem
leu. Na odprto prvenstvo
Slovenije za ostrorelce se
je naša ekipa pripravljala,
vendar bolj malo. Prepri-
čan sem tudi, da bo prven-
stvo pobuda za boljše delo z
ostrorelci, in bodo začeli
tudi druge urejati strelišča
za to zvrst streljanja.

Bojan Kuntarič

Ivan Luskar-Dušan

Ločen od družine, da bi koristil družbi

Po hiši je dišalo po pravkar zmletem grozdju, duh se je opojno zalezal tudi skozi okna. Brajde so bile pravkar obrane, trta rešena teže, spočito so se majali listi v večernem vetrcu.

Tam, od koder je prišel Dušan, ni bilo trte, še tista, ki so jo premogli v vaseh okoli Planine pri Sevnici, ni bila zlahka, vendar je bila. Za prvo silo. Takšno je namreč bilo tudi življenje. Za malokoga dovolj dobro.

Tukaj, v Celju, Na rebri, je vse to na pol pozabljen spomin in težko je dojeti dih tistega davnega časa. Zdaj se meša med opojnost svežine, ki bo začela že jutri vreti in obetati. Takšni so bili tudi časi, ko je bil Luskarjev Ivan mlad: vrelo je in obetalo hkrati.

V Podpeči pri Planini ni bilo skoraj nobenemu lahko. Luskarjeva mati – in z njo vred mnoge slovenske matere tistega časa pred prvo svetovno vojno – jih je rojevala, enega za drugim, tja do enajstega. Dva sta umrla v najnežnejši dobi. Preostali se je življenje odvijalo po nekakšnih ustaljenih pravih kozjanskih bajtarjev: spali so na hlevu, seniku, kozolcu... Ivanu se je zahotelo biti mehanik. Da bi drezal v drobovje teh močnih strojev, ki jih je občudoval. Da bi bil sam močan.

Pri sedmih letih jim je umrl oče. Mati je ostala sama. Začel se je še hujši boj za kruh, še večje prerivanje z življenjem. Čakal je na zaposlitev, kakršnokoli pač. Za preživetje leta 1933 ga je trgovec Kveder v Žalcu spre-

jel v trgovino, stroji so ostali le sanje. Pobožne sanje. In spet ga je zasledovala zla sreča: mož je prišel ob vse in Ivan je bil znova na cesti. Ni se še došolal in trgovec Jazbinšek v Šentvidu pri Planini mu je šel na roko, vendar le do konca učne dobe. Potem spet ni bil več potreben.

Ludviku, ki se je vpisal na srednjo kmetijsko v Mariboru, je načrte prekrižala vojna – ustrelili so ga kot talca 1942. leta v istem mestu, kjer je sanjaril o življenju, o vsem, kar ga čaka, kar je še treba postoriti. Martin je ostal doma, fural s konji in – preživel. Tudi njega se je dotaknila vojna: vse, kar se je nabiralo v njem, ko je vdral skozi zapore, ga je pobralo kmalu po svobodi. Tudi sestra Nežka, poročena z Dobrškovi Ivanom, ni prišla domov, ostala je v Auschwitzu.

Ivan je ostal na Planini in bogataš Zupanc iz Sevnice mu je omogočil, da je – z njegovim denarjem – odprl trgovino, vendar le pod pogojem, da ne sme nihče vedeti za to. Moral je delati, kar

je zahteval bogataš, služba pa je le bila. Ko je Zupanc nasprotnik, trgovec Šešerko zvedel, da je za Ivanom Zupanc kapital, je trgovino zaradi močne konkurence zaprl. Šešerko je bil že takrat član Kulturbunda. Ivanu je bilo jasno, da se mu bo Šešerko, zavednemu Slovencu, maščeval.

In tako se je zgodilo, da so se kmalu po kapitulaciji znašli pri Tovorniku v Šentvidu Dobrškov Ivan, Tovornikov Jože, Romihov Stanek, Prelogov Miloš, študent Ivan in še nekaj drugih...

»Govorili smo o orožju, vstaji... tako smo se dogovorili z mojim bratom in študentom Prelogom. Videli smo, da bomo vse to potrebovali.«

Potrebovali so, kaj kmalu. Septembra 1941 je prišel k Ivanu Jože Gaber, učitelj v Zagorju, človek, ki je bil povezan z OF, prva njegova zveza z organiziranim odporom. Čez kakšen mesec se je Gaber spet pojavil, tokrat z željo, naj bi sprejel nekega tovariša – Tomaža Sorčana. Takrat je Ivan stanoval na razkrižju cest proti Sevnici in Pilštanju, v hiši pa sta jokala dva otroka. Štela sta osemnajst in šest mesecev...

»Sorčan je dejal: Moja zveza boš, z drugimi se ne dogovarjaj. Nato je še večkrat prišel, ostal kakšen teden in izginil. Tako se je pletlo do

aprila 1942. Takrat je spet prišel: Dušan, k tebi bo prišla ženska, ki jo imenujemo Roza. Daj ji varno zatočišče. Roza (Tončka Čečeva) je

prišla, kmalu za njo pa še Cveta Praprotnikova, Tone Žnidaršič-Stefan, še pozneje Sergej Kraigher v maju 1942.

Po Rozinem prihodu sem poiskal kraj, za katerega sem bil prepričan, da je na varnem in da je v njem prostor za več ljudi, nisem pa vedel, da gre za člane pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko. Našel sem ga pri svaku Ivanu Dobršku v Mangi.

Ivan-Dušan je še vedno vodil trgovino na Planini, ki je hkrati postala prehodna javka za pokrajinski komite, glavno pa je bilo še vedno njegovo stanovanje.

Manga je bila preblizu Planine, treba je bilo najti nekaj

zanesljivejšega. Našlo se je pod Ivanovim rojstnim domom, pri Grabenski mami, Mariji Senica. Tjakaj je prek zveze Marjana Jerina naposled prišla tudi tiskarska tehnika. Tiskali so različne letake, partijsko literaturo, vse, kar je utegnilo v tistih časih širiti zavest o pravilnem in častnem boju. Nekaj časa se je v Grabnah zadrževal tudi pokrajinski komite in nato je tehniko vodil Dušan. Ostalo ji je ime »Dušanova tehnika«. Pomagala mu je Cveta Praprotnikova. V njej je ostal do prihoda Štirinajste divizije na Štajersko.

Tehnika je postajala premajhna. O delu tehnike se je na Plešivcu pogovarjal tudi s Kajuhom. In da bi Weis-Belač ostal pri njih... Ko se je vračal, so ga zajeli Nemci, izvidniška skupina z radioodajno postajo. Odpeljali so ga v središče bojev proti diviziji, Ivan pa se jim je iznajdljivo izmuznil in – naravnost v štab divizije. Poročal je, kar je slišal, videl... Storil je dobro delo.

Znova se je vrnil v »svojo« tehniko, ki so jo kmalu preselili na Bohor, kjer je dobila novo ime »Prešernova tehnika«.

Le en mesec je še vohal tiskarsko črnilo, ki se ga je že krepko privadil, ko so ga imenovali za okrajnega sekretarja KPS za okraj Pilštanj-Kozje, vodstvo tehnike pa je prevzela Tanja Vidovič. Avgusta 1944 so ga imenovali za člana okrajnega komiteja KPS Kozje-Brežice, in to je ostal do konca vojne.

»Ko smo naposled prišli iz gozdov, so me postavili za sekretarja okrajnega komiteja KPS za Kozje, ob prvih volitvah pa so mi zaupali predsedstvo kozjanskega okraja. Pozneje sem bil tudi tajnik občine, pa komercialni direktor podjetja Slovenijasadj, načelnik za državne nakupe in še mnogo drugega, vse do upokojitve v Semenarni.«

Življenje je zahtevalo, da je bil pravzaprav vseskozi ločen od družine, privezan na delo. Ni mogel zasledovati rasti svojih droljancev, ne užiti ljubezni, ki jo človek doživlja ob nekdanjem stiku s svojimi ljubljenci. Bil je prikrajšan za veliko – takrat se je bilo pač treba žrtvovati.

Dañes? Le malo jih je, ki so se, razen za lastno kariero – pripravljene žrtvovati, videti družino le ob redkih priložnostih, izgorevati... Vendar je bilo lepo.

Človek gleda, mora gledati okoli sebe in ni zadovoljen. Ne more biti. Sami sebe podcenjujemo, hvalimo tuje. Ničesar nismo več pripravljene pohvaliti in vendarle storimo tudi kaj dobrega. Hvalimo vsaj tisto, če že drugo tako odločno grajamo. Če delovni človek res nima nikakršnega vpliva na odločanje, storimo, da bo to drugače. S parolami to ne bo mogoče.

»Sicer pa, vse to so že drugi povedali. Bolje kot jaz!«

Da ne bi hasnilo, se boji Dušan.

Milenko Strašek

Še na mnoga leta

Ne le v slovenjebistriški občini, v mnogih krajih širrom po Sloveniji pa tudi drugod poznajo Joža Jenežiča iz Slovenske Bistrice kot vse-skozi vestnega, zaslužnega državljan in dobrega prijatelja, ki že vrsto let opravlja mnoge naloge v DPO. Že v zgodnji mladosti je kot tesar-ski pomočnik moral spoznati in tudi okusiti, kako se je delavec s skrajnimi napori in pomanjkanjem bojeval in prebijal skozi življenje.

V narodnoosvobodilno gibanje se je vključil že konec leta 1941, leta 1943 pa je postal aktiven borec NOB. Hitro je napredoval, tako da je postal komandant mesta v Šentpetru in Velikih Laščah, ko so bili ti kraji osvobojeni. Že prva leta po osvoboditvi se je vključil v aktivno politično delo in v krajih od Ljubljane, Rogaške Slatine, Šmarja pri Jelšah in v Poljčanah opravljal pomembne naloge v DPO in raznih društvih.

Kot predsednik KO ZZB Pohorskega odreda, kot predsednik VVI, v OO ZZB in kot delegat v raznih organih SZDL je vedno navzoč. Njegove misli, razni predlogi in smernice so izraz pravega, zavednega borca – revolucionarja. Veliko visokih odlikovanj ima, tako iz NOB kot iz povojnih let.

Vsi borci, posebno pa še borci KO ZZB Pohorskega odreda mu za njegov življenjski praznik iskreno čestitajo in mu kličejo: »Še na mnoga leta!«

Ivo Lešnik

Te dni so družbenopolitične organizacije in skupščina občine Maribor Tezno pripravile slovesen sprejem ob 70-letnici zaslužnega revolucionarja in družbenopolitičnega delavca in predsednika občinskega odbora ZZB NOV Maribor Tezno Iva Skerlovnika. Predsednik SO Maribor Tezno Rajko Orešnik je najprej spregovoril o zaslugah jubilarja in mu čestital k 70-letnici plodnega in ustvarjalnega življenja. Predsednik občinske konference SZDL Maribor Tezno Vlado Podhostnik je spregovoril o življenju in delu jubilarja in med drugim poudaril, da je Ivo že pred drugo svetovno vojno kot takratni kamnosek na Pohorju spoznal vse krivice, ki so se godile delavcem. Že takrat se je vključil v revolucionarno delavsko gibanje in se odločil, da bo njegova življenjska pot tesno povezana z bojem za drugačne, bolj pravične in bolj humane odnose v družbi. Kot predvojni revolucionar se je že v začetku leta 1941 odzval klicu za osvoboditev domovine in organiziral odpor na Pohorju in na Kozjaku.

Tudi po osvoboditvi ni bilo časa za počitek. Tako zag-nano, kakor se je Ivo s svojimi tovariši bojeval za osvoboditev, je sodeloval tudi pri obnovi porušene domovine. Opravljal je številne odgovorne dolžnosti v družbenopolitičnem delu in gospodarstvu. Ob vseh nalogah in obveznostih pa je vedno ostal

dober prijatelj in učitelj vsem, s katerimi je sodeloval. To so posebej občutili tudi njegovi sodelavci, ko so prevzeli nalogo, da bodo oblikovali novo družbenopolitično skupnost. Ivo je izkušnje so jim bile vedno dobrodošle. S svojim delom je Ivo Skerlovnik veliko prispeval k prenašanju delovnih izkušenj, pa tudi izkušenj revolucionarnega izročila na najmlajše generacije. V občini Maribor Tezno poznajo Iva Skerlovnika kot delovnega človeka, ki se z vsemi svojimi močmi bojuje za družbeni napredek in za človeške pravice. Predstavniki SO in družbenopolitičnih organizacij so Ivo Skerlovniku ob njegovi 70-letnici izročili spominsko knjižno darilo.

Sedemdesetletnico Iva Skerlovnika so ustrezno počastili tudi na posebnih slovesnostih po seji predsedstva mestnega odbora ZZB NOV Maribor, kjer je predsednik mestnega odbora Franci Mrčina spregovoril o njegovih zaslugah v NOB in mu v imenu vseh čestital k pomembnemu življenjskemu jubileju.

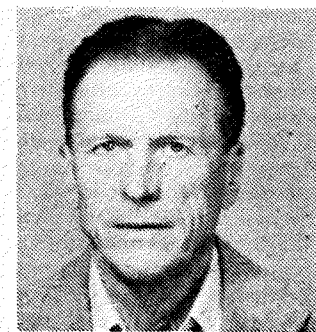
M. K.

Predvojni komunist Valerij Jakomin iz Čezarjev pri Kopru je slavil te dni 70-letnico rojstva. Hkrati se je izteklo 50 let njegovega članstva v partiji. Dvojni jubilej je minil skromno, kakor je bilo skromno vse njegovo življenje. Toda prejel je kup čestitk od soborcev, prijateljev in znancev pa tudi od družbenih političnih organizacij. Pozdravno brzojavko sta mu poslala tudi Lidija

Šentjura in Sergej Kraigher. Valerij, s partizanskim imenom Jelen, se je kot številni drugi mladi Istrani vključil v organizacijo komunistične mladine in sodeloval v njenih akcijah. Med drugim se je udeležil demonstracij v Kopru leta 1932. Dvakrat so ga aretirali in končno obsodili na tri leta konfinacije na otoku Ventotene. Tu so ga tudi v maju 1934 sprejeli v Komunistično partijo Italije.

V vojnih letih je šel po poti številnih drugih primorskih borcev: gladovne stavke in druge oblike odpora v zapornih in taboriščih, kazenski delovni bataljoni, pobegi in končno stiki in vključevanje v narodnoosvobodilno vojsko. Valerij Jakomin je delal

kot terenski aktivist v postojanki na Slavniku in drugih krajih, bil je četni politični komisar v Istrskem odredu, ob koncu vojne pa je bil član komande mesta Koper.

Valerij Jakomin

Po osvoboditvi je Jakomin opravljal številne odgovorne funkcije v slovenski Istri in v

Trstu, pa tudi po letu 1962, ko se je upokojil, je bil še zmeraj družbenopolitično aktiven. Danes se ukvarja s kmetijstvom in dela v odboru predvojnih komunistov. Marsikaj nam je povedal tudi o današnjih časih. Ni zadovoljen z razvojem kmetijstva, kjer so lepe, vendar neizrabljene možnosti. Tu je kup problemov, med drugim visoke cene kmetijske mehanizacije in umetnih gnojil, neurejeno tržišče, ogromne razlike med odkupnimi in prodajnimi cenami in še marsikaj. Po njegovem mnenju bi bila rešitev v dobro organizirani koordinirani družbeni akciji in privabljanju mladine za delo na kmetih.

L. O.

Akcija za postavitve spomenika

Domicilni odbor 3. trnovske čete Janka Premrla-Vojka iz Črnega vrha nad Idrijo je ustanovil odbor za postavitve doprsnega kipa legendarnemu primorskemu narodnemu heroju Janku Premrlu-Vojku. Doprsni kip bi postavili pred osnovno šolo v Črnem vrhu nad Idrijo, ki je poimenovana po Vojku in tako uresničili željo Vojkovih soborcev, krajanov, šol in trajno zaznamovali revolucionarno in junaško dejanja primorskega junaka.

Janko Premrl-Vojko je že leta 1942 ustanovil prvo partizansko vojaško enoto – četo na območju občine Idrija, ki je taborila na Brinovem griču pri Črnem vrhu in organiziral zelo uspele vojaške akcije na italijanske fašistične vojaške postojanke. V zadnji akciji, ki jo je vodil 15. februarja 1943 v napadu na italijansko fašistično kolono v Strugu pri Idrijski Beli, je bil smrtno ranjen in v noči na 22. februar 1943. leta je umrl v taboru svoje čete na Brinovem griču pri Črnem vrhu. Le nekaj dni pred Vojkovo smrtjo ga je glavni štab NOV Slovenije imenoval za komandanta prve primorske brigade.

Domicilni odbor 3. trnovske čete misli, da smo dolžni Janku Premrlu-Vojku za njegova junaška in revolucionarna dejanja postaviti primerno obeležje, posebno še v kraju, kjer je vodil prve partizanske in drzno pripravljene vojaške akcije, ki so imele velik odmev v narodnoosvobodilnem gibanju in vseljudski vstaji na Primorskem. Organiziral pa je tudi prve kurirske zveze, terenske odbore OF in v junaškem boju s fašisti žrtvoval svoje mlado življenje, star komaj 22 let.

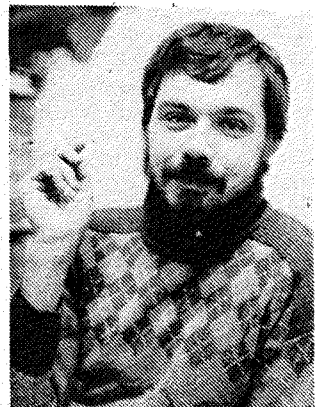
Doprsni kip Janka Premrla-Vojka bo upodobil akademski kipar Marjan Keršič-Belač. Pripravljalni odbor je za finančno pomoč pri postavitvi spomenika zaprosil delovne kolektive, družbenopolitične organizacije, društva, šole in posameznike iz vseh primorskih občin. Sredstva se zbirajo na žiro račun občinskega odbora ZZB NOV Idrija, št. 52020-678-80443, namensko za spomenik Janku Premrlu-Vojku. Akcija je že stekla in pričakujejo dober odziv, ki bo omogočil postavitve spomenika v drugi polovici leta 1985.

Silvo Kovat

Teden domačega filma Celja 1984

»Če se drevo suši, najbrž s koreninami nekaj ni v redu!«

Prav te dni, ko je Celje začelo utripati »festivalsko« – včeraj se je namreč začel že dvajseti Teden domačega filma – so začeli obnavljati Dom Osvobodilne fronte, kjer gostuje tudi kino Union

Brane Stamejčič

in kjer je običajno tudi večina predstav v tednu filma. Obnavljati so začeli od zgoraj navzdol. Simbolika? Večja to tudi za slovenski film, za naš film nasploh?

Brane Stamejčič sodi med najprizadevnejše filmske zaposlenjake v sicer skromni ekipi organizatorjev Tedna domačega filma. Odgovorni urednik celjskega Novega tednika, ki je že od samega začetka skoraj z vsemi svojimi ljudmi spiritus agens prireditve, je prepričan, da bo letošnji teden uspel.

»Delež slovenskega filma, ki se je po katastrofi z Dražgoško bitko in krizo, ki je temu sledila, vendarle izvil iz stiske, bo brezdvoma velik tako po kvaliteti kot po številu. Razveseljiva je tudi žanrska pestrost. Slovenski film ni več tako hermetično zaprt kot prejšnja leta. Menim, da bosta prikazana vsaj dva slovenska filma, ki sodita v sam vrh jugoslovanske kinematografije.«

»Pravega« filma iz časa revolucije, nam je povedal podpredsednik organizacij

skega odbora, sicer ni, vendar ima večina slovenskih filmov, ki jih bodo gledalci videli, korenine prav v tej dobi.

»Osebnost me še posebej veseli, da se naš film usmerja v dobo po zmagi revolucije, v informbirojevske zagate, na križpotja našega, ne vedno z rožicami postlanega razvoja, ki je znal biti tudi jekel in je dostikrat tudi prizadel.

Film Rajka Ranfla Ljubezen se sicer dogaja med NOB in govori o vseh problemih, ki jih je ta boj povzročil. V filmu ni niti ene same scene bitke, ne dogaja se v gozdu, ampak v okupirani Ljubljani, med mladinci, tovariši. Menim, da je film veliko delo in da je zagotovo eden največjih dosežkov slovenske kinematografije na Slovenskem v letošnjem letu.

Tudi film Veselo gostivanje Franceta Stiglica ima prav tako izredno močne razredne aplikacije, saj sega v čas razrednega dozorevanja slovenskega človeka. Podobno je s filmom Leto odločitve Boštjana Vrhovca, kjer gre za generacijski konflikt med očetom in sinom, borbem in otrokom novega duha, prožnejšega in prodornjšega. Matjaža Klopčiča Dediščina prikazuje tri najbolj značilna obdobja revolucionarnega vrenja v Sloveniji, vključujoč predvojno delavsko gibanje, dogodke okoli Orjune in seveda NOB, prizorišče dogajanja pa je v revirjih. Omeniti velja tudi Kavčičev film Nobeno sonce, kjer se ukvarja s problemom usmerjenega izobraževanja.

Od neslovenskih filmov nas je Brane Stamejčič opozoril na film Gorana Paskaljevića Varljivo poletje 1968, ki se sicer ne ukvarja niti s študentskimi nemiri niti s sovjetsko okupacijo Českoslovaške, pač pa govori o mladeniču, iz katerega izžarevata nemir in strah, ki ju je to leto vneslo vanj. Pozorno-

sti je vreden tudi film Fadila Hadžića Ambasador, ki govori o jeseni nekega ambasadorja, španskega borca, ki v letih po vojni popolnoma zamenjari svojo družino.

»V filmu je tudi zelo lep stavek, sporočilo dogajanja v celoti: Če se drevo suši, najbrž s koreninami nekaj ni v redu,« pravi Brane Stamejčič in poudarja, da si velja ogledati tudi že znani film Balkanski spijon – posledica stalinizma pri malem, skromnem, nepomembnem človeku, tragikā človeka, ki se ni odrekel svojim idejam. Po njegovem mnenju je zagotovo najboljši neslovenski film V žrelu življenja Rajka Grlića, delo, ki se na duhovit način poigrava s stvarnostjo naše družbe, saj se dotika različnih nacionalizmov, naše obupne privrženosti kiču in podobnega.

Lani je »festivalsko« pa tudi vso slovensko javnost silovito razburkal film Na svidenje v prihodnji vojni?

»To se mi ne zdi prav, odgovarja Stamejčič. Mislim celo, da je ta film imel vse možnosti, da bi lahko marsikaj osvetlil o naši revoluciji, da bi ta delovala še bolj prepričljivo med mladimi, da ne bi kar naprej nasledili glorifikacijam najrazličnejših vrst,

ki smo jim priča v domačem filmu, bodisi v smislu trpljenja, bodisi v smislu westernsko oblikovanih Odpisanih in podobnih. Škoda, da je film doživel takšno usodo, kakršno je doživel?!

Kakšna pota naj torej ubere ta naš film, kadar spregovori o revolucionarnih dneih, o človeku revolucionarju?

»V zgodnjih letih domačega filma,« je prepričan Brane Stamejčič, »je bila ta smer jasno nakazana. Morali bi iti v človeka, v njegovo intimo, ne pa kar naprej v epsko prikazovanje, v drobljenje človeških usod. Vse to smo že znali, vendar smo v želji, da bi kar najbolj prikazali glorio in Golgotu te revolucije, zabredli na napačne poti. Trdim, da od filma Kozara nismo dobili pravega, resnično našega partizanskega filma. Kozara bi nam lahko bila večna šola.«

Teden domačega filma v Celju se bo torej začel. Bo spet razburil duhove? Gotovo je najpomembnejše to, če lahko verjamemo besedam sogovornika, da je tako slovenski kot tudi jugoslovanski film premagal krizo in da se – kljub znanim težavam – vzpenja.

Milenko Strašek
Foto: Edi Masnec

Sprejeta pobuda za zbornik NOB na Gorenjskem

Pobudo Pokrajinskega odbora OF za Gorenjsko, da bo začel akcijo za izdajo zgodovinskega zbornika o Gorenjski med NOB, je podprla tudi občinska organizacija ZZZB NOV Radovljica. Predsedstvo občinskega odbora ZZZB NOV je namreč menilo, da se je brez dvoma nujno čimprej lotiti uresničevanja te pobude. Tudi v naslednjem srednjeročnem obdobju namreč skoraj ni nobenih možnosti za začetek naložbe v muzej revolucije Gorenjske, ki naj bi zbiral in urejal dokumentarno gradivo NOB. Razen tega so na predsedstvu menili, da je treba pohiteti tudi zaradi preživelih prič, ki jih je žal vsako leto manj. Strinjali so se tudi z imenovanjem uredniškega odbora in predvidenimi avtorji za posamična področja in sklope vprašanj, med katerimi so najuglednejši revolucionarji, organizatorji vstaje in udeleženci NOB na Gorenjskem. JR

Predstavljamo vam drobec iz novega romana Vladimira Kavčiča

Nadaljevanje »Žrtev«

Te dni bo pri založbi Borec izšel nov roman Vladimira Kavčiča Ko nebo zažari. Avtor je o tem svojem najnovejšem delu dejal, da je hotel v zvezi z vojno še nekaj doreči, spregovoriti iz spoznanj, do katerih smo se dokopali v poznejšem času. Pri tem pa se zaveda, da vojna snov še dolgo ne bo izčrpana. Človekova usoda v toku dogajanja ostaja slejkoprej Kavčičeva osrednja tema.

»Domačija ob cesti, ki se ji je približal, je bila nekoč, tega se je še medlo spominjal, gostilna, velika in prostorna, premogočna in prevelika zanj. V zadregi je stopil čez prag in se razgledal po prazni veži, glasno pozdravil in čakal, kaj bodo storili z njim. Bilo mu je pravzaprav vseeno, kaj se zgodi, in ko se je med kuhinjskimi vrati prikazal starikav ženski o obraz, tudi ni vedel, kaj mora reči, zakaj je prišel. Pomen njegovega prihoda se je začel oblikovati šele med besedami, ki jih je spregovoril.

– Mina, je rekel. – Ste slišali... Moja mama je ubilo...

– O, se je začudila ženska, zgolj z glasom, na njenem obrazu ni trenila niti mišica. Miroslava je merila na pol zvedavo, zdelo se mu je, da mu ne zaupa popolnoma. – Kje?

– Na cesti. Niste slišali? – Ves čas sem bila v kuhinji, nič nisem slišala.

– Pošteno je vsekalo, je za ženskim hrbtom potrdil moški glas in med vrati se je prikazal še en obraz, s klobukom, najbrž gospodar.

– Pred dobre četrte ure je bilo. – Tebe ni nič zadelo? Je povprašala Miroslava. – Nisi bil zraven nje?

– Ne, hodil sem zadaj. – Tako, je prikimaval moški. – Nista vedela, da je mi-

nirano? Ni bilo nobenega znamenja? Gotovo ga ni bilo, drugače ne bi bila nanjo... Saj tudi mi ne vemo, kje so, ne kdaj so jih zakopali. Pred kratkim so tod vozili kamioni, nikomur se ni nič zgodilo. Hm, kaj naj storimo? Praviš, da je mrtva? Čeprav je pri sebi čutil, da upanje ni z ničemer utemeljeno. – Najbrž je mrtva.

– Tudi če bi bila že živa, zdravnik je daleč, je glasno razmišljal gospodar. – Šele v Gorenji vasi... Od kod pa sta vidva?

– Iz Potokov...

– To je še naprej od Dolenje vasi, že na partizanskem ozemlju... Kaj bi pravzaprav rad? Zakaj si prišel?

– Pomagati mu moramo, je namesto Miroslava odgovorila ženska, a ta njena pripravljenost se ni potrdila z nobeno spremembo na njenem obrazu. Ta je bil še vedno trd. Miroslav je ob vseh vprašanjih, ki so mu bila zastavljena, takoj začutil njihovo pravo težo. Hoditi naokrog je bilo nevarno, vsak korak, celo po cesti je bil tvegan. V pogledih in v besedah je čutil strah, vdrl je v njun dom in od njiju nekaj pričakuje, čeprav nima nobene pravice do tega. Občutek nemoci se je v njem razraščal, v očeh ga je zaskalelo, najraje bi bil zajokal, toda solz ni bilo...

Glasbeniki, udeleženci NOB
Filip Bernard

1896–1984

Vrste partizanskih kulturnikov se vedno bolj redčijo: letos je umrl v 89. letu instrumentalist, dirigent in skladatelj Filip Bernard, ki se je rodil 24. aprila 1896 na Jesenicah v glasbeni družini, saj je bil njegov oče kapelnik jeseenske godbe na pihala. Želja po glasbeni izobrazbi ga ni zapustila niti med službovanjem na Dunaju, kjer je obiskoval zasebni konservatorij profesorja Reymonda. V prvi svetovni vojni so ga poslali na fronto, od koder je dezertiral. Leta 1919 je služboval pri vojaški godbi v Mariboru, hkrati pa se je vpisal na ljubljanski konservatorij, kjer se je učil igranja na flavto pri profesorju Novickiju, kompozicije pa pri profesorju Škerjancu. Nemirna godbeniška kri ga je vodila od postaje do postaje: dve leti je bil kapelnik v Trebinju, potem v Dugi resi kapelnik tovarniškega orkestra in godbe na pihala, leta 1930 mestni kapelnik na Ptuj. S Ptuja so ga poklicali v Ljubljano k radiu, kjer je igral v radijskem orkestru flavto in bil njegov drugi dirigent. V Ljubljani je ostal vse do izbruha druge svetovne voj-

ne. Bil je med prvimi gorečimi frontniki narodnoosvobodilnega gibanja, v njegovi hiši na Vodnikovih cesti št. 27 v Šiški so se med okupacijo skrivali in sestajali vodilni revolucionarji in vodje narodnoosvobodilnega gibanja: Boris Kidrič, Tone Tomšič, Luka Leskošek, Miha Marinko, Miloš Zidanšek, Šlander in drugi. Danes visi na Bernardovi hiši spominska plošča z napisom: »Tu je bil ustanovljen glavni štab slovenskih partizanskih enot.« Za svoje medvojno ilegalno delo je prejel partizansko spomenico 1941. Dne 23. februarja 1942 so ga Italijani aretirali in zaprli. Poslali so ga v Italijo, kjer so ga selili iz ječe v ječo, nazadnje je bil v konfinaciji v Abruzzih. Povsod, kjer je bil zaprt, je organiziral protifašistično organizacijo vse do novembra 1943. V Bariju se je priključil partizanom kot komisar bataljona Logorske straže, hkrati pa je vodil partizanski pevski zbor v Gravini.

Po prihodu partizanskega pevskega zbora Srečko Kosovel, je postal komisar zbora, kosovelovce je učil tudi glasbeno teorijo. V Slovenijo

se je vrnil decembra 1944, v 20. udarni diviziji je postal referent za kulturo in prosveto. Z divizijo se je udeležil vseh bojov do osvoboditve Trsta, kjer je bil med organizatorji kulturnega življenja in med soustanovitelji Tržaške filharmonije. Ko so zahodni zavezniki prevzeli Trst, se je vrnil v Ljubljano, od koder so ga septembra 1945 poslali v Maribor z nalogo, naj pomaga organizirati mariborsko Opero. V mariborskem gledališču je bil do leta 1947 tajnik Opere in dirigent. Tu je opravil pionirsko delo: organizacijo vseh opernih korpusov, podržavljenje orkestra ter ustanovitev baletnega zbora. Obenem je bil tudi sekretar osnovne organizacije KPS v gledališču. Deloval je tudi kot skladatelj odrske glasbe (Linhart »Matiček se ženi«, Gabbe »Mesto mojstrov«). Skrbel je za popularizacijo gledališke in glasbene umetnosti zunaj gledališča, organiziral in dirigiral je velike množične koncerte po tovarnah (koncerti v Borisu Kidriču in Svili).

Iz Maribora je odšel na Jesenice, kjer je bil profesor na glasbeni šoli in kapelnik jeseenske kovinarske godbe. Nato je odšel v Ljubljano, kjer je bil v Slovenski filharmoniji glavni arhivar, od tam pa na radio Ljubljana, kjer je dirigiral in se upokojil.

Nemirna vedno ustvarjalna narava mu ni dovolila počitka. Že v pokoju je v Ma-

riboru kot kapelnik vodil železničarsko godbo Angel Besednjak, z orkestrom, ki ga je sestavil iz godbenikov mariborske Opere, je v radiu Maribor oddajal nedeljske glasbene matinee, ki so se mariborskim poslušalcem izredno priljubile.

Filip Bernard je bil član Društva slovenskih skladateljev že od leta 1936. Njegove prve skladbe so bile izvajane pred vojno v Mariboru pri Glasbeni matici leta 1923: ELEGIJA, FANTAZIJA za violino in orkester. V tem času so v Ljubljani izvajali njegov SCERZO za godalni orkester in RAPSOČIČNO KOLO. Med vojno je napisal BARCAROLO za violino in orkester, JETNIŠKO BALADO in BILEČANKO. Za koncert partizanskega pevskega zbora Srečko Kosovel je priredil Bilečanko (Apih) za zbor in Snubaške pesmi. To so njegove večje skladbe, napisal pa je dolgo vrsto manjših skladb in priredb zlasti za pihalne godbe, med njimi mnogo partizanskih.

Za pihalne godbe je bil izvrsten strokovnjak in kapelnik ter izkušen učitelj mnogim mladim godbenikom, ki jih je vzgajal in jim vcepljal ljubezen do glasbe. Vcepljal pa jim je tudi ljubezen do domovine s svojim zgledom, saj se je med prvimi (ko je izbruhnila druga svetovna vojna, je bil že zrel mož) odzval pozivu Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Dušan Mevlja

Vojka Šmuc, mladost za svobodo

Vojka Šmuc, mladost za svobodo je knjiga, ki so jo pripravili za potrebe Osnovne šole Vojke Šmuc v Izoli in v počastitev 40-letnice smrti Vojke Šmuc v bitki za Knjin, 27. novembra 1944. Knjigo je izdala Osnovna šola Vojka Šmuc. Uredila sta jo Albert Klun in Jože Koren. Gradivo so prispevali Osnovna šola Vojka Šmuc, Albert Klun, Jože Koren, Tatjana Šmuc-Koren, Zveza socialistične mladine Slovenije, občinski odbor Rdečega križa Slovenije, Izola in avtorji publikacij, navedeni v virih.

Izid so omogočili izobraževalna skupnost in občinska kulturna skupnost Izole, odbor skupnosti Borcev 3. prekomorske udarne brigade NOVJ ter Albert Klun, Jože Koren, Tatjana Šmuc-Koren in Vida Tomšič, ki so se odpovedali avtorskemu honorarju za prispevke. Knjigo je opremil Klavdij Palčič, lektoriral pa jo je Rado Bordon, tiskala je tiskarna Tone Tomšič v nakladi 3.000 izvodov (124 strani).

Knjigo bodo s posvetilom dobili učenci in učenke Osnovne šole Vojke Šmuc (med šolanjem). Učenci in učenke omenjene šole so veliko časa zbiral star papir in z izkupičkom prispevali, da je knjiga lahko natisnjena.

Vsebinska knjige je zelo pestra in vsebuje tale poglavja: Slovenska mladina na Tržaškem in njen odpor proti fašizmu; Začetki Osvobodilne fronte v Trstu in Vojkino sodelovanje z Oskarjem Kovatičem; Vojkina pisma iz konfinacije; Od Terranove do Barja, Carbonare in Gravine; Tretja prekomorska udarna brigada – Vojkina brigada; Soborci o Vojki; Osnovna šola Vojka Šmuc; Učenci šole Vojke Šmuc o obiskih pri pobrateni šoli Narodnih herojev v Kninu; Mladinske delavne brigade Vojka Šmuc. Objavljenih je bilo 25 fotografij.

Uvodne besede je napisala Vida Tomšič (članica CK ZKJ, sekretarka komiteja KPJ v taboru Carbonara in nato v taboru Gravina; bila je med najpomembnejšimi organizatorji prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ).

Albert Klun

Partizanski napad na italijansko posadko v vojašnicah pri Logovcu v Srednji Kanomlji

Dolina Kanomlja je razdeljena na tri vasi, ki segajo od Spodnje Idrije do Oblakovega vrha. To so: Spodnja Kanomlja, Srednja Kanomlja in Gorenja Kanomlja.

Leta 1939-1940, ko se je Italija pripravljala za napad na Jugoslavijo, so po vseh krajih, ki so mejile na Jugoslavijo, gradili postojanke, ki so jih imenovali (caposaldi) stalne stražnice. Tako so tudi v Kanomlji zgradili vojašnice. To so bili nizki zidani objekti, obdani z bunkerji. Te vojašnice so imenovali (provisorji). V dolini Kanomlje so bile take vojašnice pri Logovcu v Srednji Kanomlji, pri Hladniku v Srednji Kanomlji, Italijani so vojašnice pri Hladniku imenovali Case Fantoni, v Spodnji Kanomlji pri Brinovcu in v bližini, kjer stoji danes Lesna Industrija, so bile barke in zemljanke (caverne), pri Zebjarju je bila stalna stražnica (caposaldo). V vseh teh vojaških objektih je bila pred napadom na Jugoslavijo italijanska vojska, svoje topništvo pa so imeli v zaselku Kanomeljsko Razpotje, ki spada nad Srednjo Kanomljo, in to na kmetijah Lomu in na Prekašeh - Troha. Prebivalce teh omejenih krajev, kamor spadajo tudi Idrija in Spodnja Idrija in še druge vasi, so pripravljali za izselitev. To se je ob napadu na Jugoslavijo aprila 1941 pokazalo za nepotrebno šestega aprila 1941 smo v zgodnjih jutranjih urah slišali le nekaj topovskih streliv.

Vaščani Kanomlje in tudi drugi smo bili zelo razočarani, ker smo čakali, da pride jugoslovanska vojska. Še pomislili nismo, da bi bilo sploh mogoče, da bi Italijani zasedli Jugoslavijo.

Italijanska vojska je kar čez noč izginila iz vseh teh vojaških objektov, tako da nismo imeli ne jugoslovanske vojske ne Italijanov. V vojašnicah so pustili le stražo od dva do štiri moše. Nastalo je nekakšno zatišje; ljudje so z negotovostjo gledali, kaj nam bo prinesel jutranji dan. Prav kmalu, že poleti 1942 ali še prej, se je šušljalo o nekih četnikih in upornikih, vendar nismo razumeli za kaj gre. Le tisti, ki so bili že takrat organizirani, so razumeli, da se pripravlja oboroženi upor.

Preteklo je več kakor 14 dni, pa o bratu nismo vedeli ničesar. Vsi smo bili zaskrbljeni za njegovo usodo, še najbolj pa mati. Vstajala je ponoči. Tudi tisti večer 19. februarja 1943 nas je prebudila in rekla: »Partizani gredo nad kasarno«. Res smo gledali skozi okno, bila je zelo svetla noč. Partizani so prihajali čez Mohoričevo nivo posamično, najprej eden nato čez čas drugi in tako naprej. Šli so proti Sinkovcu, to je v smeri proti kasarni. Čakali smo, da se bo nekaj zgodilo. Res je začelo kasarno pokati. Napad je bil silovit, med streljanjem se je slišalo vpitje, odprli smo okna, zdelo se nam je, da partizani pozivajo Italijane, naj pridejo iz vojašnic. Na-

pad je trajal približno dobro uro. Drugi dan, ko se je komaj zdanilo, so prišli Italijani, spraševali so po hišah, če smo kaj videli ali slišali. Vsi smo enako odgovarjali, da nas je streljanje prebudilo iz spanja, videli pa nismo ničesar. Vojaki so pretiravali, ko so govorili, da jih je ponoči napadlo 400 »ribellov«, to je upornikov, in da so enega ubili. Res je padli partizan ležal dva dni ob cesti pri vojašnicah na ogled vsem če bi ga kdo prepoznal, potem so ga pokopali za vojašnico. Približno čez teden dni je v vojašnicah pri Logovcu zopet pokalo. Italijani so streljali in svetili celo noč. Vaščani Kanomlje so govorili, da so bili Italijani obveščeni, da jih bodo partizani zopet napadli in napravili sedmino za padlim tovarišem, tako da so v strahu pred morebitnim napadom sami streljali. Pozneje so se vaščani upali povedati, da so italijanski vojaki po hišah govorili, da so se v vojašnicah uprli vojaki in so se streljali med seboj. Ljudje so bili previdni in so take govornice imali za izzivanje. Kaj se je tisto noč dogajalo v vojašnicah v Srednji Kanomlji pri Logovcu, se ne ve, za gotovo pa se spominjam, da drugi dan po tistem streljanju nihče od civilnega prebivalstva ni smel po cesti mimmo vojašnic.

Jože Bratuž-Tiger iz Srednje Kanomlje, partizan 2. trnovske čete, ki se je napada sam udeležil, pravi: »Prišli smo s Šebreljskega vrha, Mislim, da nas je bilo v naši skupini okrog 30 partizanov, oboroženi smo bili večinoma s puškami in bombami, imeli smo dve strojnici, eno na vzpetini nad Trbežem, drugo na vzpetini nad šolo, kjer sem bil v zasedi in sem tudi streljal s strojnico. Napadali smo približno eno uro. Napad nam ni uspel, ker je bila postojanka preveč utrjena. Padel je tovariš Dionizij Mrak iz Gornje Trebuše, ranjenih ni bilo. Napad na kasarno v dolini Kanomlje je bil samo enkrat.«

Marija Erjavec, poročena Troha - Katjuša iz Srednje Kanomlje, aktivistka skojevka, se partizanskega napada

19. 2. 1943 na posadko v vojašnicah v Srednji Kanomlji pri Logovcu dobro spominja in pravi: »Ker je naš dom zelo blizu vojašnic, so nas prebudili že prvi strel. Zelo nas je skrbelo, kaj se dogaja, saj je bil tudi brat Ignac, letnik 1926, takrat že partizan, in so bili Italijani stalno nad nami, nas nadzorovali in za vsako stvar grozili z orožjem in internacijo. Partizani, ki so napadali vojašnice, so prišli s Šebreljskega vrha. Napad je trajal uro ali manj, ker so se morali napadalci umakniti, ker se je že dani. Približno teden dni po napadu so v kasarnah zopet streljali, in to celo noč. Ne vem, od kje so Italijani dobili novico, da jih bodo partizani čez teden dni ponovno napadli. Lahko je bila potegavščina, zato so vojaki iz vojašnic sami streljali zaradi strahu. Partizani so napadli samo enkrat. Partizanskega napada na kasarno pri Hladniku (Case Fantoni) pa ni bilo, ker v kasarnah ni bilo italijanske vojske.«

Franc Svetlik iz Srednje Kanomlje, med prvimi partizani v Kanomlji, o napadu na posadko v Srednji Kanomlji pri Logovcu pravi: »Naš oče je bil med prvimi podporniki OF in pozneje tudi član TOOF. Ko se je v Kanomlji ustanovila 2. trnovska četa, sva z očetom pomagala iskati kraj, kjer bi ta četa taborila. Določili smo, da bo tabor na naši planini, to je na Žirovkovi planini. Tam je sedaj tudi plošča z datumom ustanovitve z čete 16. 12. 1942. Takšna plošča je tudi na Munhovi bajti pri Sinkovcu z istim datumom, kjer so se nekaj dni prej sestali fantje iz Kanomlje in se zmenili za odhod v partizane.«

Pozneje sem vedno spremljal partizane in aktiviste OF, ko so organizirali fante za odhod v partizane. Udeležil sem se tudi napada na italijansko posadko v vojašnicah pri Logovcu v Srednji Kanomlji. Najprej smo mislili napasti eno manjših postojank na Jelenku ali Krnicah, pozneje smo se odločili, da napademo postojanko v Srednji Kanomlji. Mislim, da nas je pri napadu sodelovalo vseh skupaj okoli 70 ali 80

partizanov. Ena skupina je zasedla položaje na vzpetini nad Trbežem, druga skupina na vzpetini nad šolo, tretja skupina, ki pa ni imela naloge napadati, pa je bila na drugi strani vojašnic na Močnikovem; ta skupina bi posredovala le v primeru, če bi se posadka v vojašnicah vdala in bi s tiste strani prišli v vojašnice. Četrta skupina, v katero sem bil dodeljen tudi jaz, je imela nalogo prekiniti telefonsko povezavo med postojankama Spodnja Idrija in Idrija. To nalogo smo opravili v bližini Petriceve domačije. V naši skupini je bil tudi Karel Lapajne, prvi predsednik terenskega odbora OF za Kanomljo in sodelavec Jakoba Platiše. Napad nam ni uspel, ker je bil načrt slabo pripravljen in postojanka preveč utrjena. V njem je padel Dionizij Mrak iz Gorenje Trebuše. Po napadu je bilo naše zborni mesto pri Rovtarju v Srednji Kanomlji (takrat Krnice).«

Dopolnila bi tudi stavek, kjer piše o partizanu, ki se je ponesrečil z lovsko puško. Jože Bratuž-Tiger in njegova sestra Marija, skojevka, pripovedujeta o tem dogodku: »Bilo je pri nas doma januarja 1943. Partizan, ki se je ponesrečil, je bil Alojz Svetlik iz 2. trnovske čete, 20 let mu je bilo. Ko je Alojz hotel sestiti na peč, kakršne imajo vse kmečke hiše, se mu je puška zataknila za klop pri peči in se sprožila; strel ga je zadel v prsi. Najprej smo ga odnesli v tabor na Žirovkovo planino, od tam pa v Gorenjo Kanomljo na Navinčejše. Jakob Velikajne-Vojko, partizan 2. trnovske čete, pozneje kurir, pravi: »Alojz ni bilo mogoče dati zdravniške pomoči, umiral je pred našimi očmi in mu nismo mogli pomagati. Na Navinčejših sem bil ves čas pri njem, prosil me je, naj ga ustrelim, da mu skrajšam trpljenje, pa tega nisem mogel storiti. Kako naj bi svojega tovariša ustrelil? Drugi dan je umrl, z gospodarjem na Navinčejših sva ga pokopala zunaj na travniku.«

Dopolnila bi tudi stran 126, kjer piše o spopadu italijanske vojske s partizani v zaselku Kanomeljsko Razpotje, ki spada pod Srednjo Kanomljo, pri hiši Troha.

Marija Troha, por. Sedej - Skrita, aktivistka, skojevka, pripoveduje o tem spopadu: »Naša družina je že 1942 za-

čela sodelovati s partizani; oče je bil podpornik OF, vsi odrasli otroci smo sodelovali. K nam so prihajali partizani z različnimi nalogami, pa tudi zato, da so se malo pogreli in kaj pojedli, ker je bilo v tistih časih zelo hudo. Tudi tisti večer, 10. 3. 1943, so se oglasili štirje partizani, domačini iz Kanomlje in Idrije. Pripravili smo jim nekaj hrane, medtem pa je oče zaradi varnosti šel pogledat okoli hiše. Ko je odprl vrata iz kuhinje, je bilo zunaj na drugi strani hiše vse polno Italijanov. Menim, da je bila vmes izdaja, da so lahko Italijani napravili zasedo. Partizani v hiši so bili prisiljeni streljati, da so se rešili iz zasede, to se jim je tudi posrečilo. Potem so Italijani začeli streljati v hišo. Otroke sem spravila v zgornje prostore, tam smo legli na tla, tik nad nami so švigale krogle v nasprotno steno. Omet in okensko steklo sta padala na nas. Ko so vojaki prenehali streljati, so v hišo prinesli ranjenega vojaka. Vsa okna so bila razbita in vse drugo, kar se je dalo razbiti, so razdejali; dom so izropali, nas pa odgnali. Le staro mater, ki je bivala v majhni hišici zraven naše, in otroke so pustili. Najprej so nas odpeljali v Idrijo, potem pa v tržaške zapore. Podobno usodo so tisti dan doživele še tudi druge družine iz Kanomlje, Vovšerjevi-Bratuž, Ludvikovi-Kumar, Vipavcovi-Pregel in še mnogo drugih. V tržaških zaporih sem se srečala z vaščanko Tončko Carl-Urško. Tako je bila zmučena, pretepena, da se ne da opisati; enake so bile tudi druge tovarišice iz Vojskega in Idrije. Iz tržaških zaporov so nas odpeljali v koncentracijsko taborišče, ženske v Fraschette di Alatri-Frosinone, moške v Cairo Montenotte. V taborišču smo s Tončko Carl-Urško in drugimi tovarišicami organizirale ter pomagale sotrpinkam. V tistem hudem času v taborišču sem se dostikrat spomnila Urškinega brata, Vladimirja Carla Zmaga, ko nam je govoril: »Italijani nas že ne bodo dobili. Mi Italijanom ne bomo služili, mi bomo imeli svojo vojsko, slovensko partizansko vojsko.« Tako daleč od doma smo mislile na našo vojsko in ji zaupale ter trdno verovale, da se prav kmalu vrnemo v svoj rodni kraj.

Rozalija Laharnar-Milka

Uničeno letališče

Bataljon Briškobeneškega odreda je na letališču Belvedere pri Vidmu (Udine) uničil letala, skladišča eksploziva ter pilote in celotno osebje letališča.

Bilo je pred štiridesetimi leti, ko se je v Furlaniji že prebujala pomlad, tistega 14. marca 1944. leta. Titovi partizani so izvedli veliko akcijo na letališče Belvedere, največjo v zgodovini tega odreda. Zavezniške armade so bile še na stotine kilometrov oddaljene od kraja, kjer so partizanski borci izvedli eno najuspešnejših akcij narodnoosvobodilne vojske do tedaj na Primorskem.

Titove partizane je vodil že poznani komandant, pozneje padli heroj Marko Redelighi, rojak iz Beneške Slovenije. Borci NOV so razdejali nacistično letališče prav ob 55-letnici Hitlerjevega rojstva in 10-letnici njegovega »firerstva« v tretjem rajhu.

Belvedere leži med kraji, kjer so bile tedaj vojne garnizije Videm, Čedad, Fojda in Tricesimo. Prostor v polmeru 3 km okrog letališča je bil zelo neprimeren za partizanske aktivnosti.

Pomočnik komandanta Briško-beneškega odreda Peter Mercandelli-Mark (iz Milja pri Trstu) je prispel v štab 2. bataljona BBO okrog 7. marca 1944 in skupaj s poveljstvom bataljona začel pripravljati napad na letališče. Nalogo, da si približe ogle-

da letališče, je prevzel Mark. S seboj je vzel mladega Francoza, slovenskega rodu, De-Belisa. Preoblekla sta se v civilno obleko, imela sta tudi dokumente, seveda ponarejene.

»... Prvo noč sva se ustavila na pol poti do letališča in prespala, pot sva nadaljevala pred zoro. Nikjer ni bilo žive duše, saj je bilo jutro hladno... Popoldne sva si ogledovala letala. Obšla sva celo letališče. Bilo je zelo razsvetljeno. Promet na letališču je bil živahen, to ni ravno spodbudno delovalo na najin pogum... Ko sva se vrnila, sem zapisal v zvezek vse, kar sva videla, naredila pa sva tudi skico letališča: vnesla vse bunkerje, stražarje, pota, steze, razporeditev letal in stavb na letališču in poleg njega. Kar se da hitro sva se vrnila v bataljon, ki je bil na Plazeh nad vasjo Breginj.«

Večina borcev 2. bataljona Briško-beneškega odreda je bilo doma iz severnega Posočja, s Kobariškega, Beneške Slovenije in eden iz Režije. V svojem sestavu je imel tudi borce drugih narodnosti: 14 borcev raznih narodnosti Sovjetske zveze, 8 Italijanov in celo enega Nemca iz Berlina. Oboroženi so bili s pehotnim orožjem: imeli so

štiri lahke in eno težko strojnico ter seveda puške in bombe.

Za akcijo na letališče so izbrali zdrave, močne in zdržljive borce, vseh skupaj je bilo 57, v številu poveljniški kader. Vsi so bili dobro oboroženi, a vsak je dobil s seboj tudi nekaj suhe hrane, kajti pohod in akcija sta trajala skoraj štiri dni.

V štabu odreda so se zavedali odgovornosti za izpeljavo napada na letališče. To je bila naloga, ki je zahtevala veliko natančnosti, preudarnost in večje število pogumnih ljudi. Odločili so, naj bi bil cilj napada: kasarna z vojsko - piloti, letala in komandna zgradba letališča.

Ves dan pred odhodom je 57 udeležencev akcije pregledovalo orožje, čistili so ga in se pripravljali na pot. Nobeden ni pokazal strahu: »Gotovo nam bo uspelo,« so govorili drug drugemu. Obilna večerja in okrog 17. ure 11. marca 1944 so krenili, večina v neznanu, vedeli so samo, da gredo na pomembno akcijo.

Dve noči so hodili, nekajkrat so menjali smer, da bi prikrili sled za seboj. Ob zori 13. marca so se ustavili med vasema Porčinj in fojda. Tam so predahnilli zamaskirani, da bi bili varni pred pogledom iz zraka. Vsak borec je imel natančno določen kraj počitka, niso smeli glasno govoriti ali narediti karkoli, kar bi povzročilo hrup, ki bi jih

mogel odkriti. Zadovoljiti so se morali s suho hrano, ki so jo imeli s seboj.

Komandant Marko Redelighi in politični komisar Alfonz Perat se nista ločila od svojih partizanov. Borci, drugače živahni in mladostno razposajeni, so se zatopili vsak v svoje misli na akcijo. Ado Lavrenčič, verjetno najmlajši borec, se spominja svojega premišljanja pred napadom na letališče: »Vsi smo se zavedali, da se pripravljamo nekaj zelo pomembnega, veliko pomembnejšega kot do sedaj. Mesto Videm je bilo pred nami, kot na dlani so bile še druge vojaške garnizije. To mi je zbuvalo veliko pozornost, celo nekakšen nemir sem čutil. Bil sem mlad, največ nas je bilo mladih. Prvič smo šli v boj v tako velikem številu. Nisem se bal boja, spraševal sem se: ali bom kos nalogi, ali bom dovolj natančen in hiter pri izpolnjevanju povelj? Umirile so me besede komandanta Marka, ko nam je rekel, da bodo najtežje in najbolj odgovorne naloge izvrševali poveljniki, da bodo oni prvi...«

Pri letališču Belvedere je bila glavna sovražnikova postojanka Videm (Udin), kjer je bila komanda divizije. Sovražnikove postojanke so bile na vseh pomembnejših komunikacijah. Proga Videm - Gumin (Udine-Gemoni) in dalje proti Tablji (Pontebba) je bila zelo močno zavarovana, pa tudi na črti Videm (Udine)-Tricesimo. Letališče je bilo od te proge oddaljeno le 3-5 km, oziroma od nemško-italijanskih postojank, ki so bile na tej progi.

»Tukaj počiva sedem neznanih partizanov«

Tako je napisano na spomeniku padlim, ki stoji na pokopališču v Otaležu.

Ob branju monografije Gradnikova brigada, ki jo je napisal Stanko Petelin, sem na strani 313 pod naslovom Napad na Godovič prebral, da je 7. marca 1944 neka nemška kolona napadla v Gornjih Jaznah zasedo gradnikovcev in da je pri tem padlo sedem partizanov, pet pa so jih menda ujeli. Pisec navaja, da podatki niso popolni in že v uvodu knjige prosi, naj borci prispevajo natančnejše podatke o bojih Gradnikove brigade.

Takrat sem bil borec Gradnikove brigade in sem bil v omenjeni zasedi.

Nekaj dni pred 7. marcem smo imeli borci poučevanje o orožju. Naju s sošolcem Lazarjem Glumac je o ravnanju z mitraljezom bredda poučeval stari borec Tarzan. Mitraljeza še nisva poznala, bila pa sva določena za mitraljezca. Oba sva bila skojevca iz Maribora, stara 17 let. Tarzan nama je pripovedoval in razlagal svoje velike izkušnje mitraljezca, midva pa sva ga napeto poslušala. Razstavljali in sestavljali smo orožje. Ker streljanje zunaj ni bilo mogoče zaradi konspiracije, smo streljali v hlevu v gnoj.

Zvečer smo se borci in borke

zbirali v kmečki izbi, kjer je komisarka Dušica igrala na kitaro. Peli smo narodne in partizanske pesmi in sanjari o lepši prihodnosti. Spali smo na seniku in nekega jutra so nam povedali, da nas je obiskal nekdanji komandant brigade Martin Greif-Rudi. Bilo mi je žal, da se nisva videla, saj je bil kot predvojni komunist v Mariboru vzgojitelj nas mladincev skojevcev, bodočih komunistov in partizanov. Nisva se videla že od leta 1941, ko je odšel na Pohorje v partizane. Zato tudi ni vedel, da je bila medtem njegova sestra Mimika aretirana in poslana v nemško taborišče, jaz pa nisem vedel, da je padel njegov brat Avgust že leta 1941.

V dnevih okrog 7. marca 1944 se je del Gradnikove brigade zadrževal na položajih na Cerkljanskem. Na večer pred 7. marcem je bil zbor 4. bataljona Gradnikove brigade. Tam so bile določene naloge za naslednji dan. Med drugim je bila določena deseterina borcev za zasedo nad Idrijo, od koder je bilo pričakovati patroljo belogardistov in Nemcev. Po obveščevalnih podatkih so le-ti namreč večkrat prihajali iz Idrije proti Gornjim Jaznam in

napadali naše enote. Določeni jih je bilo deset borcev, ki so bili oboroženi s puškami in enim lahkim mitraljezom bredda. Desetino je vodil komisar čete Zdravko.

Dne 7. marca zjutraj smo vstali zgodaj. Bila je še noč, zunaj pa globok snež do kolen. Zbudil nas je dežurni. Nam mladim je bilo težko vstati iz toplega sena. Pripravili smo se na odhod v zasedo. Skupaj nas je bilo enajst borcev, pripravljenih na vse, na smrt nismo pomišljali. Poleg Lazarja Glumac in mene so bili v desetini še dva borca iz Maribora (imen se ne spominjam), drugi pa so bili iz raznih krajev Primorske in Notranjske. Šli smo proti Gornjim Jaznam. Z Lazom sva se pogovarjala o nalogi. Dolgo smo hodili po snegu, mrzaj je bil in megla, ponekod zameti. Mimo hiš smo hodili molče, previdno mimo kozolcev in skednjeve, ker nas je komisar Zdravko opozarjal na možnost sovražnikovih zased.

Še ob trdi temi smo prišli v vas Zgornje Jazne. Okrog nas je bila popolna tišina, v hišah nikjer luči. Ustavili smo se sredi vasi, komisar pa nas je razvrstil v obroč okrog vasi. Z Lazom nama je določil, naj postaviva mitraljez nad grapo, po kateri je vodila pot v Idrijo. Okrog 100 metrov pred nama

je bila čistina, nižje gozd. Povedal nama je, da po tej grapi navadno prihajajo belogardisti in Nemci iz Idrije, in da morava biti popolnoma tiho in pripravljena na strel. Naredila sva ležišče v snegu, pod cev mitraljeza sva postavila manjši hloď in čakala. V vasi je bila popolna tišina. Bila sva lačna. Ker je bila nekaj korakov od naju kmečka hiša, sem potkal, vendar ni bilo odgovora. Zaradi megle in teme nisva videla tovarišev iz desetine. Spet sva oba ležala ob mitraljezu in čakala. Komisar Zdravko je razvrstil borce in se vrnil k nama.

Bila je nenavadna tišina. Nenadoma je počil strel za našim hrbtom, približno v smeri, od koder je prišla naša zaseda. Za tem strelom je nastopila še večja tišina. Ni dolgo trajalo, ko je začelo pokati z vseh strani, levo, desno in za hrbtom, samo ne iz grape, kjer sva z Lazom pričakovala sovražnika. Vsa napeta sva čakala pripravljena na strel. Megla se še vedno ni dvignila, začelo se je komaj rahlo svitati. Nenadoma priteče komisar Zdravko in nama potihoma pove, da je naša zaseda obkoljena in da je nekaj naših borcev na straži na robu vasi padlo in da smo verjetno izdani. Dejal je, naj takoj vzameva mitraljez in naj tečeva za njim

v hrib, da bi se prebili skozi obroč. Če pa naletimo na bele ali Švabe, naj se vrževa na tla in streljava. Za komisarjem sva stekla v sneg, ki je bil v hribu skoraj do pasu. Že po nekaj deset metrih smo pritekli iz vasi na čistino, ko so začeli streljati po nas. Streljali so izpod hriba za hrbtom in z obeh strani. Večkrat smo se vrgli v sneg in streljali, nato pa hiteli naprej čez čistino proti gozdu. Videli nismo nobenega sovražnika.

V nekem trenutku sem se ozrl in videl Laza v snegu. Na moj klic, naj se dvigne, ni bilo odgovora. Nemci in belogardisti so streljali na naju z Zdravkom, ki je bil pred menoj. Pot do roba gozda se mi je zdela zelo dolga. Prešinila me je misel, da moji domači nikoli ne bodo zvedeli, kje sem obležal. S komisarjem sva dosegla gozd, kjer sva se ustavila. Sovražnik ni rinil za nama, vendar tudi od naših borcev iz desetine ni bilo nikogar. Slišala sva samo kričanje belih in Švabov. Od nekod so se pojavile črne vrane in grdo vreščale. Od takrat jih ne maram več.

Čez čas nama je bilo jasno, da se po tej strani nihče ni prebil skozi obroč, in sva šla proti položajem Gradnikove brigade. S hriba so takrat že tekli borci 4. bataljona. Povedala sva o zasedi in napadu. Do našega ponovnega prihoda v vas so se Nemci in belogardisti že umaknili v Idrijo. V vasi je

obležalo sedem borcev, Glumac je dobil strel v glavo. Od domačinov smo zvedeli, da so pravzaprav padli samo štirje borci, pet pa je bilo ranjenih, vendar so tri ranjence pobili, dva ranjena borca pa so odpeljali s seboj v Idrijo. Domačini so tudi povedali, da je bil eden od ujetih iz Maribora, kar je sovražnik ugotovil iz njegovih dokumentov. Kdo je bil drugi, ni bilo znano. Med padlimi je bil tudi študent komunist iz Kamnice pri Mariboru. Za prava imena med seboj nismo vedeli, poznali smo se le po partizanskih imenih.

Po koncu vojne sem kot oficir služboval v raznih mestih po Jugoslaviji, zato nisem vedel, koliko dogodkov iz vojne je v naših krajih še nerazjasnjenih. Ali je komisar Zdravko, ki nas je vodil, preživel vojno, nisem nikoli zvedel.

V knjigi piše, da je v tem primeru šlo za izdajstvo, takrat tega nismo vedeli, temveč samo slutili. Izdajalec je dobil zaslužen kazni, med mirmimi primorskimi gozdovi pa je obležalo sedem mladih gradnikovcev, polnih življenja, idealov, predanosti in vere v pravičnost boja za svobodo primorskega ljudstva. Tudi ti naši neznani borci zaslužijo, da se jih mi preživeli spomnimo in nadaljujemo bitko za ideale, za katere so žrtvovali svoja mlada življenja.

Edvard Čerčec-Edo

Albina Troha

Srečanje s Tonetom Tomšičem

Idrija, Triglavska ulica. Spomeničarka Albina Troha je več kot skromen človek. »Nisem pripravljena na pogovor,« je dejala ob obisku. Kljub temu je pogovor le stekel. Dopolnili smo ga z napisanimi spomini.

Njeno življenje je bilo vse prej kakor lahko. V prvi svetovni vojni se je njen oče kot vojak pri vojaškem transportu ponesrečil in izgubil nogu. Dogodek je Albino silno pretresel, še posebej pogled na očeta z eno samo nogo. Začelo se je življenje v velikem pomanjkanju. Pokojnina ni bila velika. V najemu so imeli nekaj zemlje in se vsa za silo preživljali z delom pri kmetih.

Kako naprej, se je vpraševala Albina. Po končani osnovni šoli si je izbrala poklic šivilje. Ker pa po končani učni dobi ni dobila zaposlitve v domačem kraju, je odšla k sorodnikom v Kranj. Čez nekaj mesecev je dobila službo v Sircvi tovarni. Ob garanju in skromnem življenju je kaj hitro spoznala kru-

to resničnost slovenskega proletarca.

Že prvo nedeljo po prihodu v Kranj je Albina s sodelavci odpotovala v Celje, odpotovala v Celje, na zlet Svobode, kjer sta prepričljivo govorila Franc Leskošek in Ivan Tominc. Ni bilo malo zanj: začela se je zavedati moči delavskega razreda, njenega razreda. V tritedenski stavki tekstilnih delavcev je bilo aktivno sodelovala, po stavki pa opravljala številne naloge, ki so ji jih zaupali delavski voditelji v Kranju. V tovarni je zbirala prispevke za pomoč španskim borcem in širila ilegalno literaturo in lepake.

Tone Tomšič je znal vliti pogum

Dne 26. marca 1941 jo je aretirala policija. Pri preiskavi so našli prepovedano literaturo in nekaj blokov za zbiranje prispevkov za španske borce. Iz zapora v Kranju so jo odpeljali v policijske zapore v Ljubljano.

no, kjer se je že prvi dan srečala s Tonetom Tomšičem.

»Tone Tomšič mi je znal povedati, kako naj bom pogumna, hkrati pa me je skupaj z drugimi učil, kako naj se vedem med zasiljevanjem, je povedala Albina Troha. Niso me zasiljevali. Nekaj dni pred razsulo stare Jugoslavije so me izpustili. Vrnila sem se v Kranj in tam nadaljevala s prejšnjim delom.

Franc Vodopivec je vodil prve sestanke, pozneje sta prišla še Tomo Brejc-Lojze in Ljiljan Seljak, nekoliko kasneje pa še Mira Svetinova-Vlasta, Tone Dolinšek-Metod in nekateri drugi.

Albina se je vse bolj navezovala na organizacijo. Vzdrževala je zvezo med Jesenicami in Ljubljano, opravljala številne druge kurirske posle. V tovarni je pridobivala delavce in uslužbenke za gibanje.

Julija 1941 je z Ivanko Kobal in Tilko Maček odšla k partizanom. Po nalogu partije je po

nekaj tednih morala spet na teren. Nevarnost aretacije ji še ni grozila. Po zaslugi delavcev in uslužbencev je nemoteno delovala v tovarni in na terenu do februarja 1942, ko jo je ponoči prišel aretirat sam vodja gestapa na Jesenicah, Klement Dusche.

»Pri aretaciji«, pripoveduje danes Albina, »so me gestapovci tako pretepali po glavi, da ob prihodu v Begunje zaradi oteklin niti jesti nisem mogla. Bila sem zaprta od februarja do srede julija 1942, potem pa so me Nemci odpeljali v Ljubljano in izročili Italijanom. V Ljubljani sem bila zaprta le tri tedne, potem pa me je italijanski policijski agent odpeljal domov v Črni vrh.

Že nekaj dni po vrnitvi, v drugi polovici avgusta 1942, se je Albina povezala z Jankom Premrlom-Vojkom in Ivanom Tomincem iz Strazišča pri Kranju. Slednjega je poznala še iz tekstilne stavke v Kranju.

Vojkova skupina je takrat štela deset borcev. Taborili so tik za Črnim vrhom. Dne 29. avgusta 1942 so imeli partizani prvi sestanek s privrženci gibanja. Večina teh je ponej padla. Vojkova skupina je odšla po tem sestanku drugam. Čez mesec dni se je vrnila, da bi se prepričala, če so odšli vsi

italijanski oglarji in drvarji, ki jim je Vojko zabičal, naj se vberejo iz naših gozdov. Ob vrnitvi je Vojko povedal, da je Tominc padel v italijansko zasedo. Da ne bi živ prišel v roke sovražnikom, si je sam vzel življenje. Vojkove partizane je ta dogodek zelo pretresel: novice niso povedali na terenu, ker so predvidevali, da bi premočno vplivala na tovariše, ki so Tominca spoštovali in mu zaupali.

»Vojko je s svojo četico potem ostal več časa na črnovrškem območju,« je nadaljevala zanimivo pripoved Albina, »kjer je organiziral in vodil sestanke. Povezal se je tudi z Jankom Platiše-Fracom, ki je že deloval na terenu. Zvezo med njima sem vzdrževala jaz vse do moje aretacije 21. novembra 1942. Zaradi Platiše, ki je deloval v Idriji in okolici, sem večkrat odhajala v mesto na javko k Fanci Zustovi s sporočili za Vojka in od njega. Zgodilo se je, da Platiše ni bilo, torej poročil ni bilo mogoče oddati. Na dan aretacije sem se vrnala v Črni vrh. Zgodaj zjutraj so me na poti aretirali karabinjerji. Sledil je zapor, temnica, nič nisem hotela priznati.

Odpeljali so jo v Rim. Pred posebnim fašističnim sodi-

ščem je bila obsojena na deset let zapora, podobno tudi Fanci Zustova. Tik pred razpadom Italije sta bili premeščeni v žensko kaznilnico v Frosinone. Zavezniki so pogosto pombandirali kraj. Zapornice so morale večkrat noč in dan prečepeti v zaklonišču.

»Tovarišice Marica Maso, Urška Špik iz Novakov pri Cerknem, Fanci Zustova iz Idrije, neka Franca iz Tolmina, Ida Košuta in jaz smo organizirale upor vseh zapornic. Ob letalskih napadih nismo hotele več v zaklonišča. Upravnik zapora je bil na ta način prisiljen, da je zapornice premestil v manj nevaren kraj, v Urbiño.

Dne 5. junija 1944 je bilo konec potikanja po zaporih in taboriščih. Albina Troha je po tednu dni potovanja končno le prišla domov v Črni vrh, kjer se je takoj vključila v narodnoosvobodilno gibanje in pozneje opravljala razne dolžnosti v tajništvu OF za VOJSK-Črni vrh. V okrajnem odboru OF je odgovarjala za zdravstvo in socialno varstvo, v okrajnem komiteju KP pa za SPZZ.

Ni se spremenila. Še zlasti ji je pri srcu organizacija RKS, kjer kljub upokojitvi pomaga po svojih močeh.

A. P. - Ogarev

Najprej z bombami

Končno je nastopil trenutek odhoda! prva napada vojašnico - barako, kjer se zadržujejo vojska, piloti in tehnično osebje letališča; druga uničuje letala; tretja napada upravno stavbo letališča, ki so jo imeli v vili Giacomelli.

Z napadom so začeli 14. 3. 1944 ob 2.05. Vodniki so partizane pripeljali na 500 metrov oddaljenosti letališča. Ob približevanju k letališču so partizanske skupine razoroževale civilno stražo, ki se ni upirala, ni jim bila veliko mar njihova stražarska naloga. Iskali so potrdila, da so bili prisilno odgnani s stražarskega mesta. Oboroženi niso bili, imeli so le večje palice in piščalke za alarmiranje.

Stanko Rosič se takole spominja dogodkov: »Proti barakam smo šli v strelcih, nobene žične ali druge ovire ni bilo, bila je le nemška patrolja, izgnili smo se stražarskega mesta, saj smo vedeli kje je. Najprej smo metali bombe skozi okna v barake, natančno smo vedeli, v kateri baralo ke strelivo, a za vojaške spalnice nismo dobro vedeli. Stražarja, patroljo in obe baraki smo uničili - vse je gorelo in pokalo. Med napadanjem in in uničevanjem barak smo slišali streljanje in eksplozije z druge strani letališča. Vedeli smo, da tam politični komisar Perat s svojo skupino napada letališčno poveljstvo, a tretji so zažigali in uničevali letala. Boj je trajal nekaj več kot pol ure. Od gorečih barak smo se hitro umaknili, saj

smo vedeli, da bo sledilo veliko manjših in večjih eksplozij streliva in letalskih bomb. Tako je tudi bilo.

Borci v skupini Alfonza Perata so se razmestili pod okna komandne stavbe, po dva, eden na ramenih drugega, da bi dosegli okna prvega nadstropja, odkoder je prihajal hrup pijane družine. Trije zaporedni streli iz pištole, znamenje za začetek napada, so pognali borce v boj: bombe v okna, strojnični rafali, dva z avtomati in Alfonz so se pognali po stopniščah navzgor. V prostoru je bilo polno dima, hitro so se morali vrniti, da se ne bi zadušili.

Na vrsti so letala! Kakšna sreča! Letala so bila maskirana s koruznico. Nemci so s tem opravili eč kot polovica dela za nas. Slama se je zelo hitro vnela in ogenj se je prenašal naprej od letala do letala. Žal se partizanu ni posrečilo pognati niti enega letala, čeprav je pri treh poskušal, da bi vzletel v partizansko zaledje. Tako je partizan Sergej s svojo imenovali, moral opustiti misel na polet, psidružil se je drugim ter polival letala in koruznico z bencinom, da je hitreje zagorelo. Hitro je eksplodiral rezervoar goriva prvega letalu. »Ogenj se je širil in širil, a mi smo bili pijani od sreče in vsi črni od dima.

Hitro umik, naloga je izvršena! Vse skupine so hitele na dogovorjeno zbornostno mesto. Za nam, na letališču, ognji, veliki in manjši, nebo je žarelo od njih, eksplozija se je vrsilo za eksplozijo, ali celo ve hkrati. Umikali so se urejeno, organizirano, in kar

neverjetno, naleteli niso na nobeno oviro niti zasedo. Hiteli so v okrilje gozda na pobočje planine Topli vrh.

Kuhar postane telefonist

V tej akciji je imel kuhar Janko, ki je znal nemško, posebno nalogo. Z dvema tovarišema je priključil telefon na svažnikovo linijo. Kmalu po začetku akcije so ujeli vznemirjeno nemško vprašanje iz Vidma: »Kaj se dogaja pri vas? Slišimo streljanje in eksplozije!« Kuhar telefonist je v nemščini odgovoril: »Nič posebnega, vojaki slavijo zmage naše vojske...«

Nekaj pozneje spet klic iz Vidma. Iskali so komandanta letališča. Janko je odgovoril: »Komandant je pri vojakih... kaj naj mu sporočimo?« Glas iz Vidma: »Nemudoma nehajte hrup, morij in ogenj!« - »Tako bomo izvršili povelje,« je rekel Janko, odklopil telefon ter se s tovaršema umaknil.

Na letališču so partizani uničili tri štorke, tri lovce messerschmidt, letali - lovca focke-voulf, eno kurirsko letalo nardih, dva tovornjaka in osebni avtomobil. Zažgali so dve baraki, v eni je bilo, strelivo, letalske bombe in drug vojaški material. V drugi baraki je padlo 25 sovražnikovih pilotov in vojakov, v komandni stavbi pet, bilo je tudi več ranjenih. Glavni cilj in namen akcije sta bila izvršena: uničiti čim več sovražnikovih letal, streliva in žive sile.

Sovražnikovo presenečenje je bilo popolno, uspeh akcije izreden. Posebno po-

membno je, da partizani niso imeli niti ene žrtve, le dva sta bila laže ranjena. Ta veliki partizanski uspeh je zaprl usta sovražni propagandi, ki je na ves glas kričala, da so partizani uničeni.

Odredov življenjepisi

Briško-beneški odred je bil ustanovljen po razpadu Italije septembra 1943, leta. Deloval je v Goriških Brdih, Beneški Sloveniji, Reziji, zgornjem Posočju in v severovzhodnem delu Furlanske nižine. Bil je najzahodnejša enota narodnoosvobodilne vojske in s svojim delovanjem dosegel skrajne meje slovenskega narodnostnega ozemlja.

Ob zelo uspešnem vojaškem in političnem delovanju je odred opravljal tudi kulturno poslanstvo in delo za oživljanje slovenske besede na področju, kjer je deloval. Zelo pomembno je tudi njegovo tesno sodelovanje z italijanskimi partizani. V pričakovanju izkrcanja zveznikov v Tržaškem zalivu, jeseni 1944. leta, so odred preimenovali v Operativni štab za zapadno Primorsko. Njegove enote so končale vojno na liniji: Ospedaletto ob reki Tilment (Tagliamento), Gumin (Gemonia del Friuli), Centa (Tarcento), Videm (Udine), Cedad (Cividale del Friuli), Krim (Cormons).

Za svoje uspešno delovanje je bil odred odlikovan z redom bratstva in enotnosti z zlatim vencem.

Napad na letališče Belvedere bil vsekar eden njegovih največjih uspehov.

Franc Črnugelj-Zorko

Vtisi s počitnic v Banjolah v Domu ZZB NOV Ljubljana

Gost najprej opazi stole in mize na vrtu pred jedilnico, ki so sestavljeni iz kovinskega podnožja, plošče miz, sedeži in nasloni (tudi za roke) na stoli pa so iz lesenih pobarvanih letvic. Te manjkajo na mnogih mizah in stoli. Na tistih, ki so popravljene, so barve pomešane. Stoli, ki imajo sedeže in naslone iz vezanih plošč (te pa so lepljene), propadajo, se luščijo. Veliko je tudi takih stolov, katerih sedeži in nasloni so iz plastične mase. Morda se je prav zaradi tega nad njimi znesel »silak«, ki je s kolom udarjal po njih in jih veliko uničil.

Stara in dotrajana stojnica za prodajo sadja stoji zarjavela in uničena ob poti na koncu jedilnice. Nekatere počitniške hišice se z eno stranjo dotikajo tal. To pa zanesljivo pospešuje propadanje. Lesene zabojčke za rože bi bilo potrebno popraviti, posebno pobarvati. Nad zelenico ob bazenu je razbita luč, na plošči nad bazenom pa dve. Ob bloku DE I je že trava prerasla razmetana našagana drva.

Televizijski aparat v DE II (pri bazenu) ima zaporno škaflo s cilindrično ključavnico, ki pa ni zaklenjena. Tudi vhodna vrata v ta prostor niso zaklenjena. V več sobah je treba pipo za mrzlo in toplo vodo zaradi izrabljenih tesnil s silo zapirati, da venomer ne kaplja ali teče voda. Pomanjkljiva je tudi razsvetljava na hodnikih in v sobah. Z betonskega zidu pred pralnico odpadajo kamni in se kažejo večje ali manjše jamice.

Cistoča, če pozabimo kurnik, ki bi bil lahko malo bolj urejen, je še znosna. Seveda pa bi morali tudi počitničarji malo bolj misliti na red in snago.

Tovariš Milan, ki je tam zaposlen, se sicer zelo trudi pri pospravljanju. Vestno opravlja svojo službeno dolžnost tudi varnostnik tovariš Ljubiša, ki okoli 23 ure obhodi vse bloke in pogasi luči po hodnikih in stopniščih. A kaj, ko pride za njim kdo »domov«, luč spet prižge, ugasniti je pa ne zna, ko je ne potrebuje več.

Kuhar v kuhinji ne bi smel kaditi. Sicer o osebni higieni kuharskega in strežnega oseba ni pripomb. Hrana je dobra in okusna.

Vprašanje je tudi, ali je kurnik na pravem kraju.

Ko smo vprašali, zakaj sta dva »ročna« bifeja zaprta, zakaj sta dva televizorja nedostopna, zakaj ni odprto kegljišče, so povedali, da bi morali za odprtje omenjenih bifejev zaposliti še dva delavca. Ker pa vse postelje niso zasedane, bi bila zaposlitev še dveh ob že približno štiridesetih čista izguba.

Morda bi kazalo premisliti o razširitvi dejavnosti, se posvetovati s sindikati in JLA!

Na koncu še misel, ko bi jo bilo vredno upoštevati. Da bi škodo zaradi propadanja inventarja vsaj deloma odpravili, naj bi ob koncu ali morda začetku sezone odšla v Banjole ekipa desetih ljudi, predvsem tistih, ki imajo smisel in znanje za popravilo lesenih predmetov. Hkrati naj bi komisija rednih uslužbencev doma pregledala vse sobe in ugotovila, kje je treba zamenjati tesnila na pipah, popraviti luči, zavese itd.

ZVONE GRČAR

zdaleč ni tako pravljica: sam živim v Mariboru, mestu v obmejnem pasu. Maribor ima šest občin, sam bivam v središču mesta in nimam pravice do večkratnega prehoda čez mejo brez pologa. Moj sosed, ki stanuje le nekaj ulic dalje in spada pod Kamnico, to pravico ima. Ampak jaz mu je prav nič ne zavidam. Če mi Batric Jovanović verjame ali ne, od osvoboditve do danes nisem bil niti enkrat čez mejo, v Avstriji. Kratkoterminalno ne čutim za to nobene potrebe. Pač pa krepko občutim (v lastnem žepu) bližino avstrijske meje in njene posledice v mariborskih trgovinah in na živilskem trgu, ki ga množično obiskujejo kupci iz Avstrije in s svojo valuto pridno dvigujejo cene potrošniškim predmetom. Avstrijci pokupijo v Mariboru skoraj vse, saj se jim to seveda izplača. Celo frizirati se hodi v Maribor in šivat obleke k našim krojačem in šiviljam. Kmetice na mariborskem trgu niti za eno samo paro ne popuščajo pri cenah svojih pridelkov, saj vedo, da jim bodo kupci z druge strani meje vse pokupili. Maribor sodi zato med najdražja mesta v Jugoslaviji, mnogokrat je bil v anketah o življenjskih košaricah celo zvezni prvak.

Vabim tovariša Jovanovića, naj pride živeti v to Indijo Koromandijo, v deželo kjer imamo baje privilegije mi, ki živimo v obmejnem pasu. Po vsej verjetnosti bi se Jovanović kaj kmalu naveličal teh »privilegijev« in bi se jadrno povrnil v svojo deželo, ki sicer ni v obmejnem pasu, vendar so pridelki na tamkajšnjem trgu neprimerno cenejši.

To, kar govori in piše o »privilegijah« zvezni delegat, to so v našem pogovornem jeziku »flance«. In čas bi bil, da bi tovariš Jovanović prenehal v svojih »polemikah flancati«.

»Privilegirani« državljani v obmejnem pasu:

DUŠAN MEVLJA

Borci o predlogu sklepov 13. seje CK ZKJ

Predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV občine Nova Gorica je s svojo 21. in 22. sejo posvetilo razpravi predloga sklepov 13. seje CK ZKJ. V uvodu je na seji spregovoril sekretar občinskega komiteja ZKS Danilo Zorn. Po obširni in kritični razpravi so na seji v celoti podprli predlog sklepov 13. seje CK ZKJ ter način in postopek njihovega oblikovanja skozi javne razprave, ki naj postane stalna metoda dela in v želji ter odočenosti po prihodu od besed k dejanjem. Predsedstvo je sprejelo še tele sklepe in stališča:

– borci NOV v občini, člane in nečlane zveze komunistov, zavezuje, da v krajevnih skupnostih, ozdih in povsod, kjer so vključeni v družbenopolitično življenje in delo, aktivno sodelujejo v razpravi o predlogu sklepov 13. seje CK ZKJ v vseh fazah in se zavzemajo za čimbolj učinkovito delo Zveze komunistov ter se bojujejo za uresničevanje in nadaljnji razvoj socialističnega samoupravljanja;

– občinski komitei ZK naj s pomočjo CK ZKS in v tesnem sodelovanju z osnovnimi organizacijami ZK v krajevnih skupnostih, zlasti na območju mesta Nova Gorica, kjer sestavljajo večino članstva upokojeanci in gospodinje, poišče ustreznejše oblike organiziranosti, ki bi zagotavljale večjo učinkovitost njihovega dela;

– ko gre za odločanje o pomembnejših družbenopolitičnih in družbenoekonomskih vprašanjih, naj OK SZDL kot fronta organiziranih socialističnih sil za učinkovitejšo usklajevanje stališč vseh družbenopolitičnih organizacij sklicuje posvete ali opravi usklajevanje na skupni seji predsedstva OK SZDL in članov družbenopolitičnega zbora SO Nova Gorica;

– predlogi sklepov 13. seje CK ZKJ ne omenjajo ZZB NOV kot pomembno družbenopolitično silo tako kot druge družbenopolitične organizacije, kar naj bi storili ob dokončnem oblikovanju sklepov; tudi statuti nekaterih krajevnih skupnosti ne določajo mesta, vloge in delovanja ZZB NOV kot pomembne družbenopolitične sile, kar je treba v statutih določiti;

– predsedstvo ugotavlja, da smo veliko razpravljali, kako je treba zmanjšati režijo oziroma administracijo v organizacijah

zdrženega dela, da smo njeno naraščanje zaustavili v državni upravi, nismo pa ocenjevali režije v delovnih skupnostih družbenopolitičnih organizacij, in to na vseh nivojih, kjer je po oceni predsedstev OO ZZB NOV Nova Gorica zaposlenih preveč delavcev. Še vedno se odpirajo nova umetna delovna mesta. Predsedstvo nadalje ugotavlja, da je velika horizontalna rotacija kadrov pri najodgovornejših funkcijah, vertikalna pa je le navzgor, navzdol pa je skorajda ni;

– v SIS za socialno skrbstvo je formiran odbor za varstvo borcev NOV, ki pomeni podvajanje istovrstnih organov na ravni občine in v krajevnih skupnostih, pri vsem tem pa skrb za ostarele borce in občane s humane in tovariške plati ni zadovoljiva;

– OK SZDL mora v sodelovanju z OO ZZB NOV spodbuditi udeležence NOB, da napišejo svoje spomine iz NOB oziroma poskrbijo, da jih zapišejo na drug način in s tem omogočimo hitrejše pisanje zgodovine o NOB;

– udeleženci NOB odločno zavračamo način ter vsebino humorja in tudi resnejših dramskih del, ki na karikiran način prikazujejo NOB, revolucijo in sedanost. Tudi sredstva javnega obveščanja prepogosto objavljajo tendenciozne članke in dramatizirajo posamezne dogodke. **Preveč nalahko se dovoljuje izhajanje družbeno spornih revij. Za resno glasilo TV-15 naš tovariš, ki med drugim posreduje javnosti dogodke NOB in revolucije, neguje tradicije revolucije in NOB kot dragocene pridobitve – svobode in socialističnega samoupravljanja,** pa borci sami prispevajo sredstva, da b ostalo to glasilo pri življenju. Nujno je, da se sistemsko reši financiranje glasila TV-15, gotovo pomembnega za vso družbo v nadaljnjem razvoju socialističnega samoupravljanja.

Zvesti primorski zemlji

Posemezniki, gotovo zelo redki, mislijo, da so svoji primorski zemlji ostali ali »hoteli« ostati zvesti samo tisti, ki so ves čas italijanske okupacije ostali na Primorskem in tisti, ki so odšli prostovoljno ali jih je italijanska oblast preselila v službo v notranjost Italije. In ni dolgo, ko sem v lokalnem časopisu prebral tole: »3. in če se ni odločil, da pobegne čez mejo, v staro Jugoslavijo, je dokazal s tem, da hoče ostati zvest primorski zemlji.« Najbrž bi se bolje slišala takale ugotovitev: »... in če ni pobegnil čez mejo v staro Jugoslavijo, je vseeno ostal zvest svoji primorski zemlji.« Čeprav sam nisem prizadel, ker nisem pobegnil v staro Jugoslavijo, moram povedati moje sklepanje o tem, ali so tisti, ki so pobegnili v staro Jugoslavijo, ostali zvesti svoji primorski zemlji in svojim Primorcem seveda.

Izseljevanje Primorcev, zlasti Slovencev in Hrvatov je značilno za vse obdobje med obema svetovnima vojnoma. Pred prvo svetovno vojno je bilo značilno preseljevanje s podeželja v bližnja mesta, med obema vojnoma pa v

inozemstvo. Primorska mesta so gospodarsko propadala in za obubožane deželane ni bilo več dela. Izseljevanje pa ni bilo samo gospodarske narave, temveč so ga povzročili tudi politični in raznarodovalni pritiski. Slovenske in hrvaške izobražence je italijanska oblast načrtno preganjala v Jugoslavijo, ker je menila, da so nevarni italijanskim interesom. Mnogi so odhajali tudi prostovoljno. Mnogi pa se niso vrnili iz begunstva. Izseljevanje je doseglo svoj višek po 1. 1926 med splošno gospodarsko krizo in vedno hujšim pritiskom italijanskega fašističnega režima. Odhajali so brezposelni delavci, kmetje, ki so izgubili posestva, sinovi bajtarjev in kmetov, ki jim domača zemlja ni mogla dati dovolj kruha in zaposlitve. In odhajali so politični in kulturni delavci, učitelji. Veliko mladih, ki so se šolali v Jugoslaviji, je tudi ostalo tam, ker na Primorskem zanje ni bilo zaposlitve. Poseben val izseljevanja je bil tudi v letu 1935, ko so bežali v Jugoslavijo primorski fantje in mošje, da so se izognili vpoklicu in mobilizaciji za vojno v Etiopiji. V Jugoslavijo je zbežalo tudi veliko protifašistov, ki so se bojevali proti narodnemu in socialnemu zatiranju. Mnogi med njimi so bili tudi organizatorji tega boja. Med ubežniki je bilo tudi veliko premožnejših, ki jim ni bilo treba pobegniti zaradi ekonomskih razlogov.

Odločno so se bojevali proti fašizmu, ki je hotel uničiti vse, kar ni bilo italijansko. Zavedali so se, da so lahko srečni le, če je srečen ves narod in da je ta sreča mogoča samo v svobodi, samo če izženeš tujega gospodarja. Zato je te tovariše fašistični režim preganjal, mnoge zverinsko mučil, gonil v ječe, streljal. Mnogi so, če jim je le uspelo, zbežali, da so se rešili mučenja, ječe, smrti... Veliko jih je zbežalo v Jugoslavijo. Ali je bila za nas Primorci, pa čeprav stara Jugoslavija, tujina? Odgovor je lahko samo eden: NE! Saj pripadamo enemu ali drugemu narodu Jugoslavije, Slovencem, Hrvatom. Za nas je bila tujina Italija, ki je primorsko ozemlje po prvi svetovni vojni okupirala in nas podjarmila.

Stevilni primorski emigranti so bili in so ostali zvesti svoji Primorski, svoji Sloveniji, svoji Jugoslaviji, svojemu narodu in bratskim narodom Jugoslavije. Emigranti so nadaljevali boj za socialne in nacionalne pravice tudi v emigraciji, zlasti v Jugoslavijo. Nekateri med njimi so se bojevali tudi v španski republikanski vojski. Tudi ti so ostali zvesti svoji domovini in svoji Primorski. Vrnili so se in nadaljevali boj za delavske in nacionalne pravice. Brez pomislekov so prišli za orožje in se bojevali v NOB širom po Jugoslaviji in drugod po svetu. Veliko je takih, ki so se v tistih težkih trenutkih NOB vrnili v svoje kraje na Primorsko, se tu odločno in vztrajno bojevali in bili tudi organizatorji narodnoosvobodilnega gibanja in boja proti fašističnemu okupatorju. Mnogi so v narodnoosvobodilnem boju pod sovražnikovimi streli junaško omahnili v prezgodnjo smrt.

Zelo dolg bi bil seznam emigrantov, ki so se morali izseliti ali zbežati v Jugoslavijo, ker jih je fašizem preganjal. Toda gotovo je, da so ostali zvesti svoji Primorski, ki ji je prava domovina Slovenija in Jugoslavija. Nihče jim te zvestobe ne more in sme oporekati.

Izjeme, ki jim smemo in moramo to zvestobo svoji zemlji oporekati, so tisti posamezniki, ki so svoj narod izdali, se vdinjali in sodelovali z okupatorjem, mu izkazovali svojo lojalnost in se bojevali proti lastnemu narodu, pa bodisi kjerkoli v Jugoslaviji ali v tujini.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

Naročamo revljo Borec na naslov:

Ime in priimek _____ ali

Ulica, hišna številka _____

Kraj _____

Pošta _____

Podpis (in žig)

Naročam tednik

tv-15 naš
TOVARIŠ

Ime in priimek _____

Kraj _____

Ulica, hišna št. _____

podpis

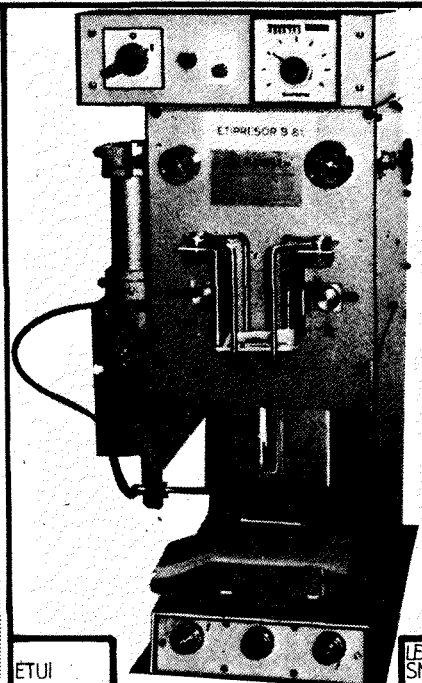
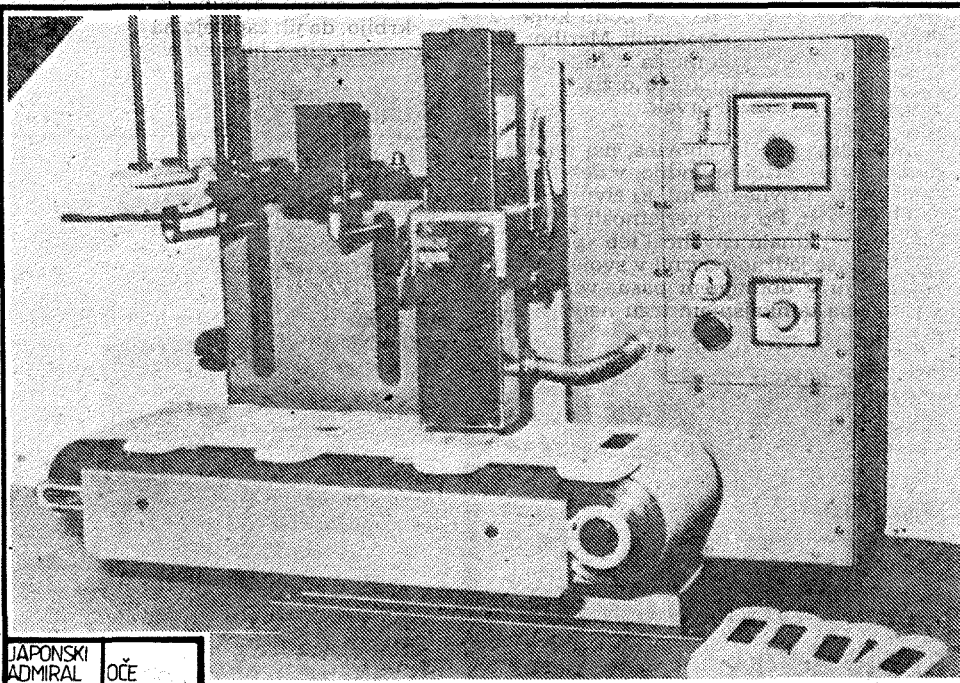
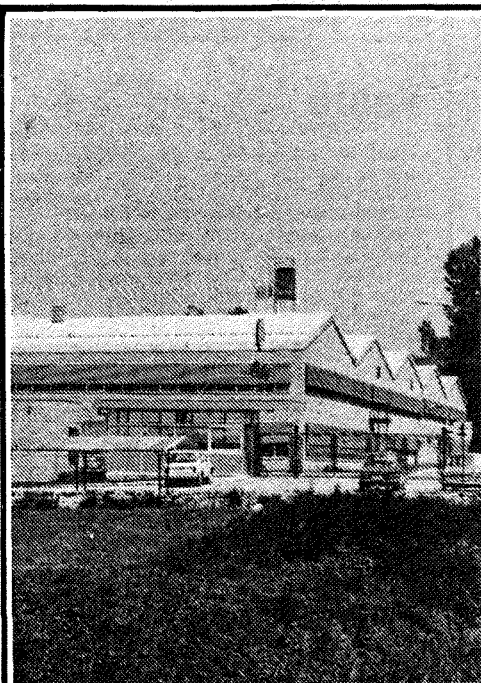
Še o privilegiranih

V TV-15 z dne 11. oktobra je tovariš Franjo Honvink poučil Batrica Jovanovića o »privilegijah«, ki smo jih baje po njegovem deležni Slovenci, zlasti tisti, ki živimo v obmejnih pasovih.

Pisanje Jovanovića se mi zdi milo rečeno precej humoristično. Resnica seveda še

ETIKETA ŽIRI

Tokrat vam je pripravila nagradno križanko tovarna Etiketa Žiri. Pravilne rešitve pošljite na naslov Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana, do 22. novembra. Na spodnji levi rob pa pripišite Etiketa. Tri pravilne rešitve bomo nagradili s knjigami iz programa založbe Borec.

[illegible]

KRIŽE

Praznovanja štirih
krajevnih skupnosti

V spomin na 40-letnico požiga vasi Gozd, 40-letnico formiranja drugega sestava Kokrškega odreda in 43-letnico oboroženega upora proti okupatorju na tržiškem območju so vasi krajevnih skupnosti Križe, Pristava, Sebenje in Senično počastile svoj krajevni praznik s številnimi prireditvami, začeni s pohodom po poteh Kokrškega odreda, slovesnostjo v Gozdu, športnimi tekmovanji, odkritjem spominske plošče prvi oboroženi akciji na tržiškem območju in nazadnje s slavnostno sejo vseh štirih krajevnih skupnosti.

Dne 7. oktobra 1944 je okupator požgal partizansko vasico Gozd, ki šteje le deset hiš. V tej vasi, ki je bila blizu takratnih sovražnikovih postojank, vendar skrita pred njihovimi očmi, so se borci Kokrškega odreda počutili varne. V spomin na te dogodke praznujejo v vseh pod Kriško goro kraji, povezani v štiri krajeve skupnosti – Križe, Pristava, Sebenje in Senično – svoj krajevni praznik.

Praznovanje je povezano tudi s formiranjem drugega sestava Kokrškega odreda, ki je bil formiran 28. avgusta 1944 v Dragi in je deloval na levem bregu Save, od Rateč in Planice do Kamniške Bistrice. Dejansko je bil Kokrški odred drugega sestava ustanovljen po razformiranju Gorenjskega odreda. Zato je bilo to praznovanje v Gozdu tudi praznovanje Gorenjskega odreda in koroških partizanov, ki so bili prek Karavank tesno povezani z borci Gorenjskega in pozneje Kokrškega odreda.

Po otvoritvenih besedah tovariša Ivana Gregorja, predsednika zveze borcev Križe, ki je pozdravil vse navzoče, pozdravem nagovoril predsednika skupščine občine Tržič tovariša Piškurja in orisu zgodovine Gozda, ki jo je podal tovariš Janez Zaplotnik, je bil slavnostni govornik Martin Košir, republiški sekretar za ljudsko obrambo. Navzoče je pozdravil tudi predsednik Zveze koroških partizanov Janez Wutte-Luc, ki je spregovoril o boju koroških Slovencev v Avstriji in pričakovanju, da jih matična domovina Slovenije nikdar ne bo pustila same. Na proslavi so sodelovali tudi Komorni zbor tovarne obutve Peko, Pihalni orkester iz Tržiča in drugi.

V času od 23. septembra do 6. oktobra so bila številna športna tekmovanja v počastitev praznika krajevnih skupnosti, v katerih je sodelovalo okrog 160 športnikov. Dne 6. oktobra je bila v okviru praznovanja na nekdanji žandarmeriji v Križah odkrita spominska plošča v spomin na prvo oboroženo akcijo trziške čete, ki jo je izvedla v noči na 1. avgust 1941. To je bila prva oborožena akcija v trziškem kotu, pa tudi na Gorenjskem sploh, ki je imela velik moralno politični odmev, čeprav ni bil dosežen namen akcije, da bi to žandarmerijsko postajo likvidirali.

Za konec praznovanja je bila 6. oktobra zvečer v osnovni šoli v Križah, ki nosi ime po Kokrškem odredu, slavnostna seja vseh štirih krajevnih skupnosti, na kateri so podelili nekaterim kmetijam spominske prte Kokrškega odreda ter športna in druga priznanja. Predsednik skupnosti Kokrškega odreda Miloš Rutar – Ružo pa je v imenu soproge pokojnega Ljuba Ravnika in borcev Kokrškega odreda podelil šoli Kokrškega odreda umetniško sliko v olju, delo pokojnega Ljuba Ravnika.

JANKO JEZERŠEK

KRANJ

Izlet na Primorsko

Medobčinsko društvo civilnih invalidov vojne Kranj je v soboto, 20. oktobra, organiziralo izlet na Primorsko. Invalidi smo videli prelepo Vipavsko dolino. V Vipavi smo si ogledali znano prenovljeno največjo vinsko klet v Sloveniji. Potovali smo skozi Ajdovščino, Novo Gorico, kjer smo si na Kostanjevici ogledali franciskanski samostan. Pot smo nadaljevali proti Trnovskemu gozdu in v Trnovo. Na Kobilniku smo si ogledali spominski park NOB. S Kobilnika je zelo lep razgled na Vipavsko dolino, Goriško, Kras in prek Furlanije na morje. Pot smo nadaljevali prek Lokeve, kjer je bil štab 9. korpusa NOV in je danes največji smučarski center na Primorskem, nato čez Predmejo, Col, Črni vrh, Logatec, Ljubljano do Kranja.

Invalidi se moramo zahvaliti za lep izlet organizatorju medobčinskemu društvu CIV Kranj, delovni organizaciji vinske kleti v Vipavi za lep sprejem in izčrpno zgodovino delovanja kleti, gostilni Pri Ovčarju v Trnovem za lep sprejem in izdatno kosilo ter šoferju avtobusa Tina iz Trebiže v Poljanski dolini za srečno vožnjo domov. Invalidi si takih izletov po poteh NOB želimo še več.

JOŽE MROVLJE

SLOVENSKE KONJICE

Odkrito obeležje
bratom Mernik

Ob cesti, ki vodi iz Zreč na Roglo, je na Padeškem vrhu 2 kmečka domačija Mernik, po domače Ramšakovi. To je rojstna hiša treh bratov Antona, Jurija in Franca Mernik, ki jih je okupator vse tri v letu 1944 ustrelil kot talce. Bratje so bili med prvimi aktivisti OF, ki so delovali v pohorskih vaseh Gorenju, Koroški vasi in Božjem. Toda za njihovo delo je s pomočjo izdajalca zvedel okupator in jih aretirati. Toneta in Jurija so ustrelili v skupini 20 talcev v Zrečah 9. marca 1944, Franca pa v skupini 25 talcev pri Framu 16. junija 1944.

Smrt teh aktivistov OF nas je takrat močno prizadela in nas spodbudila še v aktivnejšem delu za NOB. Ko je bila v avgustu 1944 pri Božjem ustanovljena pokrajinska tehnika, je dobila ime po bratih Mernik. V Zrečah nosi njihovo ime ulica in v Slovenskih Konjicah pionirski odred na šoli Pohorskega odreda.

Ob letošnjem prazniku občine Slovenske Konjice pa je bila na njihovo rojstno hišo vzdignena še spominska plošča, ki pove, komu je tu tekla zibelka. Na prisrčni slovesnosti se je zbralo lepo število ljudi. Prišli so otroci in vnuki padlih talcev in večje število borcev in domačinov. Priložnostni govor je imel predsednik občinskega odbora ZZZB NOV Franc Pinter, obeležje pa je odkril predsednik skupščine občine Tone Turnšek. Za zelo lep kulturni program so poskrbeli učenci osnovne šole iz Zreč in Viščevi fantje, ki so vnuki pokojnega Franca Mernika.

Slišali smo tudi pretresljivo recitacijo pesmi, ki jo je zložil v spomin na svoje tragično umrle sorodnike eden od vnukov. Vsekakor je mladi rod ponosen na svoje prednike in se jih hvaležno spominja.

JULKA TAJNIKAR

MARIBOR

Vezisti NOV so ocenili
svoje delo

Ena izmed osrednjih ugotovitev zbora področne sekcije vezistov NOV v Mariboru je, da so enoletni delovni program bolj ali manj izpolnili. Med letom so sodelovali s kurirji in sorodnimi ustanovami, zlasti s JLA, teritorialno obrambo pri odkrivanju spominskih obeležij ali pa pri proslavah.

Posebno pozornost posvečajo radioamaterjem in sorodnim strokam. Tako imajo z enimi in drugimi ne le tesne stike, temveč z njimi tekmujejo ob raznih priložnostih. Razen tega so vključili 41 medvojnih vezistov, ki doslej v tej organizaciji niso bili povezani.

Člani mariborske področne sekcije vezistov že nekaj let posvečajo poleg ostalega ustrezno skrb prenašanju medvojnih izkušenj o zvezah na mlajše. To se zlasti kaže ob raznih priložnostnih srečanjih s pripadniki, ki v JLA, teritorialni obrambi opravljajo službo veze in sorodne stroke, ter radioamaterji.

Kaže, da bo monografija o zvezah NOB napisana do 1986. leta. Doslej so v glavnem zbrali vse gradivo. Po vsej verjetnosti ga bodo še dopolnjevali. S piscem so se tudi dogovorili, kakšen naj bo takšen oris zgodovine o zvezah 1941–1945. Gre za to, da bi bile v njej čimbolj upoštewane izkušnje o zvezah naj bi jih mlajši rod čimbolj osvojil.

Ob letošnji kurirčkovi pošti so vezisti NOV mariborskega območja sodelovali tako, da so ob tej priložnosti organizirali pogovore s pionirji v Ormožu, Ptuj in v Mariboru. S pionirji so se pogovarjali o delovanju zvez med vojno. Pri podjetju za PTT promet Maribor so jim pokazali ptt naprave.

Posameznikom in podjetjem ter organizacijam so podelili posebna pisna priznanja, za služe pri organiziranju zveze med vojno ter za sodelovanje v sekciji vezistov NOV Slovenije.

DRAGO MIKLAVEC

GRİŽE

Na spominski
slovesnosti v Gradcu

Dne 29. oktobra smo se zbrali in popeljali v avstrijski Gradec z namenom, da obiščemo spomenik naših najdražjih, ki so darovali svoja življenja za domovino. Na pokopališču blizu Gradca smo se ustavili in počastili spomin. Ob spomeniku smo imeli spominsko slovesnost, kjer je govoril borec Ivan Uranjek. Z ganljivimi besedami nam je opisal njihovo življenje in trpljenje.

Izlet v avstrijski Gradec je organizirala ZB NOV Griže za svoje člane.

ZORAN PREMİK

GRİŽE

Letos na Rabu

Prve dni oktobra je osnovna organizacija ZZZB Griže organizirala obisk otoka Raba. Udeležba je bila zelo lepa, 80 udeležencev. Prvi postanek je bil na Plitvičkih jezerih. Po ogledu naravnih znamenitosti je pot vodila čez Velebit na jadransko obalo in s trajektom na Rab. Ogledali smo si nekdanje koncentracijsko taborišče. Domov smo se vračali čez Gorski kotar. Med vožnjo je Ludvik Kukovec razlagal posamezne dogodke iz NOB. Obudil je spomin na prenos ranjencev z Zumberčke gore mimo Karlovca na osvobodeno ozemlje ter na bitke Levstikove brigade v Gorskem kotarju.

Udeleženci si še želijo takšnih obiskov posameznih krajev, znanih iz NOB, kot je bil pred leti na Kozaro in sedaj na Rab. Za organizacijo ZZZB primanjkuje sredstev, letošnji obisk Raba so podprli zasebni obrtniki.

FRANC JEŽOVNIK

KAMNJE

40-letnica požiga
vasi

Naša vas Kamnje, skupaj s Potočani na Vipavskem, ni prav velika, a je bila med NOB dobro poznana številnim borcem NOV, aktivnostim in somišljenikom OF zaradi njene aktivnosti in njene lege pod Čavnom. Tudi okupatorji so imeli našo vas za nevarno in nenaklonjeno njihovim namenom, in ji niso prizanesli. Dvakrat so streljali talce in požgali vas. Prav to kruto dejanje Nemcev, dne 13.10. 1944, smo izbrali in določili za krajevni praznik – spominsko slovesnost naše KS.

Letos, ko potoča 40 let od tega črnega dneva, smo še posebej slovesno proslavili to obletnico. Slovesnost je bila v osnovni šoli, ki je bila požigana tega usodnega dne. V nabit polni dvorani je predsednik sveta KS Rastislav Furlan, sin ustrujenega talca, začel slovesnost. Za njim so sodelovali s programom otroci OŠ Kamnje, nato mešani pevski zbor in Sempasa in znani ansambel SMB iz Ajdovščine. Na slovesnosti so bili tudi predstavniki OS Ajdovščina in družbenopolitičnih organizacij, zlasti pa predstavniki JLA ter drugi gostje in predstavniki sosednjih KS. Slavnostni govornik je bil predsednik krajevnega združenja borcev NOV Joško Vodopivec, ki je v strnjeni obliki podal vse glavne misli in podatke iz preteklosti naše vasi ter najnovejše zmage in pridobitve v skupnem sodelovanju vseh dejavnikov, zlasti JLA, v zaselku Kukanje.

J. VODOPIVEC

SLOVENJ GRADEC

Kako živi upokojenec?

Ali ni krivično za generacijo, ki odhaja v pokoj zadnja leta? Še bolj zgarani so tisti, ki so delali kjerkoli že v bivši Jugoslaviji in prestali nato še vojno. Ti so nosili največje breme in v najtežjih razmerah delali in gradili novo domovino. Vse, kar imamo danes, je sad njihovega dela in žuljeve. Deset–in večurni delavnik na kmetih, z lopato, motiko in koso, brez malice. Ob koščku kruha, ponekod še brez tega, se je delalo in noben ni tožil. Vse delo je snelo na ramenih in moči telesa. Ko danes opazujemo delavce po žagarskih obratih, tovarnah in drugod, se zdi, da se v primerjavi s tistimi časi igračkajo, pa še tožijo, da jim je težko.

Kljub temu so ti ljudje mnogo storili z veseljem za družbo. Kmetje so v teh majhnih kmečkih zadrukah odstopili svoj dobiček in gradili zadružne domove. V Sentilju je bil že pred vojno na zamočvirjeni zemlji zgrajen prosvetni dom s prostovoljnim delom in še bi lahko naštevali. Tudi danes vidimo največ upokojencev pri javnih delih, kjer nesebično pomagajo. Tej generaciji, ki je toliko prestala in gradila domovino, je družba dolžna vso pozornost in pomoč. Danes imajo mladi zaščitna sredstva, stroje, tople malice, organizirane prevoze na delo, stanovanja in drugo, o čemer včasih niso niti sanjali.

Delo preteklosti je pozabljeno in noben se na to ne spomni več, niti na ljudi, ki so takrat delali. Upokojenci se zbirajo v svojih društvih in si skušajo popestriti svoja stara leta s skromnimi možnostmi, kot jih imajo, s članarino se vzdržujejo finančno. Kljub temu da so gradili domove, nimajo prostorov. Mislinja združuje v svojem društvu še kraje Dolič, Dovže in Zave-rše, odborniki pa se tiskajo na sejah v svoji pisarni, ki meri štiri ali pet m². Ali ne bi bilo prav, da bi našli prostore za svoje sestanke in družbeno življenje v svojih prostorih, torej v svojih domovih, ki so jih zgradili in so sedaj last drugih. Sami naj bi odločali, kaj naj bi bilo v stavbah, ki so jih gradili.

ADOLF ANKON

RADIO ŠE POMNITE
TOVARIŠI

»Skozi te kraje, čeprav je sovražnik prav tu trdno varoval prometne poti, je enotam 9. korpusa v noči na 19. avgust 1944 uspelo varno prenesti 95 ranjencev s Primorske in Gorenjske na Notranjsko...«

Tako piše med drugim na spomeniku na Ravbarkomandi pri Postojni, spomine o evakuaciji ranjencev predsem iz partizanskih bolnišnic Pavla in Franja pa bomo strnili v oddaji Še pomnite, tovariši, ki bo na sporedu v nedeljo, 11. novembra, brž po poročilih ob 9. uri na prvem programu Radia Ljubljane.

Oddajo pripravlja Stane Škrabar.

Vabili

Vabimo vse borce jurišnega bataljona 15. udarne divizije, naj se udeležijo slovesne podelitve spominskega znaka ob 40. obletnici ustanovitve bataljona. Podelitev bo v soboto, 24. novembra 1984, ob 11. uri v dvorani Doma Maksa Perca (dom milice) v Ljubljani. Hkrati poziva odbor vse borce, naj prinesejo s seboj dokumente, fotografije, daljnogleda, dele orožja, oficirske torbice, specialke in drugo vojno opremo. Ta material bomo potrebovali ob proslavi 40. obletnice osvoboditve Ljubljane.

Odbor jurišnega bataljona 15. divizije NOVJ

★

Vabimo vse borce in aktiviste takratnega medvojnega terena, ki so bili posredno in neposredno vključeni v boj z okupatorjem pred novembrsko ofenzivo leta 1944, na tovariško srečanje, ki bo v petek, 9. 11. 1984, ob 16. uri v domu občanov v Sori pri Medvodah. Avtobus v Soro bo odpeljal, izpred mesarije KZ Medvode ob 15.30.

Vabi odbor ZZZB NOV Medvode

Obvestilo

Odbor skupnosti borcev 1. slovenske artilerijske brigade obvešča vse borke in borce, da bo 10. novembra 1984 ob 10.30 občni zbor skupnosti borcev 1. SAB v Domu JLA v Ljubljani (Poleg železniške postaje).

Na zboru bo star odbor podal poročilo o dosedanjem delu in izvolili bomo nov odbor. Prav tako bodo borci in borke, ki še niso prejeli priznanj, le-te dobili na zboru, vsem bolnim borcem pa bo nov odbor po zboru poslal priznanja po pošti.

Vsi borci in borke bodo za občni zbor prejeli posebna vabila. Če kdo vabila ne bo dobil, naj pride na občni zbor po tem vabilu. Želimo, da se obnega zbor borci in borke udeležijo v čim večjem številu.

Odbor skupnosti borcev 1. SAB

Poizvedba

Iščem tovariše, ki so 11. 4. 1944 odšli iz Čepovana, kasneje v Krasnodar. Oglasite se tovariši Batič, Bajt, Pahor, Lavrenčič, Gajtan, Frando in drugi.

Moj naslov je: Tone Svete, 64248 Lesce, Blejska cesta 1, tel. (064) 74-078

SLOVENJ GRADEC

Park skojevcev

OO ZSMS Karel Rotovnik Gojko z Legna je pripravila v počastitev praznika KS Slovenj Gradec v Parku skojevcev na Legnu odkritje spomenika padlim skojevcem Mislinjske doline. Mladina Legna je s svojim večletnim prostovoljnim delom uredila park s športnimi igrišči. Skupaj s krajinjo so opravili prek tisoč prostovoljnih delovnih ur. Zgradili so igrišča za odbojko, mali nogomet in košarko. V prihodnjem letu pa nameravajo zgraditi še igrišče za balinanje in postaviti več lesenih igral za najmlajše. Tudi denarna sredstva so zbirali sami pri ozdih in z raznimi delovnimi akcijami.

Posebnost v Parku skojevcev bo spomenik, ki ga je iz hrastovega lesa izdelal kipar Janko Dolenc iz Vuzenice. Spomenik je postavljen v spomin tisti mladi predvojni generaciji, ki je svojo mladost in življenje vgradila v temelji revolucije in svobode. Stroški za postavitev spomenika so skupaj s opravljenim delom kiparja znašali 160.000,00 dinarjev. Tudi ta denar bodo mladi Legna zbrali sami.

Park skojevcev je že postal zbirališče mladih. Sami ga vzdržujejo in postal je sestavni del njihovega življenja. Mladina Legna pa ni bila aktivna samo pri delovnih akcijah. Pripravili so vrsto srečanj z borci krajeve skupnosti. Organizirali so okroglo mizo na temo Skoj in revolucija. S svojo mladostno zagnanostjo so veliko prispevali k ohranjanju tradicij NOB.

ADOLF ANKON

Alojz Meterc

V Trbovljah smo se poslovili od Alojza Meterca, rojenega v Hrastniku. Kmalu po okupaciji je začel sodelovati z NOG. Leta 1944 se je aktivno vključil v NOB in bil minerec in vodnik v Šlandrovi brigadi. Prejel je odlikovanje.

Karel Klakočar

Oktober smo se poslovili od Karla Klakočarja, rojenega 1919. leta na Veterniku na Kozjanskem. Po okupaciji je začel aktivno sodelovati z OF. Leta 1944 je odšel med borce Kozjanskega odreda. Bil je odlikovan.

Štefan Podgoršek

Rodil se je 1925. leta v Jakobu pri Sentiurju. Bil je železničar. Leta 1944 je postal bорец Kozjanskega odreda ter opravljal delo kurirja. Za svoje delo je bil dvakrat odlikovan.

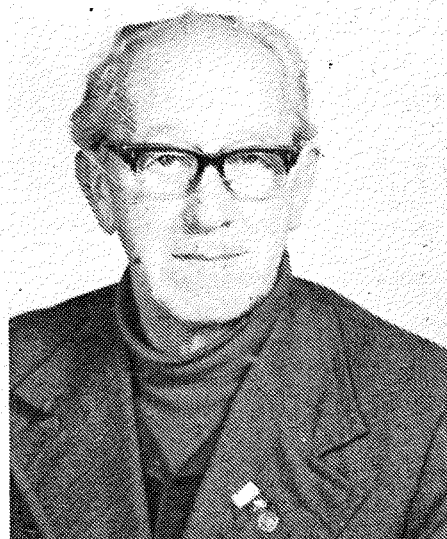
Štefan Tkalec

Aprila je umrl Štefan Tkalec. Rodil se je 1910. leta v Tratni pri Grobelnem. V NOG se je vključil maja 1944. leta in je bil bорец 13. brigade Mirka Bračiča. Prejel je dve odlikovanji.

Janko Marolt

Marca smo se v Stični poslovili od Janka Marolta, rojenega leta 1900 v Dvorski vasi pri Velikih Laščah. Kot železniški postajni načelnik v Stični je aktivno in organizirano sodeloval med NOB.

Franc Mazovec-Risto

Rodil se je v številni Gmajnarjevi družini, v skromni hišici pod gozdnim robom nad Zalogom. Že v zgodnji mladosti se je srečal s pomanjkanjem, trdim delom ter vsemi nadlogami kapitalističnega sistema. To ga je uvrstilo med revolucionarni proletarijat. Njegovo revolucionarno zorenje se je odvijalo predvsem pod vplivom brata Jožeta, predvojnega revolucionarja, voditelja in člana CK KPS. Njegovemu revolucionarnemu zgledu so sledili vsi v Gmajnarjevi družini.

V najusodnejših dneh naše zgodovine, v času razpada stare Jugoslavije in ob okupaciji naše domovine se je moral Franc Mazovec zaradi izdajstva skupaj z brati in drugimi revolucionarji iz Zaloga že ob koncu maja 1941 umakniti v strogo ilegalo. V prvih dneh junija istega leta je odšel v gozdove, kjer je nastala prva oborožena formacija za boj proti okupatorjem in domačim izdajalcem, to je zaloška partizanska skupina. V njej je bil Franc med prvimi partizani v Sloveniji. Tudi poveljeval ji je in 16. junija 1941, teden dni pred dnevom vstaje slovenskega naroda, je ta skupina v dolini Besnice podrla prvega sovražnega vojaka na slovenskih tleh.

V prvem večjem boju, ki ga je vodil 2. Štajerski bataljon marca 1942 na Pugledu, je bil tovariš Mazovec komandir čete. V tem boju je padel prvi iz Mazovecove družine, njegov brat Polde. Petega aprila 1942, na dan, ko je bila formirana prva regularna operativna enota slovenske vojske – 1. slovenska partizanska brigada, je bil postavljen za komandanta bataljona. Tudi kot komandant se je izkazal za sposobnega in hrabrega poveljnika v spopadu v Bojanskem borštu, v legendarnem boju pri Jančah in v drugih bojih po Sloveniji, na njenih mejah, posebno še na Štajerskem in Kozjanskem.

Do borcev je bil pozoren, oni pa so ga vedno cenili in spoštovali. Dosleden, trd, nekompromisen, ostro kritičen, hkrati pa požrtvovalen in aktiven – takšen je ostal tudi v povojnem obdobju, do konca. Zlasti po odhodu iz JLA je svoje življenjske moči usmeril v delo skupnosti borcev 1. SB-2. GO ter v uveljavljanje te enote v zgodovini NOB.

Metod Jurčič

Franc Bogataj

V Lipci pri Škofji Loki smo se septembra poslovili od 80-letnega Franca Bogataja, rojenega v Ratčah. Med NOB je delal z OF, nato pa je bil v 9. korpusu.

Marija Godec

V 88. letu je umrla Marija Godec iz Goliš. Med NOB je bil njen dom zatočišče partizanom. Med partizani je imela dve hčerki in sina.

Lovrenc Lavriha

V Žusmu smo se poslovili od Lovrenca Lavrihe, rojenega leta 1900. V NOG se je vključil 1944. leta. Skrbel je za prehrano borcev in zbiral razne informacije o sovražniku.

Alojz Smrkolj

Na Vrhu pri Mlinšah je umrl Alojz Smrkolj, rojen 1910. leta. Od 1942. leta je aktivno delal za NOG. Zaradi tega je bil 1944. leta aretiran in zaprt v Kamniku.

Angela Živkovič

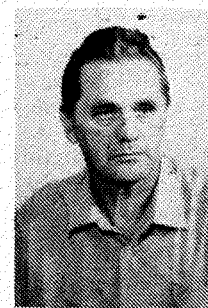
V Metliki smo se poslovili od Angele Živkovič, članice ZB Rožna dolina. Bila je članica AFŽ v Metliki. Med vojno je izgubila dva sinova.

Henrik Žnidar

Oktober smo se borci NOV in številni krajin v Vojniku poslovili od borca Tomšičeve brigade Henrika Žnidarja. Bil je dvakrat odlikovan.

Jakob Vodeb

Avgusta smo se poslovili od Jakoba Vodeba. Rodil se je 1909. leta v Voducih pri Sentiurju. V jeseni 1944. leta se je priključil borcev Kozjanskega odreda. Zaradi izdaje je bil zaprt v Starem piskru.

Jernej Troha

Avgusta smo se poslovili od Jerneja Trohe, rojenega 1923. leta v Podlanišču pri Cerknem. Od 1943. leta je bil kurir na postaji P 35. Imel je čin majorja ter je bil večkrat odlikovan.

Emil Kohne

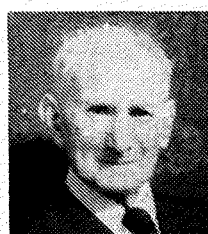
Pred letom dni je umrl Emil Kohne, bорец 5. prekomorske brigade. Po vojni se je udeležil gradnje proge Brčko-Banovići. Za delo med vojno in po vojni je prejel številna odlikovanja.

Alojz Ferjančič

V Podnanosu smo se oktobra poslovili od Alojza Ferjančiča, rojenega 1910. leta v Porečah pri Podnanosu. Po razpadu Italije se je vključil v 1. prekomorsko brigado v Gravini v Italiji. Na Korčulo je prišel 1943. leta in januarja 1944. je postal bорец 13. proletarske brigade. Za svoje delo v NOV je prejel tri odlikovanja.

Marjan Medvešek

Konec oktobra smo se poslovili od 82-letnega Marjana Medveška, rojenega v Trstu. Komaj 16-letni mladinec se je prostovoljno prijavil borcev za severno mejo, kjer je bil kurir generala Maistra. V NOB je sodeloval z OF. Po upokojitvi je bil aktiven družbenopolitični delavec, med drugim je bil tajnik KS Hinko Smrekar, ustanovitelj DU Ljubljana Šiška in predsednik društva prijateljev mladine ter predsednik koroških borcev za severno mejo. Prejel je številna odlikovanja.

Jakob Tanšek

Avgusta smo se poslovili od Jakoba Tanška. Rodil se je 1910. leta v Gorici pri Slivnici. Med vojno je bil aktivist. Na njegovem domu je bila javka aktivistov OF in vojaških enot. Od njega smo se poslovili v Slivnici.

Angela Žuraj

Od Angele Žuraj smo se poslovili marca v Žusmu. Bila je sodelavka NOG in OF. Zbirala je potrebni material za partizane.

Z žalostjo v srcih smo sprejeli borci jurišnega bataljona 30. divizije novico, da je umrl naš prijatelj, bорец Albert Kralj. Doma je bil v

Treščah pri Trstu. Še 59 let ni imel, bil je v pokoju in vedno je pripovedoval, da bo šele zdaj našel čas za kroniko delovanja jurišnega bataljona v najhujših dneh, ko so se valile nacistične kolone, ti soči in tisoči čez Kras in Vipavo proti zahodu. Toda huda bolezen ga je odtrgala od nas. Kroniko bomo morali pisati sami.

Berti Kralj je bil naš Berti...

Novica o njegovi smrti se je hitro razširila med borci jurišnega bataljona po vsej Sloveniji in tudi v Bosni.

Sedemnajstletnega fanta,

ki je bil že 1942. leta v partizanih, so fašisti ujeli. Sodili so mu kot mladoletniku in dobil je 18 let ječe. Ob italijanskem razpadu je zbežal spet v partizane, in tako je prišel tudi v jurišni bataljon 30. divizije 9. korpusa. Bil je neustrašen, vedno pripravljen za vsak spopad in v dneh aprila 1945 nam je v Volčjem gradu pripovedoval o svoji vasi Trebče, o Opčinah in Trstu. Kako je žarel, ko nam je na večer pred prvim majem 1945 zatrjeval, da bomo jutraj ob petih na ulicah Trsta. Iz njega je žarela ljubezen do te primorske

zemlje, bil je srečen na pragu domačije, ki bo končno zadala svobodno. Nekaj borcev jurišnega bataljona 30. divizije se nas je dogovorilo, da bomo šli kljub meji na zadnjo pot našega soborca. Jurišni bataljon je pred dvema letoma prav na pobudo Berta Kralja in z vso njegovo pomočjo razvil svoj prapor. Prapor jurišnega bataljona, ki ga ima v varstvu krajevna skupnost Komen, smo zavili in ga odpeljali s seboj. Toda na meji Gorjansko sta karabinjerja in carinik prepovedala prenesti zastavo jurišnega bataljona čez mejo. Nikakršna prepričevanja, da bomo ob bataljonskem praporu nosili tudi italijansko

zastavo, niso pomagala. Zastavo jurišnega bataljona smo morali pustiti doma, sicer ne bi prišli niti na pogreb. Zato pa smo ob njegovem grobu, v slovenski vasi, onstran meje povedali, da smo nabrali pod Triglavom šopek rož, ki mu jih poklanjamo v imenu bratstva in enotnosti, tiste enotnosti in bratstva, kakršnega smo snovali iz dneva v dan v bojih na Krasu in Vipavi. V bataljonu smo bili iz vseh krajev naše domovine. Šele zdaj, ko nas je naš tovariš zapustil, razumemo njegove želje, da je hotel biti član borčevske organizacije pri nas.

Silvo Matelič

Poslovili smo se od borca onstran meje

ANDREJ KORENČAN

1

Primorsko ljudstvo s svojo vojsko in oblastjo pred štiridesetimi leti

Letos praznujemo štiridesetletnico ustanovitve prvih enot zaledne vojne oblasti in štiridesetletnico izvolitve in delovanja Narodnoosvobodilnih odborov – ljudske oblasti v Slovenskem primorju.

Pred štiridesetimi leti je narodnoosvobodilno gibanje na Primorskem preraslo v pravo ljudsko vstajo, s katero je primorsko ljudstvo podkrepilo svoje sovraštvo do fašizma in okupacije ter se z vsemi močmi vključilo v boj za osvoboditev in združitev v skupni domovini Sloveniji in Jugoslaviji pod Titovim vodstvom.

Obsežnejše naloge novo ustanovljenega Devetega korpusa so zahtevale, da se tudi zaledna vojaška oblast organizira na novo. To se je zgodilo spomladi leta 1944, ustanovljene so bile komande vojnih področij, komande mesta in partizanske straže. Komanda goriškega vojnega področja je s svojimi komandami mesta in partizanskimi stražami opravila mnogo nalog in s tem razbremenjevala operativne enote vojaških nalog v zaledju.

Osnovne naloge so bile: mobilizacija v narodnoosvobodilno vojsko; preskrba enot s hrano in opremo; pripravljanje skladišč hrane, opreme, orožja in streliva. Organiziranje partizanskih delavnic ter izvajanje javnih del v dogovoru z narodnoosvobodilnimi odbori; organizirane zdravstvene in veterinarske službe v zaledju, redno oskrbovanje teh enot z opremo in kadri; organiziranje obveščevalne in protiobveščevalne službe; boj proti peti koloni, izdajstvu in sabotazi; vzdrževanje reda in prometa ter poštnih in telefonskih zvez ter postavljanje vojaških sodišč.

Se posebej pa so morale komande mesta skrbeti za tesno povezanost z narodnoosvobodilnimi odbori, političnimi organizacijami ter posebnimi komisijami.

Komande mesta so bile ustanovljene v večjih oziroma pomembnejših krajih in ob pomembnih križiščih. Tako je bila komanda mesta Sežana na partizansko pomembnem Krasu, v zaledju velikih mest Trsta in Tržiča. Štela je 93 borcev in oficirjev. Tako kot druge je bila izvršilni območni organ. Hitro je razvila zaupano ji dejavnost in vztrajala pri opravljanju svojih nalog, čeprav so jo pogosto ovirale hajke in ofenzive.

Ob drugem je imela vseskozi vojaške vaje in politične ure ter je skrbela, da se je prebivalstvo seznanjalo s stanjem doma in na frontah. Še posebno je bilo pomembno politično in propagandno delovanje med borci in civilnim prebivalstvom. Med borci je vladala visoka politična zavest, ki jim je vlivala moči pri največjih naporih in najhujših trenutkih.

Med drugim so se učili tudi pravilnih odnosov do političnih predstavnikov in oranov ljudske oblasti, precej skrbli je bilo posvečeno moralni vzgoji, disciplini in redu kakor tudi splošni izobrazbi in kulturi. Pomembni so bili tudi avtoriteta in zgledi nadrejenih, zlasti velja poudariti tovariške odnose med borci in poveljujočim kadrom. Netovarištvo je bilo redko.

Še posebej pomembni so bili tovariški odnosi bork, mladink in terenskih delavk, ki so se gradili na spoštovanju, zaupanju in enakopravnosti. Na komandi mesta so bile kot bolničarke, obveščevalke, administratorke ter delavke v partizanskih delavnicah in etapnih kuhinjah. Po potrebi so se bojevale s puško v rokah in se izkazale s hrabrostjo in pogumom.

Hrbenica političnega dela na komandi mesta sta bili partijska in skoevska organizacija. Postati skoevec ali komunist na videz ni bilo težko, saj je moral kandidat izpolnjevati le dva pogoja: biti je morl dober borec in dober tovariš. Toda komunisti in skoejci so morali biti pripravljeni na večje žrtve in napore.

Zraven politične je bila deležna velike pozornosti tudi vojaška vzgoja. Borci so se učili: teorije, taktičnih nalog, patroliranja, iskanja dobrih zaklonov, postavljanja zased, pravilnega ravnanja z orožjem in drugo, čeprav je bila najboljša šola v boju. Poveljujoči kader so sestavljali starejši borci, ki so znali dobro organizirati delo v komandi ter preudarno voditi podrejene. Za vse je bilo potrebno tudi vojaško znanje, ki so ga pridobili v oficirskih šolah ter šolah za gradnjo vojne oblasti pri štabu Devetega korpusa in glavnem štabu Slovenije.

Najpomembnejša naloga komande mesta Sežane je bila mobilizacija, ki je bila stalna oziroma je bila stalen način za pridobivanje novih moči in redna naloga vse od njene ustanovitve. Sestavili so seznam vojnih obveznikov, vozil in vprežne živine na svojem območju. Mobilizacijo so objavili v soglasju in ob podpori vojaških referentov pri narodnoosvobodilnih odbori, ki so tudi stalno sodelovali z njimi.

Na komando mesta so prihajali tudi številni dezertjerji iz sovražnih enot. Med njimi je bilo največ koroških Slovencev in Avstrijcev pa tudi prostovoljci iz Trsta, Tržiča in drugih okupiranih krajev. Tako so se poleg Slovencev vključevali v narodnoosvobodilno vojsko tudi zavedni Italijani in Furlani. Prek nje pa se je priglasilo tudi precej beguncev iz taborišč, zaporov in vojnih ujetništev.

Poleg gosodarskih komisij pri narodnoosvobodilnih odbori je bila odgovorna za preskrbo hrane za potrebe partizanske vojske tudi ekonomska služba komande mesta. Ta je poleg oskrbe s hrano organizirala tudi njen prevoz in uskladiščenje.

Sovražnik je ob pogostih ofenzivah spoznal, da so partizanske enote trd oreh, zato se je začel bojevati proti partizanstvu tudi z uničevanjem gosodarskih dobrin, požgal je domačije, plenil pridelke in živino. Tako so pritrpele sovražnikova grozodejstva tudi vse vasi na Krasu. Toda partizanska vojska in prebivalstvo sta bila neločljivo povezana. Ljudje so delili tudi zadnji grizljaj hrane z borci, zato se je sovražnik tembolj znašal nad njimi, jih ubijal ter odganjal v taborišča in zapore.

Razen hrane je moral ekonomat skrbeti še za vrsto drugih življenjskih potrebščin: obleko, obutev, zdravila in drugo.

Organiziral je široko omrežje sodelavcev. Veliko materiala so člani partizanske nabavne službe tudi kupili v trgovskih podjetjih, posebno v Trstu in Tržiču ter poskrbeli za njegovo odpravo na osvobodeno ozemlje oziroma na dogovorjena mesta. Veliko obleke, obutev, hrane, zdravil in drugega so v teh mestih zbrali številni privrženci in sodelavci Osvobodilne fronte in potem ob pomoči sodelujočih prevoznikov tudi prepeljali na partizansko ozemlje.

Vsa ta široka dejavnost je zahtevala tudi skladišča za začasno shranjevanje. Skladišča so morala biti tako skrita, da bi jih sovražnik težko odkril, in veliko večino jih tudi ni. Pogosto so shranjevali blago tako, posebno živila, da so ga razdelili po hišah. S tem so bile velike količine razdrobljene in jih sovražnik ni opazil. Tak način pa je še en primer, da so bili: civilno prebivalstvo in partizani eno.

Posebno pomembno v delovanju komande mesta je bila organizacija prometa. Njeno ozemlje je bilo v zaledju velikih mest ob jadranski obali in na meji s Furlanijo. Zaradi tega so bile prek njega speljane številne partizanske transportne poti.

Različne potrebščine – zdravila, sladkor, radijski material, kemikalije, papir in drugo – so bile namanjene tudi glavnemu štabu in centralnemu komiteju Komunistične partije Slovenije. Prihajale so iz Trsta, Tržiča, Gorice, iz Furlanije in celo iz notranjosti Italije. Vozili so jih prek ozemlja komande goriškega vojnega področja na območju komande mesta Sežana, ki je v ta namen zagotavljala ustrezna spremstva. Ponavadi so to blago skrbno prikrivali, na primer s senom in drugimi pridelki ali celo z gozdom, da so ga lahko prepeljali čez glavne ceste in železniške proge pa čez Javornik in Mašun na osvobodeno ozemlje.

Kadar je sovražnik napadal kraje, je bilo potrebno material prenašati v nahrbtnikih. V ta namen so bile organizirane posebne ekipe borcev, transportne čete. Pri prevažanju so sodelovali prebivalci vseh vasi na Krasu, z vprežno živino so opravljali prevoze vsak dan. Prevozniška služba je bila organizirana tako, da ni zatajila niti v najhujših časih. Niso bili redki primeri, da so zaradi pomanjkanja starejših moških prevažali tovor komaj trinajst ali štirinajstletni fantiči – pionirji.

Po območju komande mesta Sežana so prevozili ogromne količine blaga v zelo hudih razmerah. Okupator je nadzoroval prometne poti. Toda hrabri in iznajdljivi prevozniki so vozili za hrbtom okupatorja, mimo njegovih zased in celo skozi sovražnikove postojanke. To so lahko opravljali le zato, ker so pri tem sodelovali vsi prebivalci s trdnim prepričanjem in željo v skorajšnjo zmago in ker se niso ustrašili nobenih žrtv ob pomoči svoji vojski.

Izredno pomembna služba je bila obveščevalni center komande mesta. Zaradi bližine sovražnikovih postojank in prometne žile Postojna–Trst–Tržič in naprej je bila njegova naloga, da čimbolj razprede obveščevalno omrežje na svojem območju. Obveščevalci so bili tesno povezani s terenom in so imeli povsod dobre, zaupne skrivne sodelavce. Mnogo so prispevali k izvedbi posameznih akcij tudi pionirji.

Pionirji so bili uspešni obveščevalci, kurirji, stražarji in drugo. Opravili so toliko pomembnih nalog in tako uspešno, da si že danes to komaj predstavljamo. Bili so izredno pogumni, iznajdljivi in neutrudni. Če je bilo potrebno prenesti pomembna sporočila v postojanko ali iz nje, so to neshetokrat najhitreje in najzanesljivejše uspešno opravili prav pionirji.

Veliko uporabljenih podatkov so priskrbeli številni pripadniki italijanskega odporiškega gibanja in posamezniki v Furlaniji oziroma Julijski krajini, ki so sodelovali z obveščevalnim centrom. Tudi v sovražnikovih postojankah je imela obveščevalna služba svoje obveščevalce. Ti so redno poročali o svojih opažanjih.

(se bo nadaljevalo)

Neuspela programsko-volilna konferenca ZSMS

Vzrok so nesoglasja

V torek, 30. oktobra, je bila v veliki skupščinski dvorani občine Ljubljana Bežigrad programsko-volilna konferenca ZSMS, ki pa se tudi po šestih urah sedanja in navzkrižnih besed ni končala. Od 135 se jo je udeležilo 118 mladincev. Zataknilo se je že na začetku, ko je bilo treba sprejeti kandidatno listo. Kakor da sta dva člana odveč: Janez Janša, ki je povzročil težave z gradivom o SLO, ki ga je spomladi poslal v javnost, ter Alenka Ivančič, ki ji očitajo nesposobnost in nestrokovnost pri informativnem delu. Kljub temu sta oba ostala na kandidacijski listi. Andrej Brvar, predsednik RK ZSMS pa je v tem primeru napovedal svojo zahtevo po odstopu. Seveda odstopa niso sprejeli, preden se ne oceni njegova lastna odgovornost pri vsej zadevi. Vendar je bil problem »Janša« (o Ivančičevi je bilo le malo govora) le priložnost za vse tisto, kar je bilo v nadaljevanju privlečeno iz teme in je vrglo senco na celotno predsedstvo RK ZSMS.

Najprej očitki oblikovanju kandidatne liste in kandidacijskega postopka, nejasnosti glede samega pravilnika, ki da so ga na RK po svoje preoblikovali v »navodila«, potem pa še glede demokratičnosti oziroma nedemokratičnosti postopka kandidiranja, neobveščanja občinskih konferenc iz centra, temveč bolj po drugih kanalih. Tudi časa za izvedbo postopka ni bilo dovolj. Dileme so se vrtele ob odločitvi, ali zaprto ali odprto kandidatno listo. Tovariš Bregar iz OK ZSMS Litija je povedal, da so vseskozi opozarjali na napake, vendar to ni nihče upošteval. Tovariš Kapun iz OK Slovenska Bistrica trdi, da so razprave v občinskih konferencah sicer bile, vendar jih je zapeljalo predsedstvo RK ZSMS, kjer vlada nesoglasje, krivdo za napake pa želijo zvrniti na občinske konference. To je hud očitke. Glede Janše in Ivančičeve pa pravijo, da so obrazložitve njunih napak nejasne: na eni strani pozitivne, na drugi negativne. Danijel Božič kot predstavnik obalno-kraške regije je konferenco ocenil za povsem nesprejemljivo, saj so delegati prišli nanjo z nerazjasnjenimi pojmi, in to v času, ko bi morala mladinska organizacija taktično ukrepati, imeti odgovorne kadre in se ne igrati s seboj. Vse skupaj se je prevesilo že v prerekanje, presešlo je problem »Janša« in seglo v problem »Mladinska organizacija nasploh«.

Kdo so bili tisti ljudje v predsedstvu RK, sprašuje Srečo Kirn, ki so povzročili zmedo in vzdrževali takšno razmerje sil, da se stvari ni dalo razreševati? Kdo je predlagal razčiščenje v času volitev? Zakaj najprej ne počistimo pred domaćim pragom, zakaj se ne opredelimo do Janše znotraj mladinske organizacije

s celotno oceno njegovega dela. Vprašanja so se vrstila. Predvideni novi predsednik Bojan Požar je po ugotovitvi, da so takšni odnosi v mladinski organizaciji posledica razpada določenih monopolov, napovedal odstop svoje kandidature, če Janša ostane na kandidadni listi. Podobna je bila odločitev tudi pri predvidenem novem predsedniku Robertu Černetu, le da njegov vzrok za takšno odločitev tiči globlje, ker pravi, da si z Janšo upa delati, moti pa ga neskladje in razkol v profesionalnem sestavu RK ZSMS, kar gotovo hromi njeno delo. »Sem za razlike, ne pa za neenotnost osnovnih konceptov glede usmeritve naših nalog v razvoju socialističnega samoupravljanja. Ne gre le za cilje, ti so nam vsem jasni, pač pa za konkretno politično delovanje do tega cilja. Zaskrbela so me nesoglasja, saj tako resnično ne obstaja realne možnosti, da bi takšen sestav predsedstva odgovorno opravljal naloge do prihodnjega kongresa, ko se bo treba opredeljevati ob vprašanjih napredka, in ne samo opredeljevati, treba bo tudi dajati določena stališča. Priprčan sem, da se odnosi po današnji seji ne bodo in se ne morejo toliko spremeniti, da bi omogočili normalno delovanje. Bili bi ujetniki obstoječih konfliktov. V takšnih razmerah ne morem sprejeti funkcije predsednika.«

V razpravo je posegel tudi Franc Šetinc, predsednik SZDL Slovenije. Natančneje je obrazložil zadevo »Janša«, češ da je z gradivom o zasnovi SLO in DS povzročil idejno zmedo, grobo prenaradil našo zgodovino z nekaterimi trditvami, žalil JLA, našemu NOB, pa očital razrednost. Uspel je svoje poglede razširiti s pripombo, da si upa nasprotovati tudi vojski in da je proti tabujem, prikazoval pa da se je kot žrtev. In prav zaradi pritiskov se je zavestno odločil, da vztraja pri kandidaturi. Janša v svojo obrambo sprašuje, kateri so tisti njegovi »lastni pogledi«, kaj je nesamokritično vztrajanje pri svojem, navaja pa tudi oportunistem in srečevanje z zaprtostjo pri reševanju teh svojih vprašanj, zaradi česar je bil večkrat nestrpen.

»Sploh je bilo po novomeškem mladinskem kongresu veliko napadov na institucije našega političnega sistema,« povzema tovariš Šetinc. »Zakaj? Treba je nastopati z argumenti. Razmerje sil ni nobena mistifikacija, pač pa je treba ustvariti takšno razmerje, da bomo dosegli čim večjo demokratizacijo naše družbe. Ne gre le za Janšo, ampak začenjamo z njim odkrivati še druge napake.«

Kakorkoli že, vztrajati je treba, da bo mladinska organizacija vpeta v sistem

socialistične demokracije, predsedstvo RK ZSMS pa mora biti njeno akcijsko jedro. Tako menijo vsi tisti, ki so predsedstvo izvolili zato, ker so vsakemu posameznemu članu in vsem skupaj zaupali. Zdaj pa je prišlo do roba, ko bi skoraj izrekli nezaupnico.

Oglasil se je tudi Bogo Gorjan, predsednik RO ZZB NOV, ki je prišel na konferenco z namenom, da zaželi mladincem dobro delo v prihodnje in plodno sodelovanje. »Kaj borci pričakujemo od fronte in vašega prispevka v njej?« je dejal. »Mladinci in borci smo najbolj kritični element v tej fronti, tako pravijo. Le da smo borci obremenjeni s preteklostjo, mladi pa niste. Zato naša generacija pod lečo gleda na delo mladine. V tem je veliko revolucionarnega, neobremenjenega, in prav to žene kolo naprej. Lahko pa se zgodi, da ostanemo osamljeni, kar prav gotovo ni v korist frontne graditve. Današnji trenutek ni pomemben le za vas, ampak tudi za nas. To je velika šola. Želimo, da bi ostali vsaj tako učinkoviti kot doslej, v okviru fronte seveda. Eno pa imejte pred očmi: Janša še zdaleč ni osrednji problem, in medtem ko se vrtimo okoli njega, se druge stotisoče delavcev trudijo, da bi izpeljali iz težkega družbeno ekonomskega položaja, v katerem smo. Med njimi je veliko mladih. Sedanja vaša razprava in odločitve lahko odločilno vplivajo na te milijone delavskih. Ali prevzamete odgovornost, da takole razdvojeni pride te prednje kot »torzno« predsedstvo? Ne, bojimo se, da v tej skupnosti ne bi bili uspešni in udarni, kakor je treba. Mi pa vas ravno sedaj potrebujemo. Tako izvoljeno predsedstvo bi vedno nosilo s seboj slab glas in vedno bi ga povsod sprejemali z rezervno. Premislite. Zavedajte se, da tudi volitve niso vedno izraz najdemokratičnejšega stališča, če niso dobro opredeljene in pripravljene. In še to se zavedajte, da smo federacija različnih narodov in narodnosti. Dileme lahko rešujemo le s trudom in odgovornostjo, ne pa z delitvijo družbe in prestižem.«

Konferenco ni bilo več mogoče nadaljevati. V zavesti vseh je bilo jasno, da bi se »predvolilna kampa« nadaljevala v naslednjem mandatnem obdobju. Zato je bil sprejel predlog, naj konferenco prekinemo, jo preložijo na 22. november, medtem pa delovno predsedstvo vodi priprave, predsedstvo RK ZSMS pa do tokrat opravlja svoje funkcije.

Sprašujem se, ali je to izraz nezrelosti mladinske organizacije, kakor so ji nekateri očitali, ali pa ravno nasprotno – da se je mladina začela prebujati.

Živa Drole

Nagrajeni na srečanju pionirjev dopisnikov v Novem mestu

Najboljša šolska glasila

Komisija sveta Zveze pionirjev Slovenije za ocenjevanje glasil je po temeljitem pregledu glasil, izdanih v šolskem letu 1983/84, sklenila podeliti tri vrste nagrad: za najboljša glasila, za tematske številke in likovne nagrade.

Pet najboljših nagrajenih glasil je: Prvo klasje iz osnovne šole Komenda – Moste, Glasilo Varda iz osnovne šole Istrskega odreda Gračišče, Odmevi izpod Krvavca iz osnovne šole Davorin Jenko iz Cerkelj na Gorenjskem, Giorni di scuola (Šolski dnevi) iz osnovne šole Dante Alighieri iz Izole ter Črni murni iz vzgojnega zavoda Janez Levec iz Ljubljane.

Za tematske številke so prejeli nagrade ustvarjalci glasil:

Na 16. srečanju pionirjev dopisnikov v Novem mestu

Tudi letos so mladinski listi, časopisi in revije za odrasle z mladinskimi stranmi povabili svoje sodelavce, najmlajše dopisnike na srečanje. Nas so povabili iz uredništva Pionirja, Pionirskega lista, Dolenjskega lista in Radia Ljubljane. Tri dni so bili naši gostitelji mladi Novomeščani. Ogledali smo si Novo mesto, Krko in tovarno Krka, bili smo v tiskarni Dolenjskega lista, v šoli za računalništvo, v Labodu... Organizirana so bila predavanja, literarni večer, zabavni večer z Matejo Koležnik, razstava šolskih glasil iz cele Slovenije in še marsikaj. Program srečanja je bil zelo pester, hkrati pa tudi obsežen, tako da smo imeli zelo malo časa za medsebojno spoznavanje z gostitelji.

Ogledali smo si tudi šolo v Dolenjskih Toplicah, prostor, kjer bo nekoč stal pionirski dom pod partizanskim Rogom, Bazo 20 in bili

navzoči pri podelitvi nagrad najboljšim glasilom. Seveda pa pri vsem tem niso pozabili na nas uredništva, ki so nas povabila. Pogovarjali smo se z uredniki o dobrih in slabih straneh časopisov in radia. Kot njihovi najmlajši sodelavci smo bili nagrajeni s priznanji, knjigami itd. Najlepša nagrada pa bo to srečanje, saj nam pomeni nepozabno doživetje. Nabrali smo si tudi veliko izkušenj za nadaljnje delo, si pridobili nove prijatelje in ideje, ki nas bodo vodile v prihodnje pri delu.

Se dolgo ne bomo pozabili gostiteljev, ki so nas lepo sprejeli v svoje prijazne domove, čeprav smo bili premalo z njimi, da bi sklenili še trdnjša prijateljstva. Sicer smo pa dopisniki in naša pesa bodo storila to, kar smo v resnici zamudili.

SUZANA MOLAN, 8. a
nov. krožek,
OŠ Artiće

Orientacijsko tekmovanje na Sromljah

To tekmovanje je bilo letos že osmo, zato lahko rečemo, da je že tradicionalno. Združeno je bilo s pohodom po poteh Brežiške čete. Po kulturnem programu pri šoli smo se tekmovalci pomerili v orientaciji, ostali pa so se udeležili pohoda. Po vrnitvi z Drenovca in tekmovanja se je enim in drugim prilegel neverjetno okusni golaž.

SANDRA NOVŠAK, 8. a
OŠ Artiće

Ekskurzija v Trnovski gozd

Veseli smo bili, da smo v šoli izvedeli, da bomo imeli naravoslovni dan. Ob 7.50 smo se 4. in 8. razred zbrali pred samopostrežno trgovino in čakali avtobus, ki nas je odpeljal na ekskurzijo v Trnovski gozd.

Peljali smo se skozi Ajdovščino proti Colu in Predmeji. Tam smo bili že večkrat, saj naša šola organizira vsako leto športni dan na snegu.

Skozi okna avtobusa smo si ogledovali prelepo okolico. Gozd že dobiva svojo je-

sensko podobo. Škratno rdeči listi poplesavajo v zraku, ko zapiha veter.

Na Predmeji je postavljen spomenik Jožefu Ressleru, ki je prvi odkril ladijski vijak in zgradil prvo cesto. Tudi nekaj postojank iz NOB smo videli. Ena izmed njih je bila označena s TV1. Prav vesela sem bila, ko smo se peljali mimo koč na Čavnu, saj sem bila tam prvič. Večkrat smo se ustavili in nabirali maline. S tovarišem Kolenem nas je nekaj učencev na-

Pod borovci iz osnovne šole Vladimir Nazor iz Bovca, Javorov list iz osnovne šole Col Ajdovščina, Istrske ljudske pesmi iz osnovne šole Istrski odred Gračišče, Trate iz osnovne šole Cvetko Golar Škofja Loka in glasilo Kvak kvak zbirka pesmi COŠ Stranice.

Likovne nagrade pa so si prislužila glasila: Brstje iz osnovne šole Lucijan Seljak iz Kranja, Mladi dnevi iz OŠ Borcev Lackovega odreda Brezno-Podvelka Radlje, črno zlato iz osnovne šole Trbovlje, glasilo slovenskega dijaškega doma Simon Gregorčič iz italijanske Gorice ter glasilo Rast ob Paki iz osnovne šole Veljko Vlahović Titovo Velenje.

Ž. D.

Proslava borcev v Suhorju

V začetku oktobra je bila v Suhorju proslava. Prišli so tudi Italijani – partizani brigade Fontanot in člani italijanskih borcev, da bi skupaj z našimi krajanji proslavili praznik zmage in 40-letnico ustanovitve brigade Fontanot. Pripravili smo jim kulturni program. Nastopali smo pionirji iz Suhorja in okolice, oblečeni v pionirske uniforme in narodne noše. Vaščani so pripravili malico z belokrajanskimi pogačami in se z njimi pogovarjali. Prinesli so jim darila: sladkarije in likovne materiale za šolo. Pripovedovali so nam, da so tudi pionirji pomagali med vojno. Zbirali so hrano in raznašali pošto.

Zelo radi pridejo na Suhor in želijo biti naši prijatelji.

PETER BADOVINAC, 2. r
OŠ Suhor

Mogoče smo mi nabrali največ

»Akcija!« se je zaslilo po šoli. V četrtek je bila zbiralna akcija papirja. Zbrali smo ga zelo veliko. Nekateri učenci so šli po papir tudi v delovne organizacije, kjer delajo njihovi starši. Zabojujnik je bil kmalu poln. Mogoče smo mi nabrali največ. Še istega dne so papir odpeljali. Čez nekaj dni so zabojujnik vrnil. Zdaj pa še zbiramo papir. Zjutraj so fantje vedno na zabojuj-

ku. Seveda tudi razmetujejo papir in potem se vsi jezimo. Zbiralna akcija še traja. Denar, ki ga bomo dobili zanj, bomo porabili za šolo v naravi. Letos bomo šli četrti in peti razred na Pohorje. Najboljša oddelčna skupnost pa dobi nagrado.

MOJCA HVALA,
OŠ Janko Premrl-Vojko
Koper

Obrambni krožek

Na šoli bomo imeli letos obrambni krožek. Prijavilo se nas je 15 dečkov. Mislim, da se bomo učili streljati z lokom, zračno puško in se bomo usposabljali braniti našo domovino, zlato svobodo, če bi nam jo hotel sovražnik vzeti. Učili se bomo tudi delati, ker so se borci bojevali za delavske pravice. Tovarišica Nada je naša mentorica. Dala mi je zvezek, v katerega bomo napisali načrt dela. Krožek bomo imeli ob ponedeljkih vsakih 14 dni. Že zdaj se veselim tega krožka.

PAVLI KONEC, 4. r
OŠ Stranice

smo pred veliko jamo. Notranjosti nismo videli, ker je bila jama pregloboka. Tovariš nam je povedal, da so nekoč iz te jame vozili led v Afriko in Italijo. Ob jami rastejo različni lišaji in nizke rastline. Kmalu je začelo rosi, zato se nam je mudilo domov.

V Branik smo prišli vsi veseli, da smo v enem dnevu videli in izvedeli toliko lepega. Hvaležni moramo biti učiteljem, ker so nas, takšne razgrajene kot smo, peljali na tako zanimivo ekskurzijo.

PATRICIJA FURLAN, 8. r
OŠ Angel Besednjak
Branik

bralo javorove sadike, da bi jih posadili ob šoli.

Po Trnovskem gozdu nas je vodil gozdar. Povedal nam je, da obsega Trnovski gozd 11.000 hektarov. Ustavili smo se tudi, kjer so podirali drevesa. Po naključju smo tam srečali direktorja Gozdnega gospodarstva iz Ajdovščine. Povedal nam je o pomenu gozda, vrsti dreves in koliko so približno stara.

Pot nas je vodila proti jami Ledenici. Nekaj sto metrov smo hodili navzdol. Obstali

ki so prehranjevali partizansko vojsko, dajali prvo pomoč in skrivališče ranjenecem. Ljudi z domačij na podeželju in v mestih, kjer so bile partizanske javke, zbirališča hrane, obleke, sanitetnega materiala za partizansko vojsko in bolnišnice. Obiskali boste tudi domove in ljudi, pri katerih so se zadrževali ilegalci, in primer družin v Ljubljani, v katerih so skrbeli za otroke ilegalčke.

V pomoč naj vam povemo; da so bile partizanske javke vnaprej dogovorjeni kraj v naravi, stanovanje, hiša za organizirana srečanja, to je za izmenjavo pošte, partizanske literature, vojaških in obveščevalnih informacij, za srečanje kurirjev. Mrtve javke pa so bile določen kraj – štor, skala, znamenje, votlo deblo ipd., kjer so kurirji, ile-

galci in drugi puščali vseh vrst obvestila za svoje sodelavce. K javkam v naravi in k mrtvim javkam boste šli skupaj z borci, ilegalci, domačini, ki vedo, kje so bile te javke.

Vse to seveda zahteva dogovarjanje in sodelovanje s krajevno borčevsko organizacijo. Morda bo ob tej vaši pobudi katerega izmed borcev zapekla vest, ker se je v teh štiridesetih letih le malo lokdaj ali pa morda nikoli odpravil na obisk k partizanski mami, ki mu je kdaj sredi noči odprla duri. V tehničnem ali kakšnem drugem krožku se dogovorite za spominsko darilce, med potjo pa naberte šopek cvetja. Razveselite jih lahko tudi z majhnim nastopom, s pesmijo.

In še v nečem se lahko v natečaju preizkusite: v orga-

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Kaj bomo pripravili za 29. november

Praznik domovine se bliža – njen rojstni dan. Vsako leto ji na naši mladinski strani v TV-15 Naš tovariš pripravimo darilo. To so vaši zapisi, dragi naši mladi dopisniki, vaše želje, čestitke, premišljanja ob njenem prazniku. Misli se prepletajo od njenega rojstva, razmer in časa, v katerih se je rodila, o tistih, ki so se bojevali za njeno rojstvo in za to, da bo rasla in se razvijala v svobodi, pa do današnjega dne, v katerem vi živite in čutite z domovino, spremljate njen vsakdan in po svojih močeh prispevate odpraviti vzroke tistega, zaradi česar pravimo, da nam trda prede.

Devetindvajseti november pa je obenem tudi rojstni dan za vse nove pionirje, ki so ob slovesni zaobljubi sprejeti v pionirsko organizacijo. Velik dan je to za novopečene pionirje. Pionirska kapa, rdeča ruta in sladkarije ob praznovanju – tudi to je nekaj, vendar so le zunanji znaki. Veliko več pomeni tisto, kar se tega slovesnega dne dogaja v vsakem od 'slavlencev'. Postati pionir – to je ponos, to je odgovornost!

Dragi naši mladi dopisniki! Se spominjate, kako ste bili vi sprejeti med pionirje? Izpolnjujete svoje obljube? Ste veseli novih pionirjev med vami? Jim boste pomagali? Vse to nam napišite do 15. novembra in še svoja premišljanja o domovini. Tudi risbe in fotografije na to temo bo naša mladinska stran z veseljem sprejela v praznični številki. Našim borcem pa boste s tem ponovno potrdili, da imajo v vas vredne naslednike.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Kamor pogledam, povsod življenje

Koliko dojenčkov vsak dan priroče na svet! Koliko mamic je srečnih, ker so rodile štručke, polne življenja! Lepo je, če vidiš, da so ljudje zadovoljni s svojim življenjem.

Življenje – ta beseda izraža veselje, upanje, zadovoljstvo, vendar lahko tudi razočaranje in žalost.

Srečni smo, ker živimo v miru, imamo vse, kar si želimo. Živimo v pravem pomenu besede. Kaj pa ljudje v slabše razvitih deželah? Živijo v pomanjkanju in bedi. Veliko otrok umre zaradi lakote ali bolezni. Vendar se veselijo življenja. Sprejmejo ga z odprtimi rokami, čeprav

jih pestijo težave.

Življenje pa ni samo v ljudeh. Tudi v rastlinah in živalih je. Hodim po livadi. Pogled se mi razširi daleč po cvetoči preprogi. Vsaka bilka, vsak cvet je poln življenja. Vse diha in raste.

Veliko je ljudi, ki si želijo življenja, ki se ga veselijo, so zadovoljni z njim. A to srečo jim skali ali bolezen ali smrt. Ljudje pa, ki so že bili v življenjski nevarnosti, se s hvaležnostjo spominjajo rešiteljev.

Vesela sem, da imam življenje, polno sonca.

MILENA GORJUP, 8. b
OŠ Kerenčičevih
Presnica

Organizira Pionirski list

JPI – 40 let svobode

Pionirski list nosi prav zato takšno ime, ker je najbolj pionirski časopis; vanj pišejo pionirji, za pionirje in o pionirjih. V uredništvu Pionirskega lista pripravljajo nekaj posebnega, kar naj s pionirske strani počasti veliko obletnico, 40-letnico osvoboditve in zmage nad fašizmom, ki jo bomo praznovali prihodnje leto. Pripravili so tale razpis za poročilo ali zapis pogovora, ki naj bo delo pionirjev:

Naslednje leto bomo proslavili veliko obletnico, 40-letnico osvoboditve in zmage nad fašizmom. Hkrati se bomo spominjali dogodkov in ljudi, ki so sodelovali v boju za osvooboditev. Kako je bilo med NOB, ste že veliko slišali, prebrali iz knjig, videli v filmih. Ob tej zgodovinski obletnici boste tudi v na-

logah natečaja na temo 40 LET SVOBODE oživili spomine na naš narodnoosvobodilni boj, tokrat z obiski ljudi na partizanskih domačijah, kmečkih in drugih domovih na podeželju in v mestih, v katerih so borci, kurirji ter ilegalci našli zatočišče. Spomnili se boste skromnih, pomurnih, dobrosrčnih ljudi,

nizaciji partizanskega mitinga. To je lahko nekaj imenitnega! Zakaj ne bi ob pionirskem, državnem, občinskem ali krajevnem prazniku pripravili partizanske mitinge, kakršni so bili po vseh in v partizanskih enotah na osvobojenem ozemju med NOB? O tem, kakšni so bili partizanski mitingi takrat, bomo v Pionirskem listu posebej pisali in navedli tudi vi, kje si lahko o tem kaj več preberete. Tak vam pri temi 40 LET SVOBODE ponujamo tri naloge, vi pa si izberete eno izmed njih:

a) obisk partizanske domačije,

b) obisk javke, c) organizacija partizanskega mitinga.

O obisku pošljete poročilo ali zapis pogovora, in če je le mogoče tudi fotografije. Poročilo pošljete tudi o mitingu. Na mitinge povabite člane kulturniških partizanskih skupin in vnesite v program mitinga tudi njihovo pripoved, kako so nastopali pod seniki in kozolci na jasi sredi gozda, v kmečki hiši ali skromni dvorani gasilskega doma. O tem, kako je bilo na partizanskem mitingu, lahko pripoveduje tudi partizan, ki je bil na mitingu med NOB kot poslušalec.

Ordred pošlje poročilo o obisku partizanske domačije ali javke in zapis pogovora ali poročilo o partizanskem mitingu na uredništvo Pionirskega lista. Mi v uredništvu TV-15 pa bomo seveda veseli, če boste pri tem svojem delu mislili tudi na našo mladinsko stran v TV-15 Naš tovariš.

Ž. D.

Danes se začenejo v Radencih Gorjupovi dnevi

Novinarji odkrito o svojem delu

Tri dni bodo slovenski novinarji pregledovali, ocenjevali in izmenjevali izkušnje o svojem delu. Tako so danes po izhodiščnih govorih predsednika Društva novinarjev Slovenije Slavka Frasa ter predsednika predsedstva RK SZDL Slovenije Franca Šetince razpravljali o položaju v današnjem slovenskem novinarstvu. Razprava se bo nadaljevala (vsaj načrt je bil tak) z mislijo: »Ali ima socialistično samoupravno novinarstvo alternativo?«. V petek, 9. 11., se bo s slovenskimi novinarji v Radencih pogovarjala o sedanjem go-

spodarskem trenutku predsednica zveznega izvršnega sveta Milka Planinc, medtem ko bosta pogovor o mednarodnih temah začela član predsedstva SZDL Jugoslavije dr. Aleksandar Grljčkov in predsednik republiškega komiteja za mednarodne odnose Marko Kosin. Poskrbljeno je tudi za pogovore o slovenščini v novinarski rabi (s pomočjo Janeza Gradišnika). V soboto bo novinarjem spregovoril član predsedstva CK ZKJ Mitja Ribičič o aktualnih vprašanjih, ki zaposlujejo jugoslovanske komuniste.

Protest proti razvrstitvi našega osvobodilnega boja in spomina nacističnih žrtev

Predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Radovljica je na seji 30. oktobra, potem ko je presojalo ozračje med borci in aktivisti NOB po nerazumljivi odločitvi nemškega sodišča v Heidelbergu, da oprosti vojne zločince Clemensa Druschkeja, sprejelo sklep, da odločno protestira proti takšnemu postopku. Ugotovilo je, da so borci in aktivisti in vsa naša javnost z največjim ogorčenjem sprejeli vest, da je krvnik Druschke namesto zaslužene kazni za svoje zločine v naših krajih oproščen vsake krivde, povrh pa še nagrajen z odškodnino za izgubljeni čas v preiskovalnem zaporu. Posebno skrb zbujajoče pa je obnašanje predsednika tamkajšnjega sodišča, ki se ponša, da opravlja dolžnost v pravosodju demokratične države, vendar pa skuša razvrstiti naš osvobodilni boj, ki ga izenačuje s terorizmom!

Predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Radovljica je protest poslalo republiškemu odboru ZZB NOV Slovenije z zahtevo, da ga uradno posreduje veleposlaništvu ZR Nemčije v Beogradu. Hkrati pa predsedstvo poziva tudi druge organizacije ZZB NOV in republiški odbor, da se pridružijo protestu in terjajo pravično sodbo drugostopenjskega sodišča in preprečijo blatenje naših žrtev in osvobodilnega boja. JR

Še eno spominsko obeležje

Pri Plesnikovi domačiji v Logarski dolini so se v soboto, 27. oktobra, zbrali borci koroških partizanov in na domačiji odkrili spominsko obeležje ob 40-letnici konference aktivstov OF podjunskega okrožja. Pozdravni govor je imel Damijan Havdej iz Solčave. O pomenu konference, ki je bila pred 40. leti, pa je spregovoril član sveta federacije in takratni sekretar oblastnega komiteja KPS za Koroško inž. Pavle Žavcer-Matjaž. Obeležje je odkril udeleženec konference Alojz Zupančič-Zmago.

Udeleženci so sprejeli tudi protestno izjavo zaradi sedanjih razmer Slovencev onstran meje. Nekaterim kmetijam in posameznikom so podelili tudi priznanje OF za njihov prispevek v boju in revoluciji.

Anton Ikovic

Mladost je za vse enkratna in neponovljiva

V Dolenji Trebuši so v nedeljo odkrili obeležje, ki bo spominjalo na 1. pedagoški tečaj partizanskih učiteljev Primorske. Petindvajset tečajnikov ga je obiskovalo na dveh domačijah, pri Krničnikovih in Logarjevih, ki sta postali partizanski šoli. Ciril Zlobec, takratni tečajnik in nedeljski slavnostni govornik, je na slovesnosti obema družinama v imenu vseh izrazil skupno in globoko zahvalo za tedanje skrb in ljubezen. Primorski pesnik iz žepa ni povlekel nobenega slavnostnega govora, ker se mu je zdelo, da je to srečanje, predvsem srečanje starih in novih prijateljev in da nobena preveč bombastična, doma stilizirana beseda ne bi ustrezala temu razpoloženju. Spomnil se je predavateljev, ki so žal večinoma že pokojni; prvi vodja tečaja in takratni pokrajinski inšpektor Henrik Zdešar, Josip Dolgan, Mara Samsa, Saša Dominko. Vlado Schmidt zaradi zdravstvenih razlogov ni bil navzoč. Tako je vsa teža tedanjih tečajnikov padla na

starostu tega srečanja skladatelja Maksa Pirnika, ki je bil več kot z dušo zapisan tečaju. Pozdravil je tudi vse svoje kolege in kolegice, ki so bile tudi takrat v večini, kar 21. »V vsakem primeru moram reči, da sem se tudi po človeški plati počutil v taki deklški družbi nenavadno lepo in evforično, tako da je zame ostal ta tečaj zelo prijeten spomin, da mi mora dandanašnji posamezniki dokazovati, da je bila takrat ofenziva, da je bilo nevarno, da smo hajkali, bili lačni...« je poudaril Ciril Zlobec. Najbrž je nesmiselno danes povedovati o tedanjih občutkih, kajti do določene mere jih razume samo tisti, ki jih je doživel, pa tudi za te so to le odmaknjeni časi, ki se v spominu izgubljajo v splošen vtis nečesa, kar je bilo in se ne more nikoli več vrniti. »Vsi smo hoteli biti boljši, kot je človek sploh lahko kdaj koli bil in v tistem trenutku smo dejansko tudi bili. Sama želja nas je bila, hotenje, da bi bili vzor človeka, kajti verjeli smo, da

revolucija v temeljih spremeni svet.

Marsikdo se danes na tisti čas ozira z določeno nostalgijo in grenkobo v srcu, ob misli, da se to in ono ni uredilo ali celo, da je drugačno, kot so takrat sanjari tečajniki in mnogi z njimi. Ciril Zlobec je skupaj z Maksom Pirnikom ugotavljal isto resnico. »Vsaka revolucija je koncentracija človeških pričakovanj. Nihče ne bi s tako lahkoto ponujal svojega življenja skupnim idealom, če ne bi verjel, da bo po končanem boju svet drugačen, boljši, plemenitejši. Ko pa ta koncentracija popusti, se človek vrne kot reka po povodnji v svojo strugo.«

Tečaj sam, ki je potekal sredi ofenzive in sredi vojne, je bil tisti mali čudež, ki ga je zmogla samo jugoslovanska revolucija. Nikjer v Evropi, tudi tam, kjer so obstajala osvobodilna gibanja, kjer so bili zelo pomembni upori in odpori proti okupatorju, nikjer ni bilo v zaledju in hkrati z bojem tudi toliko dejavno-

Srečanje borcev treh meja

Že tradicionalno so se letos spet sestali predstavniki borčevskih organizacij in organizacij žrtev vojne iz Furlanije-Juljske krajine, z avstrijske Koroške in Štajerske ter SR Hrvaške in SR Slovenije. Letošnja osrednja tema njihovih premišljanj je bil fašistični boj v šolskih in drugih publikacijah ter njegov pomen v boju za mir in v boju proti oživljanju fašizma.

Ta srečanja, ki so nastala iz potrebe po dogovarjanju borčevskih organizacij, pomenijo hkrati poglobljanje sodelovanja med njimi, predvsem v skupnem boju za mir in razorožitev v svetu, v boju proti oživljanju fašizma, prenašanju izročil NOB in odpornišva za mladino ter za uveljavljanje pravic narodnostnih skupnosti kot vezi združevanja narodov na tromeji Avstrije, Italije in Jugoslavije.

Graško srečanje se je začelo s polaganjem venca na spomenik žrtvam minule vojne in se nadaljevalo v dvorani Puntigam. Zbrane sta pozdravila domačin, graški podžupan Alfred Stingl in Karel Ristl, predstavnik Zveze socialističnih borcev za svobodo ter žrtev fašizma avstrijske Štajerske. Stingl je med drugim dejal, da je treba doseči sodelovanje vseh

preživelih prič minule vojne za gradnjo mostu do demokracije in se, ob pravkaršnih terorističnih dejanjih v Indiji in na Poljskem, spraševal o smislu terorja.

Referate k razpravi so prispevali: Jovica Jokić (ZZB NOV Hrvaške), profesor Luigi Raimondi (kot predstavnik borčevskih organizacij Furlanije-Juljske krajine) in dr. Marjan Sturm (v imenu borčevskih organizacij in organizacij žrtev vojne avstrijske Koroške).

V razpravi so poleg drugih sodelovali: sekretar RO ZZB NOV Slovenije Marjan Lenarčič, predstavnica mariborske mladine Alenka Jež, predsednik komisije za mednarodne stike pri RO ZZB NOV Hrvaške Ranko Pavela, predstavnik videmskega VZPI-ANPI Giovanni Padovanni in profesor Walter Gotschacher (šolski ravnatelj iz Gradca)...

Zbrani so ob koncu srečanja sprejeli resolucijo, ki jo bodo poslali vsem vodstvom svojih borčevskih organizacij, organom, pristojnim za šolstvo v njihovih deželah ter organizacijama Unesco in Unicef, ki delujeta v okviru Združenih narodov.

Dogovorili so se tudi, da bo prihodnje srečanje na italijanski strani.

Jutri seja predsedstva RO ZZB NOV Slovenije

V petek, 9. novembra 1984, bodo na seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije obravnavali sama založniška in novinarska vprašanja. Na dnevnem redu sta namreč programa založb Borec in Partizanska knjiga, pravilnik urejanja revije Borec ter informacija o urejanju problematike TV 15 Naš tovariš.

Hkrati s temi vprašanji, ki zanimajo ZZB NOV Slovenije kot ustanoviteljico, bo predsedstvo obravnavalo tudi osnutek resolucije o politiki urešničevanja usmeritev družbenega plana SR Slovenije za obdobje 1981-1985 v letu 1985.

sti, ki so bile namenjene tako imenovanemu civilnemu življenju, kulturi, izobrazbi, plemenitenju človeškega duha. In eden takih izrazov in človeškega dostojanstva ter skrbi za prihodnost je bil tudi pedagoški tečaj v Gorenji in Dolenji Trebuši. Idejo zanj je dal Slovenski narodnoosvobodilni svet, ki je poslal tudi večino predavateljev na ta tečaj. Veliko optimističnega duha pa mu je vdahnil veliki primorski pisatelj in tedanji predsednik pokrajinskega odbora pokojni France Bevk. In treba je priznati, da je to ljudstvo takrat, ko je tečaj potekal, samo manifestiralo svojo voljo, da ima po toliko letih slovensko šolo, kajti statistika kaže, da je na tem območju po razpadu Italije nastalo okrog 400 partizanskih šol. Kjerko-

li je bilo mogoče, so se ljudje zbrali, našli kakršnega koli učitelja, samo da je obstajala slovenska šola. Kajti že obstoj šole je bil v zavesti mladih in starejših kot zmaga po 25 letih zatiranja in uresničenja tedanjih sanj.

In večina teh šol je nastala spontano, hkrati pa jih je vodila in prevzemala OF. Znano je, da so bile šole tudi v okupiranih krajih, in čeprav so bile nekatere med njimi na videz pod zaščito Nemcev ali celo belogardistov, je vendarle tudi v te šole prodiral duh OF. Skratka dejavnost, zaradi katere so se bo 40-letniki zbrali, da ji postavijo skromno obeležje v spomin na takratne čase, v spomin na dejavnost, ki prav gotovo sodi med velike dogodke NOB in revolucije.

Filip Šemrl

Vse je odvisno od vremena

Nihče niti ne ugovarja. Saj je res prav, da smo končno našli grešnega kozla, ki vsem ustreza. Vreme je pač višja sila nad vsemi gospodarji tega in še kakšnega drugega sveta. Vreme kroji človeško zgodovino, kako bi torej ne odločalo še o naših načrtih! Sicer vremena ne upoštevamo in ga niti ne omenjamo v nobenih načrtih, ki jih delamo seveda do znamenitega leta 2000. Vreme je pa, kajpak, »v rezervi«. Če nam bo kaj spodletelo, nam še zmeraj ostane izgovor: krivo je vreme!

Lepo se sliši, čeprav ni zato nič manj neumno, da je naša usoda zapisana v zvezdah (menda zaradi tega še dandanes tudi pri nas izhajajo časopisni horoskopi), kar spet pomeni: vse je odvisno od vremena! Zgodovina bi bila čisto drugačna (nihče ne ve, kakšna), če bi baje Napoleon ne imel pred zadnjo bitko nahoda ali če bi leta 1941 v Rusiji ne pritisnila tako zgodaj huda zima, da je prekrizala Hitlerjeve načrte. To pa dandanes ni več zanimivo in niti ne smešno. Kdo se npr. zanima za lanske sneg? Če pa že gre za sneg, našo ali mednarodno smučarsko srenjo zanima predvsem sneg (ali vsaj snežni topovi) v nastopajoči zimi. Sicer je sneg z načrti zagotovljen, »planiran«, celo za desetletje vnaprej, za vse naše prihodnje zimske olimpiade, za katere se že zdaj nesebično, požrtvovalno, zavedno, junaško in neizprosno bojujemo. Pri tem seveda nihče niti ne pomisli na neumno geslo: Vse je odvisno od vremena!

Ne, ne – ni zapisano v zvezdah, kaj in kako bo z nami ali z našimi potomci – če jih bomo sploh kaj imeli – saj je vendar vse zapisano v načrtih! Vsa prihodnost je odprta knjiga! V nobenem načrtu na vsem svetu menda ni zapisano – morda le strogo zaupno! – kdaj se bodo kje sprožile tiste rakete, ki bi bile pika na i zgodovine človeštva. Nikjer ni zapisano, kdaj bodo Afričani izumrli od lakote (čeprav tega ni tako težko izračunati). Nikjer na svetu projektanti vodnih elektrarn ne računajo s tem, da bi utegnile usahniti reke ali da bi jih zasulo med potresom (vojni ni treba omenjati!). Nihče ni tudi tako daljnoviden, da bi mogel napovedati, ali bomo čez nekaj desetletij sploh še potrebovali avtomobilske ceste, ki dandanes terjajo enega največjih davkov. Morda bodo tedaj ljudje le še letali ali pa bodo vsi »spali nevzdradno spanje«. Nekateri nas skrbijo, ker smo pač prismojeni, kaj bo z našimi vodami, zrakom, gozdovi, ali bo že čez nekaj desetletij moglo živeti kakršnokoli bitje ali rastlina na svetu. Ali se naj tolašimo, da je vse odvisno od vremena? Kakor pač pravijo kmetje (ali kar že so – četrtkmetje?), da je vse odvisno od vremena, ali bomo posejali ozimino, ali bo dozorela neogibna koruza, ali bomo prihodnje leto sploh kaj zeli.

Vse to pletenčenje je seveda popolnoma zgrešeno, saj je vendar poglavitna zahteva, nujnost, da imamo načrte, da gledamo naprej, ne glede na meglo in vreme! Brez načrtov ni prihodnosti, čeprav je tudi res, da se ne menijo za naše načrte; kakor tudi prihaja vreme, ki ga ne znamo ugnati, kljub raketa in toči.

efes

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorka-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. o. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 700 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35